



West-Friese Archeologische Rapporten 52

Een nieuwe wijk achter de Nieuwstraat

Archeologisch onderzoek op het perceel
Achterom 14 in Medemblik



C.P. Schrickx

Een nieuwe wijk achter de Nieuwstraat

Archeologisch onderzoek op het perceel
Achterom 14 in Medemblik

C.P. Schrickx

Colofon

West-Friese Archeologische Rapporten 52

Titel: Een nieuwe wijk achter de Nieuwstraat
Archeologisch onderzoek op het perceel Achterom 14 in Medemblik

OM-nummer: 47008

Projectnummer: 338

Opdrachtgever: Howa Bouwgroep B.V.

Coördinaten: 136033.57 / 531588.62
136045.84 / 531590.73
136038.47 / 531586.50
136046.28 / 531587.79

Auteur: C.P. Schrickx (senior archeoloog, Archeologie West-Friesland)

Redactie: M.H. Bartels (senior-archeoloog, Archeologie West-Friesland)
P. Swart, Hoorn (Stichting Archeologie West-Friesland)

Veldwerk: C.P. Schrickx
Y. Meijer (archeoloog, Archeologie West-Friesland)
C. Aay (veldtechnicus, Archeologie West-Friesland)
A. Weel (Archeologie West-Friesland)
S. Weijdom (stagiair, Hogeschool Saxion)

Determinatie vondsten: C.P. Schrickx

Fotografie objecten: C.P. Schrickx

Digitalisering tekeningen: C.P. Schrickx

© Archeologie West-Friesland, 2013

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteurs.

De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	5
2 De onderzoekslocatie	7
2.1 Geologie en landschap	7
2.2 Historische achtergrond	9
2.2.1 Inleiding	9
2.2.2 Friese oorsprong	10
2.2.3 Karolingische en Ottoonse tijd	12
2.2.4 Middeleeuwen	14
2.2.5 De Gouden Eeuw	18
2.2.5.1 Aanleg omwalling en haven	18
2.2.5.2 De Pekelharinghaven en Westerhaven	22
2.2.5.3 De neergang na 1650	24
2.3 Historische gegevens onderzoekslocatie	30
2.3.1 Infrastructurele werken	30
2.3.2 Bebouwing aan het Achterom	32
2.4 Archeologische achtergrond	36
3 Opzet en doel van het onderzoek	37
3.1 Onderzoeksopdracht	37
3.2 Methode	38
4 De resultaten	41
4.1 Fasering	41
4.2 Fase 1	77
4.3 Fase 2	49
4.4 Fase 3	57
Catalogus van keramiek	58
5 Beantwoording onderzoeksvragen	73
Literatuur	75
Kaartbijlagen	
Bijlage 1 Fase 1	77
Bijlage 2 Fase 2	79
Bijlage 3 Fase 3	81
Bijlage 4 Profielen	83
Bijlagen determinatielijsten	
Bijlage 5 keramiek	85
Bijlage 6 bouwkeramiek	93
Bijlage 7 glas	94
Bijlage 8 metaal	94
Bijlage 9 overig	95

1. Inleiding

Van 14 tot en met 16 juni 2011 (3 dagen) is door Archeologie West-Friesland een archeologisch onderzoek uitgevoerd op perceel Achterom 14 in de binnenstad van Medemblik (gemeente Medemblik, afb. 1-2). De projectleiding was in handen van senior KNA-archeoloog drs. M.H. Bartels. Het veldteam bestond uit senior KNA-archeoloog drs. C.P. Schrickx, KNA-archeoloog drs. Y Meijer, veldtechnicus C. Aay, archeologisch medewerker A. Weel en stagiair van Saxion Hogeschool S. Weijdom. De uitwerking van het onderzoek is verricht door C.P. Schrickx.

Het archeologisch onderzoek vond plaats in opdracht van Howa Bouwgroep B.V. De aanleiding werd gevormd door de sloop van de bestaande bebouwing (een voormalig woonhuis en schuur) en de geplande uitbreiding van de Hema op locatie Nieuwstraat 74 tot aan het Achterom. De geplande nieuwbouw zou de archeologisch waardevolle resten deels verstoren waardoor archeologisch onderzoek noodzakelijk werd geacht. Hiertoe is d.d. 11-01-2010 door het Institute of Landscape Archaeology and Heritage Studies (ILAHS) een archeologisch bureauonderzoek opgesteld.¹ Hierin is op basis van bekende archeologische waarden en historische gegevens een archeologische verwachting voor het perceel geformuleerd. Vastgesteld is dat de verwachting hoog is dat binnen het plangebied behoudenswaardige resten uit de Late-Middeleeuwen en Nieuwe Tijd aanwezig zijn. Tevens is een archeologisch advies opgesteld op basis van de geplande bouwwerkzaamheden. Gesteld wordt dat het bodemarchief alleen wordt verstoord op de locatie van de funderingspalen en dat deze schade een geringe omvang heeft. Op basis van dit bureauonderzoek is door Archeologie West-Friesland geadviseerd twee sleuven op de locaties van de funderingspalen aan te leggen. Hiertoe is d.d. 27 september 2010 een Programma van Eisen (PvE) opgesteld. Het archeologisch onderzoek is conform dit PvE uitgevoerd.

In dit rapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek op perceel Achterom 14 in Medemblik weergegeven (OM-nummer 47008, Project 338). De rapportage bestaat uit twee delen. In het eerste deel worden de fysisch-geografische achtergrond en de historische gegevens uiteengezet. Hierin wordt uitgebreid aandacht besteed aan de volledige geschiedenis van Medemblik op basis van historische en archeologische bronnen omdat een overzicht tot nu toe ontbreekt. Tevens worden de historische gegevens met betrekking tot het onderzoeksterrein en directe omgeving op een rij gezet. Hierbij zijn zoveel mogelijk primaire en secundaire bronnen gebruikt. Deze gegevens ontbreken in het Archeologisch Bureauonderzoek. In het tweede deel van dit rapport worden de aangetroffen sporen en het verzamelde vondstmateriaal geanalyseerd met het oog op de beantwoording van de onderzoeksvragen zoals in het PvE geformuleerd.

De rapportage volgt de eisen die daaraan worden gesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.2 en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn / West-Friesland, versie 2009.

1 Besselsen 2010.



1. Luchtfoto van Medemblik met de onderzoekslocatie aan het Achterom.



2. Luchtfoto met binnen de rode contour de onderzoekslocatie Achterom 14 voorafgaand aan de sloop van de opstallen in 2011.

2. De onderzoekslocatie

2.1 Geologie en landschap²

Aan het einde van de laatste ijstijd lag het plangebied in een schaars begroeid landschap, waar in de loop van die ijstijd zandafzettingen waren afgezet. Geologisch gezien behoren deze zanden tot de Formatie van Twente (Laagpakket van Wierden: dekzand). De top van deze pleistocene afzettingen bevinden zich tussen de 12 en 10 m –NAP. Na afloop van de ijstijd steeg de temperatuur en smolten de landijsmassa's waardoor de zeespiegel steeg. Hierdoor steeg ook de grondwaterspiegel en vormde zich Basisveen op het dekzand. Dit Basisveen werd uiteindelijk afgedekt door wad- en kwelderafzettingen.

Tot circa 3800 voor Chr. was West-Friesland vrij toegankelijk voor de zee. De toenmalige kust bestond voornamelijk uit zandige wadplaten waartussen een groot aantal west-oost georiënteerde geulen lag. Meer landinwaarts gingen de zandige platen over in lagunes waarin klei werd afgezet. Een groot deel van West-Friesland lag in dit lagunaire gebied. De afzettingen die in deze periode zijn afgezet, worden gerekend tot de oudste afzettingen van de Beemster Afzettingen (voorheen Calais II en III, tegenwoordig: Laagpakket van Wormer).

Rond 3800 voor Chr. ontstonden aan de kust van Noord-Holland op de zandige wadplaten strandwallen die de kust langzaam afsloten. De zee kon vanaf deze periode alleen nog via enkele zeegaten in het achterland doordringen. Via het zeegat van Bergen drongen getijdengeulen West-Friesland in. Buiten de invloedssfeer van deze geulen vond geen sedimentatie plaats en vormde zich veen. Binnen de invloedssfeer van deze getijdengeulen vond afzetting van zand en klei plaats. Het grovere, zandigere materiaal sedimenteerde in en direct naast de geul. Het lichtere en kleiiger materiaal werd bij overstromingen verder van de geul afgezet.

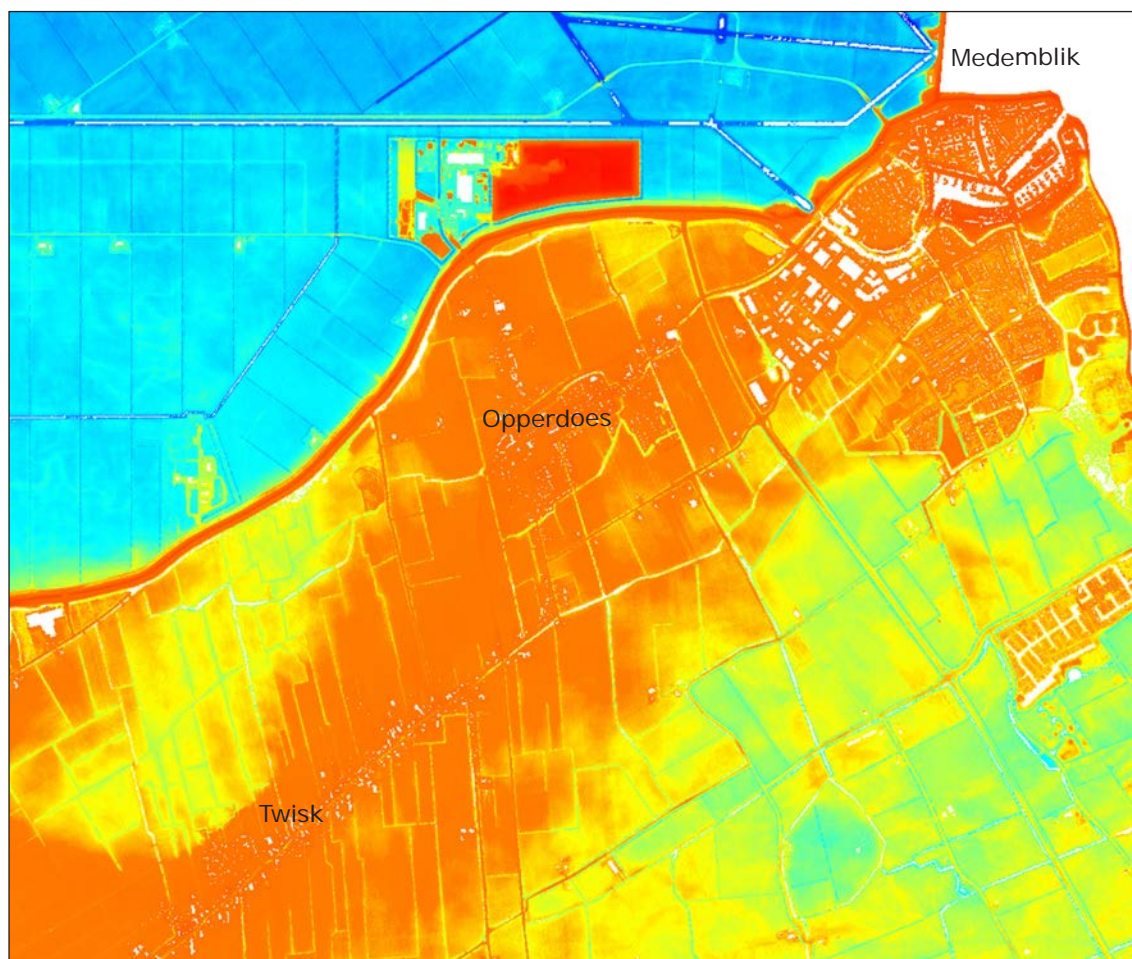
Tussen 3800 en 1400 voor Chr. verlegden de getijdengeulen enkele malen hun loop, waardoor de ondergrond van West-Friesland een zeer ingewikkelde opbouw heeft. Deze opbouw, en de geologische geschiedenis, is door De Mulder en Bosch ontrafeld en systematisch beschreven.³ Rond 2200 voor Chr. was in West-Friesland West nog slechts één grote west-oost georiënteerde geul aanwezig. In West-Friesland Midden splitste deze geul zich ter hoogte van Aartswoud in een noordelijke en een zuidelijke tak. De noordelijke tak liep via Aartswoud in de richting van Medemblik. De zuidelijke tak liep van Aartswoud via Hoogwoud, Opmeer en Wognum in de richting van West-Friesland Oost. De noordelijke tak verlandde vermoedelijk al rond 2100 jaar voor Chr., waardoor de zuidelijke tak de hoofdgeul werd. De afzettingen die in deze periode zijn afgezet, worden door De Mulder en Bosch gerekend tot het Hauwertcomplex laag C (voorheen: Afzettingen van Calais IVb, tegenwoordig: Laagpakket van Wormer). In delen van West-Friesland waar de zee niet actief was, vond veenvorming plaats. Na sluiting van het zeegat van Bergen (rond 1400 voor Chr.) raakte West-Friesland overgroeid met veen. Door dit veen stroomden 'leeken', de locale naam voor veenstromen. De Kromme leek, Oosterleek, en Middenleek (naamgevend voor de Medemblik) laten dit zien. Door inklinking van de kleigronden tekenden de zandige getijdengeulen zich af als langgerekte ruggen in het landschap (afb. 3). De bewoning in West-Friesland in de Midden- en Late-Bronstijd (1500 tot 800 v. Chr.) concentreerde zich op de flanken van deze geulruggen en op de kwelders. De rug ter plekke van Medemblik werd vermoedelijk nog lange tijd natuurlijk afgewaterd door een

2 Deze paragraaf is overgenomen uit het Archeologisch Bureauonderzoek locatie Medemblik, Gedempt Achterom 45: Bartels 2011. In deze paragraaf wordt grotendeels de (chrono-stratigrafische) indeling gehanteerd die door De Mulder & Bosch (1982) is opgesteld. Ter verduidelijking zijn tussen haakjes respectievelijk de oude indeling van de RGD en de nieuwe indeling van het NITG-TNO (Weerts e.a. 2000) aangegeven.

3 De Mulder & Bosch 1982.

groot meer dat zich rond 2000 voor Chr. vormde, het zogenaamde 'Meer van Wervershoof'. De geulrug van Opperdoes-Medemblik bleef hierdoor in de IJzertijd ook nog geschikt voor bewoning. Bewoning uit de IJzertijd en Romeinse tijd is bij Opperdoes aangetoond. In principe zou op de geulrug bewoningscontinuïteit vanaf de Bronstijd kunnen worden aangetroffen. Dit is echter in Medemblik nog niet aangetoond. In het kader van onderhavig onderzoek gaan we er voorsnog vanuit dat het gebied na de Bronstijd tot het ontstaan van de handelsplaats Medemblik omstreeks 700 n. Chr. onbewoond was.

In de Middeleeuwen was West-Friesland bedekt met een dik veenpakket. Door het ontstaan van de Zuiderzee in de 11^{de} en 12^{de} eeuw werd de invloed van de zee aan de oostzijde van Noord-Holland aanzienlijk groter: de zee sloeg grote stukken land langs de kust weg en de Hollandse binnenmeren ontstonden. Ten zuiden van Medemblik ontstond de Vliet, een groot open water dat in verbinding stond met de Middenleek (Oude Haven). Het ontstaan van de Zuiderzee, gecombineerd met een gemiddelde stijging van de temperatuur, zorgde voor een natuurlijke ontwatering van het Westfriesse veenpakket en gunstige condities voor ontginning. De eerste ontginningen in West-Friesland dateren uit de 8ste eeuw en vonden plaats rond Medemblik. Van de 10^{de} tot en met de 12^{de} eeuw werd het overige deel van West-Friesland ontgonnen. Het gebied werd geschikt gemaakt voor bewoning en landbouw door op systematische wijze sloten door het veen heen te graven, waardoor het veen ontwaterde. Door de ontwatering oxideerde het veen en klonk het veenpakket in, met een geleidelijke daling van het maaiveld als gevolg. Het land werd hierdoor kwetsbaar voor inbreuken van de zee en overstromingen.



3. Op het Actueel Hoogtebestand Nederland is de kreekrug die richting Medemblik loopt goed te zien.

De bewoners van West-Friesland probeerden dit gevaar te verkleinen door dijken aan te leggen. Deze verschillende losse dijken werden met elkaar verbonden, waardoor West-Friesland vanaf ca. 1250 werd beschermd door één dijk: de Westfriese Omringdijk. Deze dijk is in de eeuwen hierna nog diverse malen doorgebroken, waardoor plaatselijk land afsloeg en klei en zand werd afgezet. De loop van de Omringdijk is daardoor in de loop der eeuwen gewijzigd. Door het verdwijnen van het voorland (het land dat voor de dijk lag) verzwakte de dijk, waardoor deze op een groot aantal plaatsen, vaak herhaaldelijk, moest worden teruggelegd door middel van inlaagdijken. De huidige Omringdijk bevat hierdoor slechts in een aantal dijkvakken nog de originele 13^{de} eeuwse kern.

Om het gebied binnen de Omringdijk droog te houden moest dagelijks water worden geloosd in zee. In eerste instantie gebeurde dit tijdens eb via spuisluizen in de dijk. Door de aanhoudende daling van het maaiveld was dit na verloop van tijd niet meer mogelijk. De introductie van de poldermolen in Holland in het begin van de 15^{de} eeuw was een antwoord op dit probleem. De eerste poldermolens bij Medemblik stonden aan de Vliet en de Oosterdijk (Westfriese Omringdijk) ter hoogte van het huidige Sportpark De Vliet en dateren mogelijk uit 1547.⁴ Het is goed mogelijk dat er al eerder voorlopers van die molens waren.

2.2 Historische achtergrond

2.2.1 Inleiding

Medemblik is de oudste stad van West-Friesland. De geschiedenis gaat zeker terug tot de Karolingische tijd en deze oorsprong heeft tot op de dag van vandaag het uiterlijk van de stad bepaald. Een langgerekt lint langs een haven is in de 16^{de} en 17^{de} eeuw omgevormd tot een vestingstad. Deze stad, die zich nooit heeft weten de ontplooiën tot een handelscentrum met internationale uitstraling zoals Enkhuizen en Hoorn, werd zwaar getroffen door de economische neergang in de 18^{de} en met name in de 19^{de} eeuw. Het eens zo belangrijke Karolingische handelscentrum kromp tot een Zuiderzeestadje van bescheiden formaat.

Dankzij archeologisch onderzoek tussen 1967 en 1982 in het centrum van Medemblik is de Middeleeuwse stad onder de aandacht komen te staan. In een tweetal artikelen uit 1989 heeft Jan Besteman alle historische en archeologische gegevens voor de periode tot en met de 13^{de} eeuw op een rij gezet. Deze publicaties vormen nog altijd de laatste stand van zaken. Voor de geschiedenis van de stad in de 16^{de} en 17^{de} eeuw zijn we met name aangewezen op een tweetal kronieken. De eerste kroniek is geschreven door Cornelis Jansz. Opperdoes rond 1670 en is in zijn tijd nooit uitgegeven. In 1943 is de tekst gepubliceerd door Belonje en Kaptein.⁵ De tweede kroniek is geschreven door Dirk Burger van Schoorel (eerste druk 1710) en kende in de 18^{de} eeuw een aantal herdrukken. Beide kronieken gaan deels terug op dezelfde bron die handelt over de geschiedenis van de stad tot 1610. Zowel de kroniek van Opperdoes als de kroniek van Burger van Schoorel bevat een minder uitgebreide beschrijving van de historie van de stad dan de de kroniek van Hoorn van Velius (eerste druk 1615) en de kroniek van Enkhuizen van Brandt (eerste druk 1666). Veel over de geschiedenis van de stad is daardoor nog onbekend.

⁴ Alders 2009, 85.

⁵ Belonje en Kaptein 1943. In de inleiding vermelden zij dat het origineel zich in het gemeentearchief van Medemblik bevond, maar inmiddels was verdwenen. Tegenwoordig bevindt het zich in de collectie van Oudheidkundige Vereniging Medemblick (mededeling P. Swart).

2.2.2 Friese oorsprong

Vanaf de 5^{de} eeuw na Chr. behoorde het noordelijke kustgebied van Noord-Holland tot de Friese invloedssfeer. Friesland en West-Friesland vormden één geheel. Binnen West-Friesland was vrijwel geen bewoning aanwezig. Bij Schagen (vlak buiten het huidige West-Friesland) zijn wel bewoningssporen uit deze periode aangetroffen. In de 7^{de} eeuw nam de bevolking toe en ving de (Friese) kolonisatie van het Westfrieze veengebied aan. Vermoedelijk hangt dit samen met een verbeterde afwatering van het gebied vanwege een veranderende waterhuishouding in het Vlie, een brede geul tussen het Almere / Flevomeer en de Noordzee. Op het Vlie kwamen enkele veenstromen uit, waarvan de Kromme Leek de belangrijkste is. De eerste bewoners versterkten het ontwateringsproces door sloten in het veen te graven waardoor kleine stukjes land ontwaterden en geschikt werden om te gebruiken. Van grootschalige ontginning is nog geen sprake.

Burger van Schoorel geeft in zijn kroniek een geloofwaardige verklaring voor de naam Medemblik. De plaats zou zijn genoemd naar een water met de naam Medemelacha en aanvankelijk Medemlek (Middenleek) hebben geheten.⁶ Deze verklaring wordt ook aangehouden door Blok. Medemblik is gevormd uit de Middelnederlandse woorden *medeme* (middelste) en *laca* (leek / waterloop).⁷ Tegenwoordig bestaat geen water meer met de naam Middenleek. Wel bestaat de Kromme Leek die in de Middeleeuwen in het meer van Wervershoof uitmondde. Waarschijnlijk moet de Oude Haven als overblijfsel van een veenstroom met de naam Middenleek worden gezien. Uit opgravingen ter plekke van de Oude Haven is gebleken dat dit water inderdaad van oorsprong een natuurlijke bedding had. Of de Vliet (Grote en Kleine Vliet) dat ter plekke van Medemblik door de Nieuwstraat heeft gestroomd in deze vroege fase ook al bestond, is onduidelijk. De Vliet verbond het water in de Oude Haven (de vermoedde Middenleek) met de Kromme Leek en het meer van Wervershoof. Het is mogelijk dat de Vliet pas is ontstaan na dichtslibben van dat meer waarna het water zich een uitweg richting het noordwesten heeft gezocht. Mogelijk dat zich dit pas in de 11^{de}/12^{de} eeuw, toen ook de Zuiderzee vorm kreeg, heeft voorgedaan.

De naam Middenleek doet vermoeden dat er ook een Oosterleek en Westerleek is geweest, zoals Tirion al in 1741 veronderstelt.⁸ Hij verwijst hiervoor naar de analogie met de plaatsen Oostwoud, Midwoud en Westwoud. Een Ooster- en Westerleek zijn echter in de buurt van Medemblik niet te vinden. Blok veronderstelt het bestaan van een Oterleek (Uiterleek) en een Overleek.⁹ Dit laatste water zou gelijk staan aan de Kromme Leek. De Oterleek is volgens hem niet meer terug te vinden.

Het precieze moment waarop de bewoning ter plaatse van de Middenleek aanving, is uit de historische bronnen niet bekend. Als we afgaan op de 18^{de}-eeuwse geschriften was dit al het geval in de 4^{de} eeuw na Chr. Medemblik zou zijn gebouwd door Diederik, een zoon van koning Radboud in het jaar 334.¹⁰ Hij zou hier een kasteel hebben laten neerzetten. Dit verhaal over de oorsprong kan veilig naar het rijk der fabelen worden verwezen. Zoals aan veel steden werd ook aan Medemblik een oud en roemrucht verleden toegedicht. Dat koning Radboud niet in de 4^{de} eeuw maar rond 700 leefde, drong kennelijk niet tot Dirk Burger van Schoorel (1649/1650-1717) door. Het jaartal 334 nam hij uit de kroniek van Friesland van Winsemius (1586-1644)

6 Burger van Schoorel 1767, 1.

7 Blok 1959.

8 Tirion 1744, 503.

9 Blok 1959.

10 Burger van Schoorel 1767, 1.



4. Gouden schijffibula, gevonden tussen Medemblik en Onderdijk in 1991. De fibula dateert vermoedelijk uit de 6de of 7de eeuw.

over.¹¹ De verbinding van Medemblik aan koning Radboud (648-719) is overigens al van ouder datum dan die kroniek. Al in de Divisiekroniek van Aurelius uit 1517 valt te lezen dat Radboud een burcht ('zijn conincklike sale ende hof') in Medemblik had laten bouwen.¹² Aurelius weet verder te vertellen dat de naam Medemblik is afgeleid van de heidense godin Medea waarvoor een tempel in Medemblik stond. Radboud zou woedend zijn geweest op een priester Wigbert die de tempel had laten verwoesten en veel mensen had gedoopt. Ook in de Batavia van Junius, geschreven tussen 1567 en 1575, is een versie van dit verhaal te lezen (zonder dat Wigbert wordt genoemd) maar Junius vertelt er wel bij dat het een

volksgeloof is.¹³ Medemblik wordt dus al zeker vanaf de vroege 16^{de} eeuw in verband gebracht met de legendarische heidense vorst Radboud. Hij is met name bekend door het verhaal dat hij al met één been in het doopbekken stond, maar op het laatste moment besloot dat hij liever in de hel bij zijn voorouders wilde zitten dan in het gezelschap van een stel arme christenen in de hemel.¹⁴ Uit de diverse kronieken die dit verhaal vertellen, blijkt overigens nergens waar zich dit zou moeten hebben afgespeeld.

De verbinding van Medemblik met koning Radboud dateert waarschijnlijk uit de late Middeleeuwen. Een recente studie naar Radboud door Wolfert van Egmond zet hem ontdaan van alle mythevorming op de kaart als een regionale machthebber in de periferie van het Frankische rijk.¹⁵ Van Egmond stelt dat Radbod (de spelwijze die hij aanhoudt) vermoedelijk over een beperkt grondgebied zijn gezag uitoefende, namelijk over de streek rond de Kromme Rijn en de Vecht.¹⁶ In de geschriften uit de 8^{ste} en 9^{de} eeuw wordt Medemblik nergens vermeld. Het verhaal bij Aurelius dat een heidens heiligdom in Medemblik ontwijfd zou zijn en dat Radboud als heidense vorst daarover in woede uitbarstte, is direct geïnspireerd op de *Vita Willibrordi* waarin een soortgelijk verhaal zich afspeelt op een eiland aan de oostgrens van Frisia. Dit type verhaal behoort tot de *topoi* in middeleeuwse religieuze geschriften en er kan dan ook geen enkele waarde aan het waarheidsgehalte worden gehecht. De priester Wigbert, die Aurelius in verband met Medemblik noemt, komt (als Wictbert) voor in de *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* van Beda Venerabilis (†735). Beda vermeldt dat deze priester twee jaar lang zonder succes tot de Friezen en Radboud zou hebben gepreekt en overleden is in 690. Aurelius of wellicht al een schrijver voor hem heeft deze priester in verband gebracht met Medemblik. Ook deze vermelding heeft geen historische waarde.

11 Winsemius 1622, 36.

12 Divisiekroniek van Cornelius Aurelius 1519, 56r.

13 Junius 2011, 369.

14 Junius 2011, 369.

15 Van Egmond 2005.

16 Ibidem 35.

De geschriften berichten ons verder dat de inwoners van Medemblik zijn bekeerd door de missionaris Werenfridus (†760) uit Northumbria. Opmerkelijk is dat Werenfridus niet voorkomt bij Beda. Voor het eerst vernemen we van deze heilige in de *Chronographia* uit circa 1347 van Johannes de Beke, een Egmondse monnik. Hij vertelt dat Werenfridus een van de metgezellen van Willibrordus in 690 was. Of Werenfridus zich werkelijk in dit gezelschap heeft bevonden en tot de Westfriezen heeft gepredikt, valt te betwijfelen. Hij overleed 70 jaar later. In de literatuur wordt vaak vermeld dat Werenfridus een tijd lang niet ver van Medemblik heeft gewoond en de plaatsnaam Wervershoof van Werenfridus hoeve zou zijn afgeleid. Dit verhaal duikt voor het eerst op in de kroniek van Opperdoes uit 1670.¹⁷ Het lijkt erop dat uitsluitend de naamsverwantschap tussen Wervershoof en Werenfridus de aanleiding tot deze historische reconstructie heeft gevormd. Opmerkelijk is dat uit archeologische vondsten in de regio Andijk en Wervershoof wel blijkt dat hier al in de Karolingische periode bewoning aanwezig moet zijn geweest. Medemblik was dus geen geïsoleerd handelscentrum, maar fungeerde te midden van een achterland. Helaas is hierover nog zeer weinig bekend, onder meer doordat juist in de omgeving van Wervershoof en Andijk veel land verloren is gegaan door vergroting van het meer van Wervershoof en het oprukken van de Zuiderzee.

Het ontstaan van Medemblik hangt vermoedelijk wel samen met de uitbreiding van het machtsgebied van de Friezen in de tweede helft van de 7^e eeuw. Dorestad (Wijk bij Duurstede) was in die tijd een emporium van de belangrijkste categorie op het snijvlak van Frankische, Friese en Saksische invloedssfeer. Vanuit Dorestad werd een handelsroute opgezet richting het noorden over de Kromme Rijn, de Vecht, het Almere en het Vlie. Medemblik werd rond 700 gevormd op een strategische plek, namelijk waar de Middenleek in het Vlie uitmondde. Tevens fungeerde het als eindpunt van een landweg vanuit het Duitse Rijk via Staveren, waarbij het Vlie moest worden overgestoken. Medemblik lag bovendien op een van de hogere punten in het landschap, namelijk de uitloper van een zandige kreekrug die via Hoogwoud en Abbekerk liep. De oudste archeologische vondsten die tot nu toe in Medemblik zijn gedaan, dateren uit de late 7^{de} of vroege 8^{ste} eeuw.¹⁸

De precieze aard van Medemblik in deze vroege periode is nog onderhevig aan discussie. Het is mogelijk dat Medemblik aanvankelijk slechts een aanlandingsplaats (landing place) met seizoensgebonden handelsfunctie (beach market) was. Het is ook mogelijk dat het is ontstaan als ontginningsnederzetting van vrije kolonisten met een handelscomponent (trading centre). Tot slot kan Medemblik ook een primaire handelsplaats (emporium) zijn geweest. Toekomstig archeologisch onderzoek en uitwerking van oude opgravingsgegevens zal dit moeten uitwijzen.

2.2.3 Karolingische en Ottoonse tijd

In de eerste helft van de 8^e eeuw komt meer Frankische invloed in het Friese gebied. In 738 lijfde hofmeier Karel Martel het Friese gebied definitief bij het Frankische rijk in. De handelscentra, waaronder bijvoorbeeld Dorestad, bleven ook onder de Franken voortbestaan. Medemblik ontwikkelde zich tot een belangrijke handelsplaats in de Karolingische en Ottoonse periode. Over het karakter van de handel en de eigen productie is eigenlijk niets bekend. Het is goed mogelijk dat in Medemblik eigen producten als wol, laken, (gedroogde) vis, vlees, huiden en wellicht ook zout werden verhandeld. Over de omvang van de handelsplaats weten

17 Belonje en Kaptein 1943, 49.

18 Besteman 1989b, 17 en 26.

we eveneens zeer weinig. Bij alle opgravingen ten zuiden van de Oude Haven zijn sporen van bewoning uit de 8^{ste} en 9^{de} eeuw aangetroffen. Hieruit valt af te leiden dat sprake was van een langgerekte terpnederzetting van zeker 500 meter langs het water.

In Medemblik werden koninklijke tienden geheven. Dat houdt in dat er een koninklijk domein moet hebben gelegen. Wellicht herinnert de naam Koningshof als toponiem van een deel van de stad in Medemblik hier nog aan, maar deze naam kan ook uit later tijd dateren. De vermelding van de heffing van de koninklijke tienden is te vinden in de overbekende lijst van bezittingen van de St. Maartenskerk in Utrecht. Deze goederenlijst is de belangrijkste bron voor vroeg-middeleeuwse plaatsnamen in het westelijke kustgebied van Nederland en vormt voor Medemblik de oudste historische vermelding. De Latijnse tekst is via verschillende afschriften overgeleverd en in diverse oorkondeboeken gepubliceerd. In het 'Oorkondenboek van Holland en Zeeland' staat het stuk gedateerd omstreeks 960.¹⁹ Het 'Groot Charterboek van Vriesland' dateert het stuk op ca. 866. Deze verschillende dateringen hebben te maken met het historisch kader waarbinnen het opstellen van de goederenlijst moet worden geplaatst. Het vormt een opsomming van bezittingen die het bisdom van Utrecht opnieuw in bezit wenste te nemen nadat deze tussen 850 en 885 ten dele verloren waren gegaan door de invallen van de Vikingen. Volgens recente inzichten is de lijst hoofdzakelijk opgesteld tussen 885 en 896 en aangevuld tot 948. Aangenomen wordt dat de lijst het bezit van het bisdom weergeeft voor de vlucht van de bisschop in 857. Indirect valt hieruit dus af te leiden dat de koninklijke tienden in Medemblik reeds voor 857 bestonden. Besteman stelt dat de herkomst nog veel ouder moet zijn en waarschijnlijk behoorde bij de algemene schenking van een tiende van alle koningsgoed en koninklijke inkomsten die in 753 door Pippijn III aan de kerk van Utrecht werd gedaan.²⁰ Daarmee gaan we terug tot de beginperiode van de Frankische overheersing van het Friese gebied.

In de goederenlijst staat ten aanzien van Medemblik vermeld dat: *In Medemolaca regalis decima, et insuper sicut continentur, que vocantur Viuuuarflet totum sancti Martini* (In Medemblik de koninklijke tienden, en bovendien alles wat men rekent tot het water dat *Viuwarflet* wordt genoemd tot Sint Maarten).

In 985 schonk koning Otto III aan graaf Ansfried een deel van de tol, de muntslag en cijns van Medemblik die de graaf op dat moment reeds in leen had.²¹ Ansfried was een ridder uit een Frankische adellijke familie die faam had gemaakt aan het hof van koning Otto I. Het gaat bij deze schenking dus kennelijk om de overige 9/10 deel van de inkomsten (het tiende deel was immers al in bezit van de kerk van Utrecht). Ansfried werd later (in 995) de Utrechtse bisschop en de schenking bleef bij hem.²² Hieruit kunnen we afleiden dat de koninklijke tienden waarvan reeds sprake was in de goederenlijst van de St. Maartenskerk van Utrecht inkomsten op tol, muntslag en cijns (grondbelasting) betrof. Indirect blijkt hieruit de rol als handelscentrum van Medemblik in de 8^e en 9^e eeuw. In Medemblik geslagen zilveren munten zijn echter tot op heden onbekend, waardoor het niet zeker is of daadwerkelijk munten in Medemblik zijn geslagen.²³

19 Van den Bergh 1866, 25. Zie ook: Oppermann 1919, 179.

20 Besteman 1989b, 17.

21 Koch 1970, 104.

22 Halberstma 2000, 100, 139.

23 Illisch 2003.

In 985 vond nog een tweede schenking door Otto III plaats, namelijk een aantal gebieden inclusief de opbrengsten aan graaf Dirk II van Holland. Ook hij bezat dit tevoren reeds als leengoed. Een van deze was een gebied tussen Medemelacha en Chinnelesare gemarchi. Het is onbekend waar dit tweede water moet worden gelokaliseerd, mogelijk ergens in Kennemerland. Deze schenking maakte deel uit van het proces van het tot stand komen van het graafschap Holland.

In de 9^e en 10^{de} eeuw werd het Frankische gebied geteisterd door invallen van de Vikingen. Dit zal zeker gevolgen hebben gehad voor Medemblik, maar hierover is niets bekend. De rol van de handelsroute over de Kromme Rijn, Flevomeer, Almere en Vlie werd geleidelijk van minder belang. De rol als centrum voor de heffing van tol raakte vermoedelijk uitgespeeld. Zeker is dat Medemblik is blijven voortbestaan want in 1118 schonk Godebald, bisschop van Utrecht, de Maartenskerk (nu Bonifaciuskerk/Grote Kerk) aan het Utrechtse St. Maartenskapittel.²⁴ Hieruit blijkt dat de Maartenskerk van oorsprong een bisschoppelijke eigenkerk was. Na deze schenking bezat het kapittel zowel de kerk van Medemblik als alle (van oorsprong koninklijke) tienden. De pastoor van de kerk verkreeg het recht op een zetel in het Domkapittel van Utrecht.

2.2.4 Middeleeuwen

Van de 10^{de} en met name in de 11^{de} en 12^{de} eeuw werd het gehele Westfrieze veengebied vanuit de oude centra zoals Medemblik door kolonisten ontgonnen. Kenmerkend voor met name oostelijk West-Friesland is een verkaveling in lange stroken, de zogenaamde strokenverkaveling. In deze tijd raakte heel West-Friesland bewoond en kwam de indeling in bannen, koggen en ambachten tot stand.

Vanaf de 13^{de} eeuw moesten de Westfriezen zich schikken in de feodale machtspolitiek van de Hollandse graven. Als militair bruggenhoofd liet graaf Floris V het Huis te Medemblik (nu Kasteel Radboud) bouwen, mogelijk op een plek waar al van oudsher een machtscentrum van het van oorsprong koninklijke domein was gevestigd. Daarmee werd Medemblik in die tijd het belangrijkste militaire en administratieve centrum in West-Friesland. Floris V kende aan Medemblik in 1289 stadsrechten toe.²⁵ Deze vormden de basis voor de stadsrechten die aan andere plaatsen in West-Friesland in de 14^{de} en 15^{de} eeuw werden verleend. Een van de verleende privileges aan Medemblik was het mogen houden van een jaarmarkt. Floris V gebruikte Medemblik vervolgens ook als muntplaats want er zijn zilveren deniers bekend met op de voorzijde een beeltenis van Floris V met rondom de tekst F.COMES.OLLANDIE en op de keerzijde een kruis met de randtekst MONE.MEDENBLEC.²⁶ De plotselinge dood van Floris V in 1296 deed het tijdelijk keren voor het grafelijk huis. De Westfriezen kwamen opnieuw in opstand, belegerden het kasteel van Medemblik, maar werden uiteindelijk in 1297 toch verdreven door een grafelijk leger. Medemblik zou in 1297 zijn verbrand 'dat er niet een huis staan bleef'.²⁷ De Slag bij Vronen betekende definitief het einde van het vrijheidsstreven. In het kasteel kwam een baljuw te zetelen die het hoofd van het Oosterbaljuwschap was. In 1323 verleende de graaf nog een belangrijk privilege aan Medemblik, namelijk het recht op de heffing van tol op uitheems bier (Hamburgs en Oosters bier).²⁸ De enige andere stad die

24 Koch 1970, 207.

25 Vormgegeven naar het stadsrecht van Alkmaar uit 1254.

26 Van Gelder 1959.

27 Burger van Schoorel 1767, 211. Junius noemt per abuis het jaartal 1290. Junius 2011, 369.

28 Van Mieris 1753, II, 256, 321.

hetzelfde recht verkreeg was Amsterdam en dit wordt tegenwoordig als een van de oorzaken gezien waardoor Amsterdam in de 14^{de} eeuw een sterke economische en demografische groei doormaakte. Van de heffing van een tol op uitheems bier in Medemblik wordt nergens meer in de bronnen vernomen. Opmerkelijk is dat deze tol wel werd geheven in Hoorn en Enkhuizen, maar mogelijk was dit op andere soorten uitheems bier dan Hamburgs en Oosters bier.²⁹ Waarom Medemblik niet heeft geprofiteerd van dit voorrecht is niet duidelijk. Mogelijk speelde de ligging van de stad een rol. Amsterdam was veel centraler gelegen aan de binnenlandse vaarroutes naar onder andere de stapelmarkt Dordrecht.

In deze tijd had Medemblik in vergelijking met de andere plaatsen in West-Friesland een aanzienlijke omvang. In 1339 had de stad volgens een grafelijk stuk 225 mannen.³⁰ Het is getiteld 'Dit es die grote van al den lande van Vriesland' en is door Van Mieris reeds in 1753 gepubliceerd. Hierin staan per banne de oppervlakte van de grond en het aantal mannen opgesomd. Het stuk is ongedateerd, maar wordt door Beenakker in 1339 geplaatst.³¹ Hij wijst op een akte van 9 december 1338 waarin de graaf opdracht gaf te onderzoeken wie onderhoudsplichtig was van de nieuw aangelegde inlaagdijk tussen Medemblik en Barsingerhorn en waarin hij opdracht gaf tot een nieuwe dijkverstoeling. Het ongedateerde stuk zou ten behoeve hiervan zijn opgesteld. Volgens Lesger, die een studie heeft gemaakt van de economische positie van Hoorn in de Middeleeuwen, stond het aantal mannen in dit grafelijke stuk gelijk aan het aantal huishoudens dat ieder één man moest leveren voor het dijkonderhoud. Dat houdt in dat in Medemblik 225 huizen stonden. Dit aantal was een stuk groter dan Enkhuizen en Gommerskarspel (in 1356 verenigd tot Enkhuizen) met 160 mannen en Hoorn met slechts 70 mannen. Op basis van het aantal huizen kunnen we het inwonertal van de stad ongeveer bepalen. We hebben daarvoor het gemiddeld aantal personen per huishouden nodig. Als we een gemiddelde van 5,5 personen aanhouden (zoals Lesger doet), levert dat een inwonertal van 1238 personen voor Medemblik op.

De Middenleek en het Vlie vormden van oorsprong de levensader van Medemblik, maar nadat vanuit het Vlie de Zuiderzee was ontstaan, werd het water steeds meer een bedreiging voor de plaats. Besteman stelt dat stormvloed in de tweede helft van de 12^{de} eeuw de oude bewoningsresten grotendeels hebben opgeruimd.³² Archeologisch kon worden aangetoond dat de bewoningssporen zijn verspoeld en een nieuwe bedding in de Middenleek (Oude Haven) is uitgeschuurd. De huiserven werden sterk opgehoogd en in de oeverzone uitgebreid.³³ Aan de zee kant, ten noorden van de Oude Haven, kwam de Westfriese Omringdijk te liggen. Tussen de Oude Haven en de Vliet, de waterloop die nu de Nieuwstraat vormt, werd een dam aangelegd. Vermoedelijk is dit in de 13^{de} eeuw gebeurd. Het noordelijkste stuk van de Nieuwstraat tot aan de Breedstraat heette tot honderd jaar geleden nog 'dam'.³⁴ Het water van de Vliet werd zoveel mogelijk buiten de stad om geleid naar sluizen in de Omringdijk.

In 1328 werd vanwege de dreiging van het zeewater een inlaagdijk tussen Medemblik en Almersdorp aangelegd. Deze maatregel was niet afdoende want in 1335 kwam een nieuwe inlaagdijk tussen Medemblik en Barsingerhorn tot stand. De directe aanleiding vormde de St.

29 Hamaker 1876, II, 271, 361 en 390.

30 Van Mieris 1753, II 607.

31 Beenakker 1988, 48-52 en noot 51. Van Mieris heeft het stuk dus terecht ingedeeld na een akta van 15 maart 1339. Lesger plaatst het stuk in 1335.

32 Besteman 1989b, 20.

33 Besteman 1989b, 20.

34 Tegenwoordig heeft een klein stuk van de Oude Haven de straatnam Dam (stadhuis en station),

Clemensvloed van 1334 die grote schade had aangericht. Door de aanleg van de inlaagdijk kwamen Gawijzend en Almersdorp buitendijks te liggen. Er werd zelfs rekening gehouden dat Medemblik niet behouden kon blijven want de Westfriezen moesten aan de graaf beloven dat zij zouden helpen bij het verplaatsen van het kasteel indien dat nodig mocht zijn.

Mogelijk heeft de dreiging van het water een remmende invloed op de ontwikkeling van Medemblik gehad. In 1339 was Medemblik groter dan Hoorn en Enkhuizen en had alle potentie in zich om zich te ontwikkelen tot een belangrijke maritieme handelsstad. In de loop van de 14^{de} eeuw werd de stad voorbij gestreefd door Hoorn en Enkhuizen. Een aanwijzing hiervoor is het aantal weerbare mannen dat de steden in 1398 moesten leveren aan de graaf in het kader van de Friese oorlog. Hoorn leverde 300 man, Enkhuizen 150 man en Medemblik slechts 100 man. Hoewel uit deze aantallen niet een betrouwbaar bevolkingscijfer valt af te leiden, vormen ze wel een indicatie. De Graaf stelt dat ongeveer 7,5% van de bevolking heervaatplichtig was.³⁵ Dat levert voor Hoorn een bevolkingsomvang van 4000 personen, voor Enkhuizen van 2000 personen en voor Medemblik van 1333 personen op. De groei stagneerde nog verder in de 15^{de} eeuw doordat Medemblik, net als overigens veel andere steden, door de graaf werd gestraft voor de positie die de stad had ingenomen in de Hoekse en Kabeljauwse twisten. In 1426 was het kasteel tevergeefs belegerd door de Kennemers (kabeljauwen). Vanwege de steun van Medemblik aan deze opstand werden de privileges ontnomen en de stad verkreeg deze pas in 1492 weer terug.

In de Enquete van 1494 en Informacie van 1514, beide opgesteld op last van de Staten van Holland om de draagkracht van de steden en dorpen te bepalen, wordt het aantal huizen van Medemblik genoemd. Een probleem bij de interpretatie is dat de afgevaardigden van de steden en dorpen sterk de neiging hadden de economische en financiële situatie veel minder rooskleurig weer te geven dan die daadwerkelijk was. In 1494 stonden er in Medemblik 334 huizen (haardsteden), "daeroff die 80 verarmt zijn ende die men voeden moet ende van der aelmisse leven moeten".³⁶ Het aantal huizen zou sinds 1477 gelijk zijn gebleven. Uitgaande van vijf personen per huishouden, levert dit een inwonertal van 1670 personen op. Medemblik was nog verder achterop geraakt ten opzichte van Hoorn (1300 huizen, 6500 inwoners) en Enkhuizen (635 huizen, 3175 inwoners). Opvallend is dat in die steden, net zoals in heel Holland, de bevolkingsomvang sinds 1477 was gedaald, terwijl dit in Medemblik niet het geval lijkt te zijn. In 1514 was het aantal huizen (haardsteden) afgenomen tot 321 (1605 inwoners).³⁷

Het beeld van de economie van de stad is bepaald niet rooskleurig. Volgens de Enquete voeren voor 1477 jaarlijks twaalf schepen met zuivel naar de markt in Deventer. In 1494 was er geen een meer. Jaarlijks brachten kooplieden uit de stad 800 of 900 vetgeweide koeien op de Lucasmarkt in Haarlem. In 1494 waren dat er nog geen 50. De stad had voor 1477 acht of negen grote schepen die oost- of westwaarts voeren, maar ook die waren in 1494 verdwenen. Als redenen voor de economische achteruitgang geeft Medemblik de grote kosten aan het dijkonderhoud, het slechte weer (natte jaren) en de hoge grafelijke schattingen.

De handel in koeien en zuivel vormde kennelijk de belangrijkste economische activiteit. Het achterland waar de koeien werden geweid werd in de loop van de tijd steeds kleiner. Na een stormvloed in 1509 moest de dijk tussen Medemblik en Almersdorp opnieuw worden teruggelegd. De grote voorlanden buiten de dijk gingen verloren. Het had niet veel gescheeld

35 De Graaf 1996, 43-45.

36 Enquete, 25-27.

37 Informacie, 104.

of Medemblik had net als Gawijzend en Almersdorp aan de zee moeten worden prijsgegeven. De koeienmarkt van Hoorn was al in het begin van de 14^{de} eeuw van veel groter belang dan die van Medemblik. De graaf van Holland kocht daar zelfs de koeien in die als proviand in de Friese oorlogen moesten dienen.

In de 16^{de} eeuw vond in Hoolland een grote economische groei plaats. Enkhuizen wist een leidende positie in de haringvisserij op de Noordzee te verwerven. De handel en diverse ambachtelijke werkzaamheden, waaronder de zoutziederijen, profiteerden daarvan. De bevolking groeide en de stad en havens werden diverse malen vergroot. Ook Medemblik maakte in de 16^{de} eeuw een groei door. De bebouwing breidde zich geleidelijk uit en dit resulteerde in een aantal stadsvergrotingen.

Aan de zeezijde ten noorden van de Oude Haven lag de Omringdijk. Besteman stelt dat in de Middeleeuwen nooit aan de noordzijde van de Oude Haven is gewoond en dat pas in de 16^{de} eeuw een strook land werd gewonnen waarop met huizen bouwde.³⁸ Sporen van de Karolingische bebouwing zijn uitsluitend aangetroffen aan de zuidzijde van de Middenleek (Oude Haven). Op de oudste stadsplattegrond van de stad van Van Deventer uit circa 1560 is de noordzijde van de Oude Haven volledig bebouwd. Dat betekent echter niet dat daar pas vanaf de 16^{de} eeuw werd gewoond. Besteman stelt namelijk ook vast dat overstromingen en oeverafslag in de 12^{de} eeuw veel bewoningsresten hebben opgeruimd en dat aan de noordzijde van de Oude Haven tot 2 meter onder maaiveld alles was geërodeerd.³⁹ Aannemelijk is dat al veel eerder dan de 16^{de} eeuw de noordzijde van de Oude Haven bebouwd raakte. De 225 huizen in 1339 kunnen



5. Stadsplattegrond van Jacob van Deventer, circa 1560 (collectie NHA). De stad is nog niet van wallen of muren voorzien.

38 Besteman 1989b, 20.

39 Besteman 1989b, 20.

nooit uitsluitend aan de zuidzijde van de Oude Haven hebben gestaan. Het lijkt een logische veronderstelling dat deze in die tijd al aan beide zijden van de haven stonden. De Omringdijk lag vermoedelijk een stuk meer zeewaarts. De inlagen uit 1328, 1335 en 1509 brachten de dijk op de positie zoals die op de kaart van Van Deventer is te zien, namelijk niet ver achter de huizen aan de noordzijde van de Oude Haven. Er is hier zeker geen strook land gewonnen, zoals Besteman stelt, maar juist veel land verloren gegaan.

De bebouwing breidde zich ook uit aan beide zijden van de Nieuwstraat, waar toen nog water doorheen stroomde. De dam in het noordelijke deel van de Nieuwstraat is vermoedelijk al in de 13^{de} eeuw aangelegd. Vermoedelijk lag hieronder een spuisluis, maar hierover is niets bekend. In de grafelijke rekeningen is slechts sprake van de "slusen in Medemleker ambocht" en die kunnen ook buiten de stad hebben gelegen. Vanaf wanneer bebouwing aan de Nieuwstraat ontstond, is onbekend. Aannemelijk is dat dit al vanaf het moment van aanleg van de dam het geval is. Binnen de stad vestigden zich twee vrouwenkloosters, in de bronnen het Grote Klooster en het Kleine Klooster genoemd.

De begrenzing van de stad werd in de 16^{de} eeuw gevormd door het huidige Achterom aan de zuidwestkant en een water vanaf het kasteel naar de Nieuwstraat aan de zuidoostkant, zoals op de kaart van Van Deventer valt te zien (afb. 5). Opmerkelijk is dat geen omwalling wordt weergegeven. Medemblik werd omringd door water en had slechts twee toegangswegen: de dijk aan de oostkant en de dijk aan de westkant. De oostzijde werd beschermd door het kasteel. Aan de westkant heeft vermoedelijk een toegangspoort gestaan, hoewel hierover uit de bronnen niets bekend is. Langs het Achterom lag mogelijk al wel een kleine aarden wal want in 1573 is sprake van het verhogen en verbreden van de wallen (zie onder). Het is ook mogelijk dat deze wal tussen 1560 en 1572 is aangelegd en dus nog niet staat aangegeven op de kaart van Van Deventer.

Van het Middeleeuwse Medemblik is tegenwoordig weinig meer over. De stad heeft grote schade opgelopen bij de stadsbranden van 1517 (Grote Pier) en 1555. Bij deze laatste brand werd ook de kerk met uitzondering van de toren getroffen. Burger van Schoorel schrijft het volgende over deze rampzalige gebeurtenis: "Daar by evenwel het ongeluk van de Stad noch niet en heeft stil-gestaen, want in den Jare 1555. in April, is egter eenen onverwagten brand ontstaan, daar nog de memorie van schynen vars te zyn, die even bewesten het Raadthuys beginnende, ende slaande over de oude Haven heen, aan wederzyden 't meerendeel van de Stadt, die zedert den laast gemelden brand, ende verwoestinge qualyk haar adem geschept hadde, neffens de Kerk en het Klooster verbrand, en in koolen geleyd heeft."

2.2.5 De Gouden Eeuw

2.2.5.1 Aanleg omwalling en haven

In 1573 werden voor het eerst fortificaties aan de landzijde van de stad aangelegd. Dit wordt door Burger van Schoorel in zijn kroniek niet vermeld, maar blijkt uit enkele archiefstukken. In het oud Archief Medemblik (WFA) bevindt zich een bestek uit 1573 waarin de burgemeesters, de slotvoogd Cornelis van Rijswijck en Philips van der Aa (staatsman aan de kant van Willem van Oranje) het verhogen en verbeteren van de wallen aanbesteden.⁴⁰ Hieruit blijkt dat er al een omwalling was of reeds was begonnen. Teeling vermeldt dat er nog een aantekening is waaruit blijkt dat Sonoy in september 1573 aan de dorpelingen rondom Medemblik opdracht gaf te helpen bij de fortificatie van de stad.⁴¹

40 WFA, OAM, inv.nr. 340, bergnr. 1476 (stukken over de verdediging van de stad 1572-1578). Van den Berg 1955, 176.

41 Teeling 1989, 102.

In een resolutie van mei 1575 is opnieuw sprake van het 'opmaken vanden walle', waarbij werd vastgelegd waar de benodigde klei vandaan moest worden gehaald.⁴² Volgens Teeling werd op 15 mei 1575 opdracht gegeven aan de Alkmaarse landmeter en vestingbouwkundige Adriaen Anthonisz. om de tekeningen voor de wallen te maken.⁴³ De wal met gracht werd volledig nieuw gemaakt en volgde niet het tracé van een al bestaand water. Op de hieronder besproken stadsplattegrond uit 1588 wordt aan de kant van het Gedempt Achterom een 'oude wal' weergegeven, die ongetwijfeld een overblijfsel van deze wal is. Junius vertelt in de Batavia, die is voltooid in 1575, over de nieuwe omwalling: "in de laatste drie jaar is Medemblik met een wal en dammen en hoge bolwerken zo versterkt dat het onneembaar geacht kan worden en bestand tegen elke aanval".⁴⁴

In 1577 besloot men tot de aanleg van een nieuwe binnendijkse haven. In februari van dat jaar bepaalden de burgemeesters en vroedschap dat de veertig rijkste inwoners van de stad, de schippers en anderen die verstand van zaken hadden geraadpleegd zouden worden waar de nieuwe ingang van de haven moest worden gemaakt. Besloten werd vervolgens om een nieuw gat in de dijk te maken in de 'elleboge bij oosten 't slot'.⁴⁵ In juni waren de burgemeesters belast met het maken van het bestek voor de 'buijten walle vanden haven'.⁴⁶ Om de haven werd een nieuwe omwalling aangelegd.



6. Kaart van het Beleg van Medemblik in 1588 (collectie Rijksmuseum).

42 WFA OAM bergnr. 9 fol. 15.

43 Ibidem.

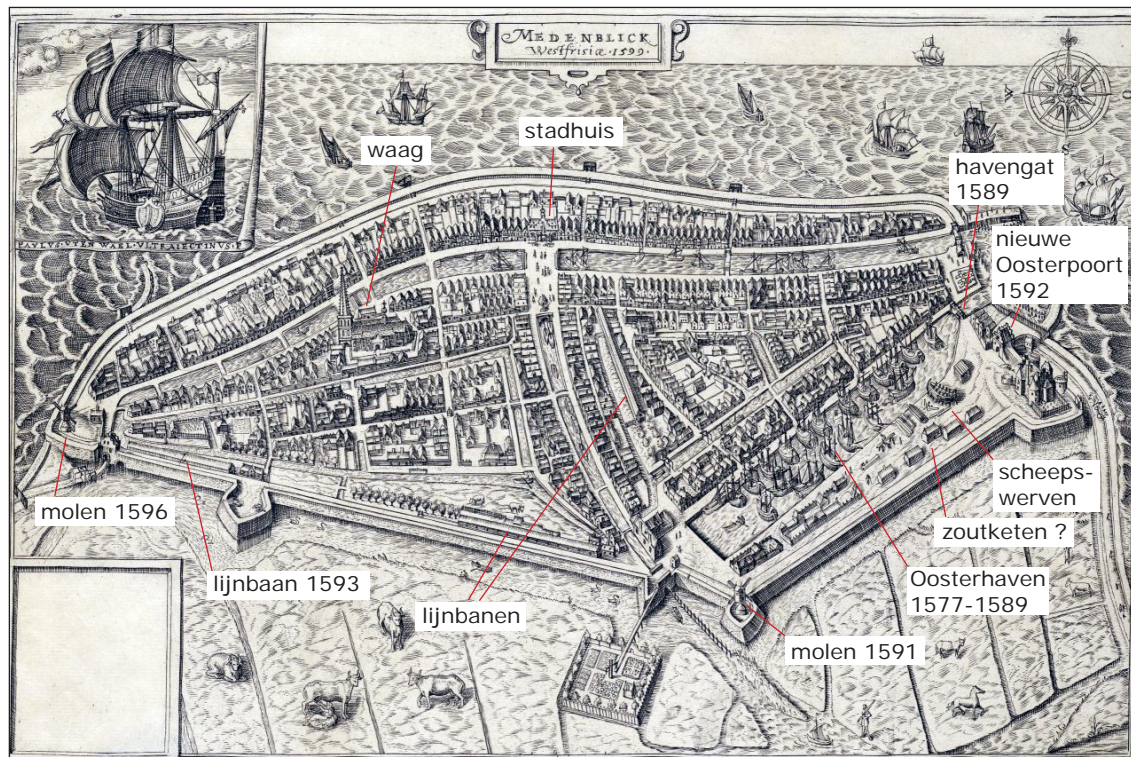
44 Junius 2011, 370.

45 WFA OAM bergnr. 9 fol. 18-19.

46 WFA OAM bergnr. 9 fol. 22 en 23.

De nieuwe situatie is goed te zien op een unieke kaart die zich in de collectie van het Rijksmuseum bevindt. Hierop staat de belegering van Medemblik in 1588 getekend (afb. 6).⁴⁷ Diederik Sonoy had zich met zijn manschappen (550 man) in het kasteel teruggetrokken. Hij weigerde trouw te zweren aan de nieuwe stadhouder Maurits. Maurits trok vervolgens samen met Johan van Oldenbarnevelt naar Medemblik om de stad met het kasteel met geweld in te nemen. Het beleg vond plaats van 27 februari tot en met 29 april. Uiteindelijk koos Sonoy eieren voor zijn geld en aanvaarde een eervol ontslag. Hij was de laatste kastelein en het kasteel werd niet lang daarna deels ontmanteld. Interessant aan de getekende kaart is dat hierop de aangelegde verdedigingswerken gedetailleerd zijn weergegeven. Aan de westkant van de stad (op de kaart onder) zien we het Westerbolwerk met palissaden. Ten oosten hiervan ligt het Fort van Cleijeburch, aan het einde van de tegenwoordige Ridderstraat. Een derde bolwerk ligt aan het einde van de Nieuwstraat en een vierde ten oosten van het kasteel.

De 'nieuwe haven' staat op de kaart ten zuiden van het huidige Gedempt Achterom weergegeven, maar een nieuw havengat ontbreekt. Ondanks het besluit van 1577 liet deze ingreep een tijd op zich wachten. In juni 1589 werden de werkzaamheden weer opgepakt en werden de benodigde financiën bijeen verzameld om 'de begonster (begonnen) haven voort sal doen uijtdelven ende 't gat deur den graven (door te graven) inden buijten haven'.⁴⁸ In september 1589 was het gat eindelijk aangelegd en besloot men tot de aanleg van een dam in (rondom) het gat.⁴⁹ De nieuwe haven, waarvan de aanleg in 1577 was begonnen, werd dus pas eind 1589 voltooid. In later tijd werd deze haven de Oosterhaven genoemd. De nieuwe haven bood plaats voor de handelsschepen. Medemblik participeerde in deze tijd in de internationale handel en vol trots wordt in de kronieken vermeld dat in 1593 voor het eerst een schip de kust van Guinea aandeed en dat deze uit Medemblik afkomstig was.



7. Stadsplattegrond van Utenwael uit 1599 (collectie NHA).

47 Zie voor een uitgebreid verslag van de gebeurtenissen de kroniek van Opperdoes.

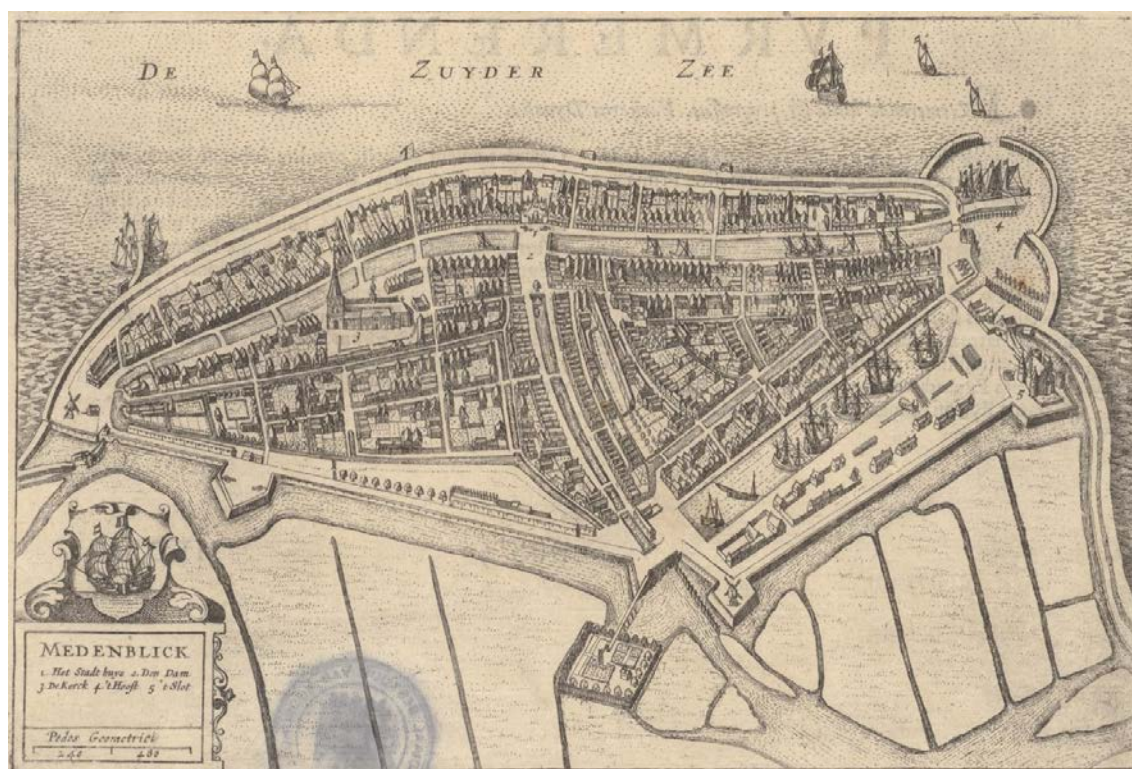
48 WFA OAM bergnr. 10 fol. 15.

49 WFA OAM bergnr. 10 fol. 24.

Volgens Burger van Schoorel is de Oosterhaven in 1599 aangelegd.⁵⁰ Hier moet sprake zijn van een vergissing, zoals reeds door Herma van den Berg in 1955 is vastgesteld.⁵¹ Als argument noemt zij een huis aan de Oosterhaven (nummer 39), dat moet zijn gebouwd na aanleg van de haven, waarvan de ankers in de gevel het jaartal 1591 vormen.⁵²

In de jaren na de voltooiing van de haven werd de stad grootschalig aangepakt. Percelen aan de haven werden uitgegeven om te bebouwen en ook delen van de oude stad werden grootschalig heringericht (onder andere de oude kloosterterreinen). De Zuidermeelmolen werd in 1591 verplaatst naar het nieuwe bastion.⁵³ In 1591 werd een nieuwe sluis met overtoom in de oude haven gemaakt.⁵⁴ In de stad werden diverse nieuwe straten aangelegd. In 1592 bouwde men een nieuwe stenen Oosterpoort met bakstenen die van de sloop van het kasteel kwamen.⁵⁵ In 1593 verrees een lijnbaan aan de voeting van de omwalling.⁵⁶ In 1596 werd de Westermeelmolen op het bastion bij de Westervoort geplaatst.⁵⁷

Op de kaart van Utenwael uit 1599 is de nieuwe situatie goed te zien (afb. 7). De koperen plaat van deze gravure bevindt zich nog altijd in de collectie van de gemeente Medemblik (in het gemeentehuis in Wognum). De kaart van Utenwael is gebruikt als basis voor de kaart van Boxhorn uit 1632 (afb. 8).



8. Stadsplattegrond van Boxhorn uit 1632 (collectie NHA). De kaart is nagetekend van de kaart van Utenwael, met toevoeging van een nieuwe buitenhaven.

50 Burger van Schoorel 1767, 23.

51 Van den Berg 1955, 176.

52 Van den Berg 1955, 194.

53 Swart 2009, 5.

54 WFA OAM bergnr. 10 fol. 47.

55 WFA OAM bergnr. 10 fol. 49. De fundamenten van deze poort zijn in 1990 archeologisch onderzocht en hierbij bleken inderdaad 'kloostermoppen' (rode bakstenen van 30x14/15x7 cm en oranje bakstenen van 30/31x15/16x7 cm) in deze fundamenten aanwezig te zijn. Alders 1991.

56 WFA OAM bergnr. 10 fol. 53.

57 WFA OAM bergnr. 10 fol. 63.

2.2.5.2 De Pekelharinghaven en Westerhaven

In 1631 volgden de aanleg van de Pekelharinghaven (de Ooster Nieuwe Haven of Eilandshaven) en de Westerhaven (de Wester Nieuwe Haven).⁵⁸ Bij de aanleg werd gebruik gemaakt van de al aanwezige stadsgrachten. Over de haven is een artikel geschreven door Brieffies.⁵⁹ De aanleg vond plaats op verzoek van de schippers en de eerste plannen werden in 1630 gemaakt. Op verzoek van de vroedschap maakte de Hoornse ingenieur Laurens van Teylingen een ontwerp. In maart 1631 ging de stad hiermee akkoord. Rondom de nieuwe havens werd in 1632 een omwalling met twee bastions aangelegd die op het kasteel aan de oostkant van de stad aansloot. De stad was toegankelijk via vier poorten: de Oosterpoort, de Baanpoort, de Braakpoort (Keernpoort) en de Westerpoort. Op de kaart van Blaeu uit 1649 is de nieuwe situatie te zien (afb. 9). Uit de kaart blijkt dat het de bedoeling was de stad aan de westzijde nog verder uit te breiden want hier staat een nog niet bestaande omwalling met dunne lijnen aangegeven. Op een in 1673 gemaakte kaart is dit stadsplan overgenomen als ware het werkelijk uitgevoerd (afb. 10). Burger van Schoorel (1649/1650-1717) geeft een mooie beschrijving van de stad omstreeks het midden van de 17^{de} eeuw in zijn kroniek: "een wel-betimmerde Stadt ende van bequame groote geworden, wezende aan de Zuydzyde voorzien met hooge Wallen ende Bolwerken, na de nieuwe ende moderne wyze gefortificeert ende gesterkt. Ende aan de Noortzyde ende Oostzyde, tegens de Zuider-Zee met zeer sware Wier ende Aarddyken (...) zoo swaar, hoog en breed, dat diergelyken in de Wereld niet en zyn te vinden."⁶⁰ Deze wierdijken lagen daar al



9. Stadsplattegrond van Blaeu uit 1649 (collectie NHA).

58 De kroniek van Opperdoes noemt het jaar 1631 voor de havens en 1632 voor de omwalling.

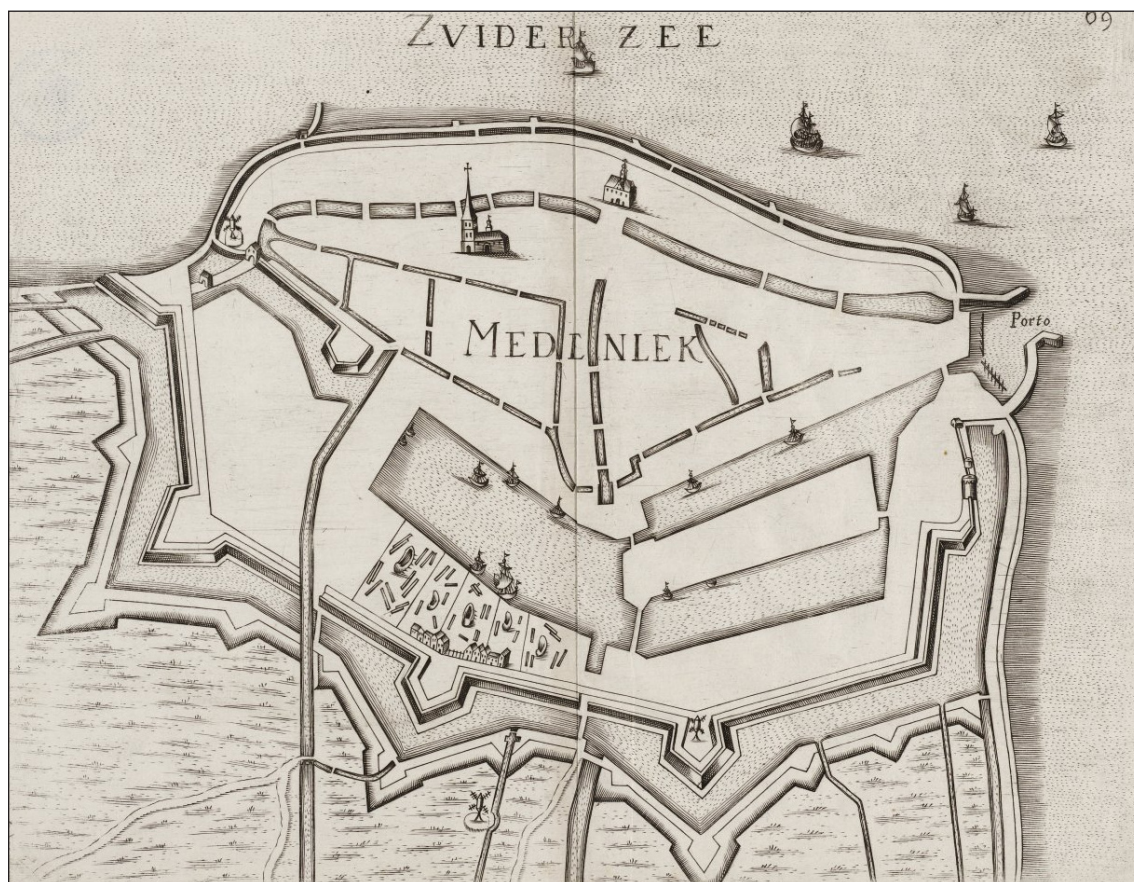
59 Brieffies 1989.

60 Burger van Schoorel 1767, 20.

vanaf zeker de 16^{de} eeuw. Junius schrijft in de Batavia (1567-1575) over deze dijk: "Mchtig groot zijn de dammen die de barrière vormen tegen de furie van de noordelijke zee. Ze zijn bekleed met algen, die op de nabije stranden aanspoelen. Als dit materiaal in samengeperste vorm er eenmaal ligt, dan is een dam zo sterk en solide dat een dijk van rotsblokken nauwelijks meer hechtheid en stevigheid kan bieden: het blijft onverstoort liggen onder de woeste aanvallen van de zee".⁶¹

Opmerkelijk is dat ondanks de aandacht die er voor de dijken was, de windbemaling van het binnenwater bij Medemblik laat tot stand is gekomen. In Het Grootslag ten noorden van Enkhuizen waren in 1452 al de eerste poldermolens gebouwd. Bij Medemblik werd de waterstaatkundige situatie pas in 1537 grootschalig aangepakt.⁶² Uit de stadsplattegrond van 1588 blijkt dat er toen inmiddels tien poldermolens rondom Medemblik stonden. Begin 17^{de} eeuw werd de situatie verder verbeterd door de aanleg van de polders Brake, Poel, Lichtewater en Wijmers onder leiding van de Hoornse ingenieur Laurens van Teylingen. In 1630 ontving het stadsbestuur van Medemblik toestemming van de Staten om de kleine meertjes ten zuidwesten van de stad te bedijken. Hiermee werd land gewonnen (in totaal meer dan 173 morgen) en de polders boden meer bescherming tegen het water.

Omstreeks deze tijd bereikte Medemblik haar grootste omvang. In 1632 telde de stad 818 huizen. Dit is overigens een zeer klein aantal in vergelijking met Enkhuizen (3615 huizen binnen de stad en 515 buiten de stad) en Hoorn (2556 huizen). De huidige dorpen Graft en De



10. Stadsplattegrond uit 1673, nagetekend van de kaart van Blaeu uit 1649 (collectie NHA).

61 Junius 2011, 370.

62 Kamma 2008.

Rijp, die in deze tijd een centrum van haringvisserij waren, hadden gezamenlijk meer huizen dan Medemblik (namelijk 1263 huizen). Ook de stede Grooteboek (Grootebroek, Bovenkarspel, Lutjebroek en Hoogkarspel) telde meer huizen dan Medemblik (gezamenlijk 1085 huizen). Medemblik, de meest noordelijke havenstad van Holland, verwierf in tegenstelling tot Hoorn en Enkhuizen geen kamer in de VOC. Wel participeerde de stad in de WIC. Medemblik was verder een van de steden van de Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier en een van de drie steden waarin de Westfriese munt per toerbeurt werd geslagen.

Uit 1627 is voor Medemblik een haardgeldregister overgeleverd waaruit het een en ander valt af te leiden over de aanwezige industrieën in de stad.⁶³ Het haardgeld werd geheven op basis van het aantal schoorstenen waardoor uitsluitend activiteiten waarbij ovens werden gebruikt uit dit register vallen te achterhalen. Uit het register blijkt dat in de stad in ieder geval drie brouwerijen, drie smederijen, een bakkerij, een bokkinghang en waarschijnlijk tien zoutpannen (in zes zoutketen) waren. De aantallen zijn niet heel betrouwbaar want uit een onderzoek van Peter Swart blijkt dat er in die tijd niet drie maar vijf brouwerijen in de stad waren.⁶⁴ De ene bokkinghang geeft aan dat visserij een bescheiden rol speelde. In Enkhuizen waren omstreeks deze tijd 68 bokkinghangen.⁶⁵ De tien zoutpannen in Medemblik tonen aan dat zoutziederij wel enige vorm van betekenis in de stad had, hoewel ook dit aantal schril afsteekt bij de 74 zoutpannen die in Enkhuizen waren.⁶⁶

Industriële en ambachtelijke werkzaamheden waarbij geen ovens werden gebruikt, zijn niet in het register te vinden. Uit de stadsplattegrond van Utenwael blijkt dat er drie lijnbanen in de stad waren. In 1622 werd nog een lijnbaan in de stad gebouwd.⁶⁷ Op de kaart van Blaeu uit 1649 (afb. 9) zijn vier lijnbanen buiten de Baanpoort weergegeven (ter vervanging van de verdwenen lijnbanen in de stad). Verder waren er diverse scheepswerven, vooral ten zuiden van de Westerhaven lagen. Op de bastions stonden twee meelmolens.⁶⁸ In en vlak buiten de stad verrezen enkele houtzaagmolens, de eerste in 1616, een tweede en derde in 1619 en een vierde in 1622.⁶⁹ De handel van hout uit het Oostzeegebied speelde in Medemblik in deze tijd een grote rol en de nieuwe havens boden plek aan de oostzeevaarders. Tot slot werd in 1623 een volmolen gebouwd.⁷⁰

2.2.5.3 De neergang na 1650

Na 1632 is de stad niet verder meer uitgebreid. In feite was de grote havenuitbreiding te hoog gegrepen voor de stad. De bloeiperiode van Medemblik als zeevarende stad lag in de periode 1570-1625.⁷¹ Op het moment dat de plannen voor de haven werden gemaakt, was er grote behoefte aan ligplaatsen voor de schepen en houtwallen op de kades. De aanleg van de havens en nieuwe omwalling had de stad zeer veel geld gekost.⁷² Achteraf zouden we kunnen zeggen dat dit te veel voor de kleine stad was. Eenmaal klaar, bleek de haven en de havenmond voortdurend te verzanden waardoor ook nog eens hoge kosten aan baggerwerk volgden. De afname van de handel is goed te zien aan het aantal Sontdoorvaarten van Medemblikker

63 WFA OAM.

64 Swart 2008.

65 Duijn 2011, 156.

66 Duijn 2011, 156.

67 WFA OAM bergnr. 10 fol. 263.

68 Swart 2009.

69 WFA OAM bergnr. 10 fol. 176, 221 en 263. Overigens waren er in Enkhuizen in 1630 slechts twee houtzaagmolens. Duijn 2011, 156.

70 WFA OAM bergnr. 10 fol. 283.

71 Boon 1989, 64.

72 Dit kostte in totaal meer dan 372.762 gulden. Brieffies 1989, 71.

schippers.⁷³ Na 1600 daalde het aantal voortdurend. Overigens zette een daling van het aantal doorvaarten ook in Hoorn en Enkhuizen in, zij het waarschijnlijk iets later vanaf de jaren 30 van de 17^{de} eeuw.⁷⁴

In 1688 deed de stad een poging bij de Vergadering van Holland om in de stad een dok voor oorlogsschepen te vestigen.⁷⁵ De Admiraliteit beschikte al over een eigen admiraliteitsmagazijn aan de oostzijde van de Pekelharinghaven.⁷⁶ De stad deed diverse voorstellen, ondersteund met kaartmateriaal, maar zonder succes. De economische opleving die de stad voor ogen had, bleef daardoor uit. Ook Hoorn en Enkhuizen dienden plannen in. Holland was niet overtuigd dat het in deze steden mogelijk was goed in en uit de dokken te varen. Hellevoetsluis en Willemstad werden wel geschikt geacht.⁷⁷

De Oude Haven boette na aanleg van de nieuwe havens aan belang in. Tot ver in de 17^{de} eeuw was de waag gevestigd in een klein pand ten noorden van de kerk aan de zuidkant van de Oude Haven. Kleine schepen met kaas en andere goederen die in de waag gewogen moesten worden, konden rechtstreeks hierheen varen. In de Oude Haven werd in 1591 precies ter hoogte van de waag een overtoom gebouwd.⁷⁸ Het is niet zeker of hier voor die tijd al een dam lag. In 1692 werd de waag verplaatst naar een pand aan de westzijde van de Nieuwstraat



11. Stadsplattegrond van Tirion uit 1743 (collectie NHA).

73 Boon 1989, 58.

74 Lesger 1990, 86.

75 Tirion 1744, 503.

76 Swart 2009b. Op de kaart van Blaeu uit 1649 is het magazijn niet te zien. De scheepswerf lag aan de zuidzijde van de Westerhaven. Aanvankelijk liet de admiraliteit de schepen op particuliere hellingen bouwen.

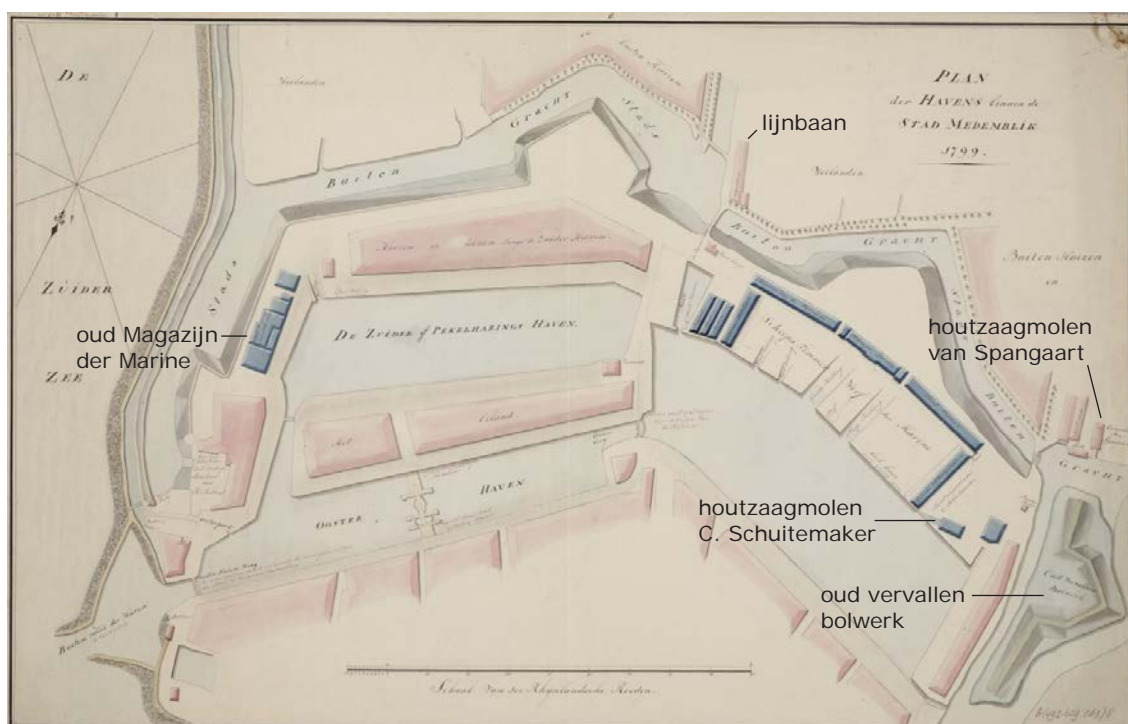
77 De Jonge 1860, 87-89

78 Deze staat overigens niet op de kaarten van Utenwael uit 1599 en Boshorn uit 1632.

(toen nog Overslag en later Kaasmarkt genoemd), zo dicht mogelijk bij de Oosterhaven.⁷⁹ Het pand staat er nog altijd en in de gevel bevindt zich een gevelsteen met weegschalen uit 1778.⁸⁰ De Oude Haven werd niet meer gebruikt en in 1754 kreeg een zekere Burmannus toestemming om er een oester- en kreeften kwekerij te beginnen.⁸¹

In 1732 was de stad in omvang afgenomen tot 711 huizen.⁸² Een eeuw eerder waren dat er nog 818. Volgens Tirion beschikte hij over nog een andere telling waaruit zou blijken dat er in 1743 760 huizen en 2500 inwoners waren.⁸³ Op de kaart van Tirion uit 1743 zien we vrijwel precies dezelfde begrenzing van de stad als op de kaart van Blaeu van bijna een eeuw eerder (afb. 11). De kaarten van Tirion zijn geen volledig nieuw gemaakte plattegronden, maar zijn gebaseerd op de 17^{de}-eeuwse stadsplattegronden. Belangrijke veranderingen in het stadsbeeld werden aangevuld. In het geval van Medemblik is één zeer belangrijke wijziging in het beeld te zien, namelijk de vrijwel volledige verdwijning van de bebouwing aan de noordkant van de Oude Haven. Op de kaart van Blaeu is hier nog een aaneengesloten gevelrij te zien, met ook aan de kant van de zeedijk diverse verspreid staande huizen. Bij Tirion is deze hele wijk aan sloop ten prooi gevallen. Een andere verandering is dat aan de westkant van de Westerhaven een wal met half bastion is aangelegd. Op de kaart van 1812 (zie onder) wordt deze uitbreiding een 'schans' genoemd. Deze schans is volgens Tirion in 1672 aangelegd.⁸⁴ Op een plankaart van het havengebied uit 1799 wordt dit bolwerk als een 'oude vervallen schans' aangeduid.

De stad beleefde een tijdelijke opleving met de vestiging van de marine in 1797. Ook Hoorn en Enkhuizen hadden gepoogd het landsbestuur over te halen een marinehaven met werven in te richten. De Westerhaven van Medemblik werd uitgekozen als bewaar-, lig- en werkplaats voor



12. Plankaart van het havengebied uit 1799 (collectie NHA).

79 Van den Berg 1955, 182.

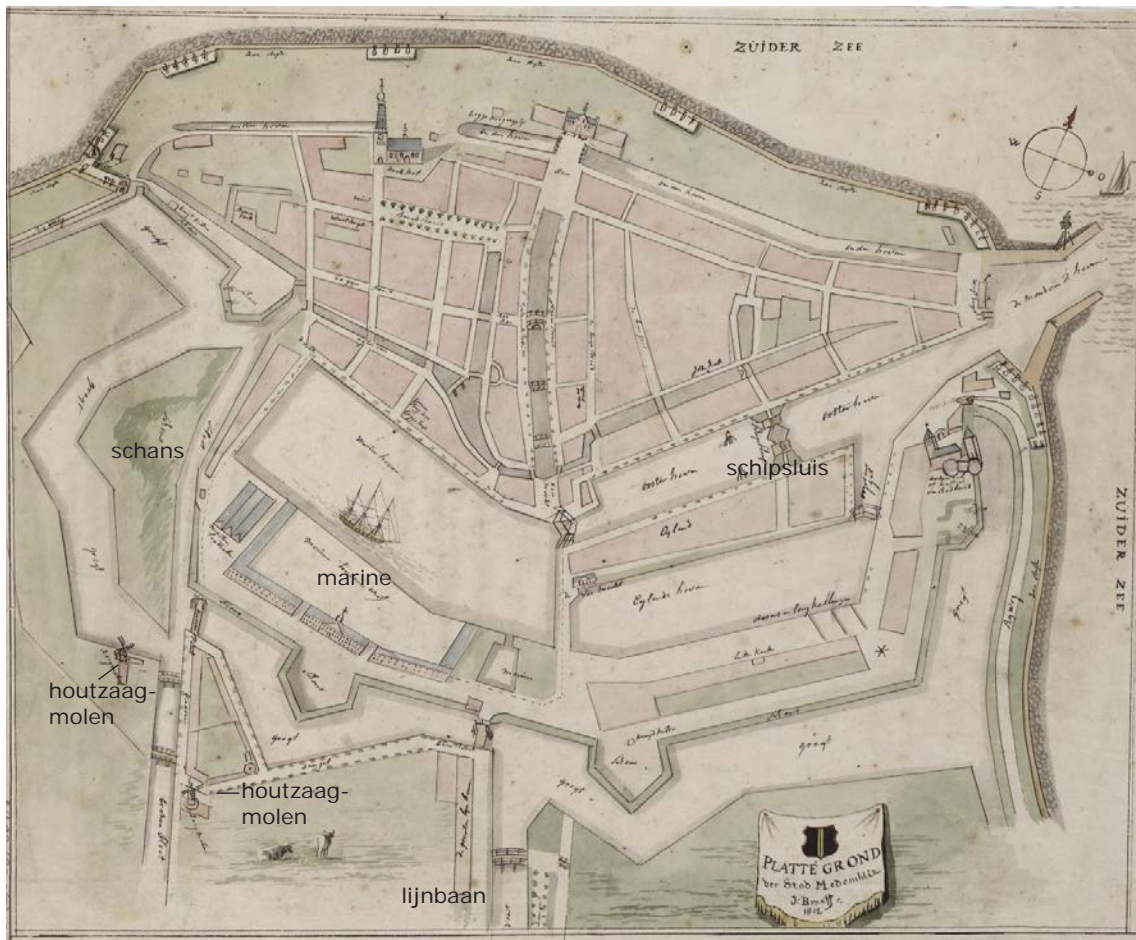
80 Foutief wordt in de meeste literatuur het jaartal 1773 genoemd.

81 Brieffies 1989, 69.

82 Tirion 1744, 508

83 Tirion 1744, 508-509.

84 Tirion 1744, 503.



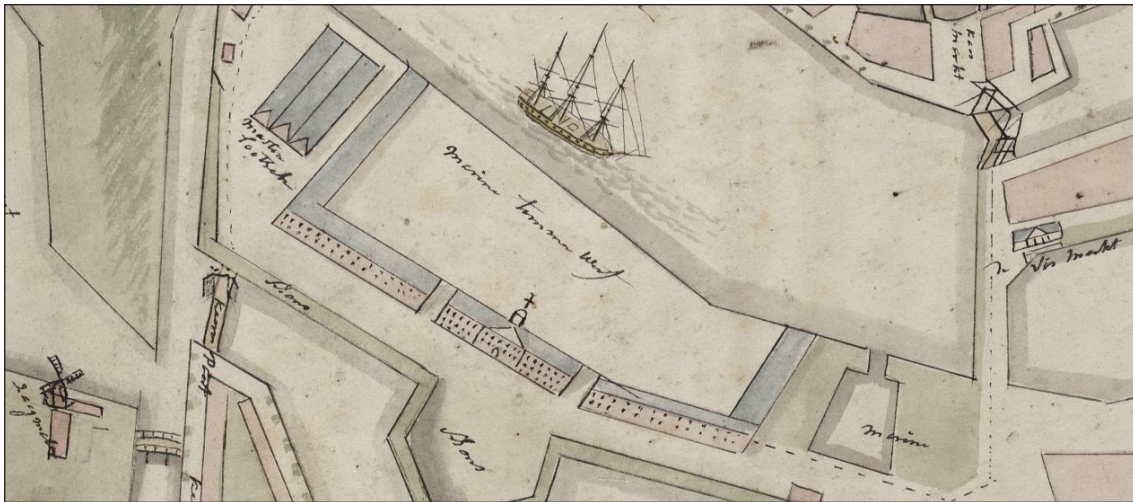
13. Stadsplattegrond uit 1812 (collectie NHA).

's lands oorlogsschepen. Uit het einde van de 18^{de} eeuw dateren diverse plankaarten waarvan het niet zeker is of die in die vorm zijn uitgevoerd (afb. 12).

Grote magazijnen met scheepswerven verrezen op een plek waar al eerder scheepswerven waren gevestigd. Deze zijn goed te zien op een kaart van de stad uit 1812 (afb. 13-14). Ten zuiden van de Westerhaven is een zeer groot gebouw weergegeven met twee vleugels richting de haven. Hierbinnen lagen de scheepswerven. Ten westen van dit complex stonden de mastenloodsen. Buiten de stadsgracht stonden twee zaagmolens die ongetwijfeld gezaagd hout aan de marine hebben geleverd. Ook op de oudste kadastrale kaart uit 1825 is de werf van de marine te zien. De Westerhaven fungeerde blijkens deze kaart als dok, waartoe deze op de plek van de voormalige Langebrug was afgesloten van de Pekelharinghaven. De Westerhaven bleef wel verbonden met de Oosterhaven. Tussen beide havens lag de Kwikkelsbrug, die nog steeds bestaat. In de Oosterhaven kwam een schipsluis te liggen, waarvan de locatie nog altijd in de haven is te herkennen.

Aanvankelijk bestond het plan om in Medemblik een grote oorlogshaven te vestigen, maar in 1828 verhuisden alle activiteiten naar Den Helder. Door de aanleg van het Noord-Hollands kanaal in 1824 had Medemblik aan belang als haven ingeboet. In de stad werd ter compensatie wel het Koninklijk Instituut voor de Marine gevestigd. Dit was een instituut tot opleiding van officieren van de zeemacht, ingenieurs in de scheepsbouw en officieren in het Corps Mariniers.⁸⁵ Op de locatie van de voormalige scheepswerven kwam een tuin en een exercitieplein. In 1884

⁸⁵ Een uitgebreide beschrijving is te vinden in: Van der Aa 1846, 755-757.



14. Detail van de stadsplattegrond uit 1812 met de marinewerf (collectie NHA).

werd in het complex het Rijks Krankzinnigengesticht gevestigd en later was het in gebruik als Provinciaal Ziekenhuis. Het hoofdgebouw bestaat nog altijd en herbergt tegenwoordig woningen.

In het Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden is een beschrijving van de stad in 1846 te vinden.⁸⁶ De stad telde toen nog maar 471 huizen, bewoond door 2800 inwoners. In de stad waren twee zoutziederijen, een cichoreifabriek, twee kaarsenmakerijen, een vellenbloterij, twee kaaskopmakerijen, een scheepstimmerwerf en een korenmolen gevestigd. Van der Aa



15. Kadastrale kaart uit 1825 (collectie NHA).

86 Van der Aa 1846, 749-768.

vermeldt dat in vroeger tijd ook een bierbrouwerij, vier houtzaagmolens, een leerlooierij, een pannbakkerij en touwslagerijen in de stad aanwezig waren. De neergang van de stad leidde tot een slechter onderhoud van de dijken. Tot tweemaal toe is Medemblik ternauwernood aan een ramp ontsnapt, namelijk in 1775 en in 1825.⁸⁷

Een prachtig beeld van de teloorgang van de stad wordt geschetst door Havard in zijn reisverslag van 1873: "Als Enkhuizen al een uitgestrekte begraafplaats is dan is Medemblik een echt graf. (...) Als men het te voet doorkruist, wordt men overmand door een dodelijke droefenis." De stad was sterk in verval: "De muren scheuren, de huizen storten stuk voor stuk in en laten grote gaten achter, zoals de tanden die mankeren in het gebit van een grijsaard."

In de tweede helft van de 19^{de} en in het begin van de 20^{ste} eeuw onderging de stad een gedaanteverandering. De wallen, bastions en stadspoorten werden gesloopt. De Pekelharinghaven werd in 1846 (westelijke deel) en in 1872 (oostelijke deel) gedempt (en is in 1988 weer opnieuw uitgegraven ten behoeve van de pleziervaart). In 1887 kwam op de onbebouwde strook grond ten noorden van de Oude Haven een spoorlijn te liggen. De Oude Haven, die volledig verwaarloosd was en omstreeks 1900 niet meer dan een sloot was, werd in de jaren 30 gedempt. Het oude stadhuis van Medemblik werd gesloopt en in 1940 vervangen door nieuwbouw. Tot slot is het stadsbeeld veranderd door de Zuiderzeewerken, die hun aanvang vonden in 1920. Tussen 1927 en 1929 werd de Wieringermeer drooggelegd. Hiertoe werd het gemaal Lely bij Medemblik gebouwd. Een deel van de oude dijk bij Medemblik verloor de waterkerende functie en werd in 1935 over een lengte van 12 km afgegraven (afb. 16).



16. Het afgraven van de zeedijk in 1935 (collectie NA).

87 Van der Aa 1846, 765 en 767.

2.3. Historische gegevens onderzoekslocatie

2.3.1 Infrastructurele werken

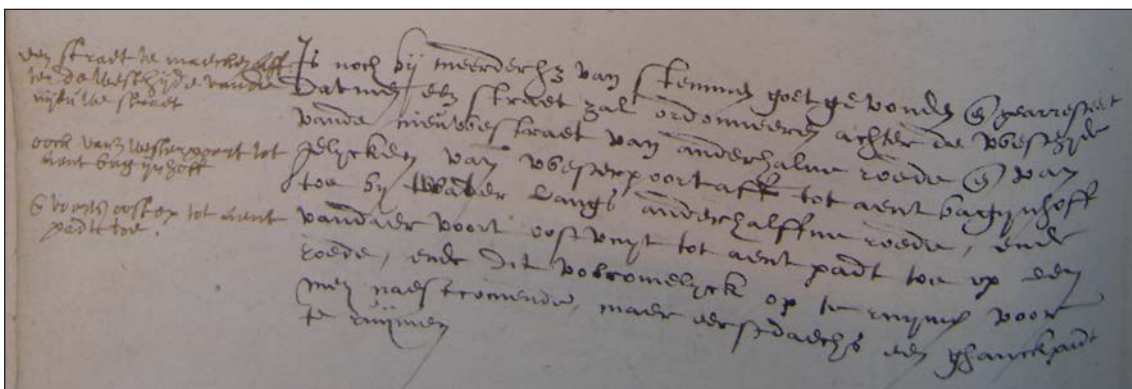


17. Detail van de stadsplattegrond van Van Deventer uit circa 1560 met binnen de rode cirkel de onderzoekslocatie aan het Achterom.

De onderzoekslocatie ligt aan het Achterom. Het betreft perceel Achterom 14 achter pand Nieuwstraat 74. Het Achterom is de naam van de straat langs een water dat in de 16^{de} eeuw de grens van de stad vormde. Deze situatie is te zien op de kaart van Van Deventer uit circa 1560 (afb. 17). Langs het water ligt op dat moment nog geen straat. Op de kaart staan de straten en stegen namelijk als witte banen met puntjes weergegeven. Achter de bebouwing aan de westzijde van de Nieuwstraat eindigt een straat ter plekke van het kruispunt van het tegenwoordige Van Houweningepark, Pompersteeg en Achterom. Het zuidwestelijke deel van de stad is op de kaart van Van Deventer een gebied met weinig bebouwing. Hier stonden twee kloosters die waarschijnlijk een groot deel van de onbebouwde grond in bezit hadden.

Vanaf 1573 werden de eerste verdedigingswerken aangelegd. Aan de zuidwestkant van de stad werd een nieuw driehoekig stuk grond bij de stad getrokken en werd het water van het Achterom een gracht binnen de stad. De grootschalige stadswerken (omwalling en haven) werden pas in 1589 afgerond. In de jaren daarna concentreerde het stadsbestuur zich op de infrastructuur binnen de stad.

Op 12 augustus 1591 besloot het stadsbestuur dat men "een straet zal ordonneeren achter de westzijde vande nieuwe straet van anderhalve roede ende van gelijcken vanden westerpoort aff tot aent bagijnhoff toe bij twater langs anderhalffve roede ende vandaer voort oostuijt tot aent padt toe op een roede"⁸⁸ (afb. 18).⁸⁸ Dit besluit gaat over de aanleg van het Achterom. De straat langs het water moest anderhalve roede breed zijn, wat gelijk staat aan 5,87 meter. Dit komt exact overeen met de afstand tussen de huidige rooilijn en kade.



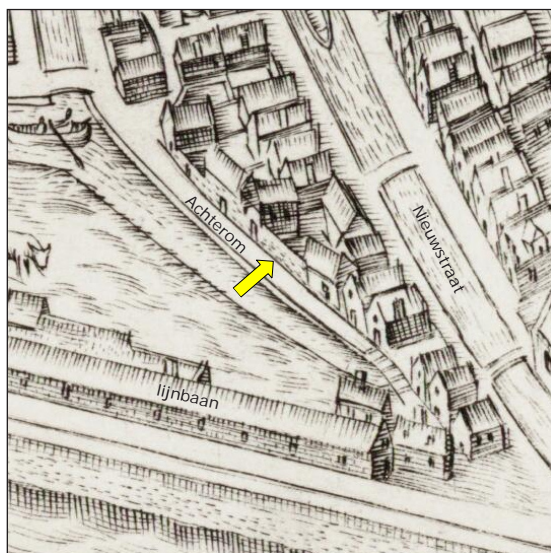
18. Resolutie van 12 augustus 1591 betreffende "een straet te maecken affter de westzijde vande nijeuwe straet" (collectie WFA).

88 WFA OAM bergnr. 10 fol. 45.

Op 30 augustus 1591 volgde een besluit dat “al waer nieuwe straten langs de walle van eenige vaerten geordonneert ende gemaect zal worden dat de stadt aldaer de wallen eerst beschoijen bepalen ende beslijthouten zal ende dat daer nae voortaan die zelve tot laste vanden huijsen daer benefens staende onderhouden zal worden”.⁸⁹ Voordat de straten werden aangelegd, zou het stadsbestuur eerst zorgen dat nieuwe beschoeiingen werden aangelegd. De nieuwe beschoeiingen zouden voortaan door de aangrenzende bewoners moeten worden onderhouden. Specifiek vermeld staat dat “aende oostzijde vande wester burchwal een lijn geschoren ende den wal recht ende effen affgestoken zal worden ende van stadts weegen gemaect zal werden”. Vermoedelijk gaat dit over het gedeelte van het Achterom achter de Nieuwstraat, dus waar de opgravingslocatie is gelegen. De loop van de gracht werd kennelijk recht getrokken.

In de zuidwesthoek van de stad werden vervolgens nog meer straten aangelegd. Op 2 april 1592 besloot men “de straet soo die uijt de oost comt deur tBagijnhoff westaen loopende zal laten wort deur gaen tot inden straet opt weijtgen affbreeckende het zijteijnde vant pesthuijs”.⁹⁰ Deze bepaling gaat over de aanleg van de straat die tegenwoordig het Bagijnhof wordt genoemd.

De ingrepen leidden wel tot klachten van enkele bewoners aan de westzijde van de Nieuwstraat. Op 29 mei 1592 kwam dit aan de orde bij een vergadering van het stadsbestuur. Vastgesteld werd dat het “sluijten vant oude padt after de westzijde vande nieuwe straet (...) de ghanck tot de put daer deur verhindert ende sommige den uijtgchanck benomen wort”.⁹¹ De doorgang naar een gezamenlijke put werd verhindert. Vermoedelijk is dit de put die op de kaart van Utenwael uit 1599 ter plekke van de kruising van de huidige Kruisstraat en het Bagijnhof staat weergegeven (afb. 20). Waarschijnlijk is deze grote put een overblijfsel van het klooster en is deze na opheffing van het klooster in 1573 in gebruik gebleven. Er volgden nadere besluiten over de nieuw aangelegde straat. De klachten werden echter niet geheel verholpen want de kwestie kwam opnieuw aan de orde op 25 februari 1594.⁹²



19. Detail van de stadsplattegrond van Utenwael uit 1599 met bij de gele pijl de onderzoekslocatie aan het Achterom.



20. Detail van de stadsplattegrond van Utenwael uit 1599 met op de kruising van het Bagijnhof en de Kruisstraat de gemeenschappelijke waterput.

89 WFA OAM bergnr. 10 fol. 47.

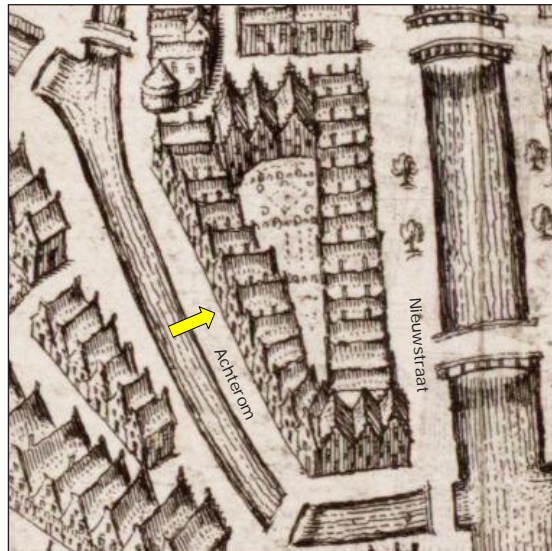
90 WFA OAM bergnr. 10 fol. 49.

91 WFA OAM bergnr. 10 fol. 50.

92 WFA OAM bergnr. 10 fol. 55.

2.3.2 Bebouwing aan het Achterom

De onderzoekslocatie is na 1592 bebouwd. Op de kaart van Utenwael uit 1599 staan slechts enkele huisjes getekend waaruit blijkt dat in deze tijd nog sprake was van kleinschalige en verspreide bebouwing (afb. 19). Ergens in de eerste helft van de 17^{de} eeuw is een aaneengesloten bebouwing ontstaan. Een goed beeld van deze bebouwing verkrijgen we voor het eerst in 1649 op de kaart van Blaeu (afb. 21). Aan het Achterom tussen het Saliebarak (De Paaltjes) en de Pompersteeg wordt een rij huizen weergegeven. Enkele van deze huizen staan op de onderzoekslocatie.



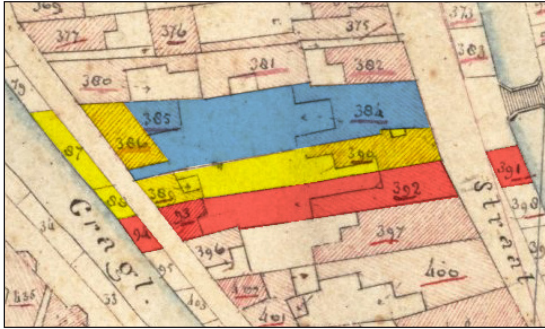
21. Detail van de stadsplattegrond van Blaeu uit 1649 met bij de gele pijl de onderzoekslocatie aan het Achterom.

Op de oudste kadastrale kaart van 1825 is te zien dat op de onderzoekslocatie ter plekke van de uitgevoerde sleuven zich twee bouwvolumes bevinden, namelijk 389 (met klein achtererf) en 393 (afb. 24). Het onbebouwde erf achter de huizen hoort bij de panden aan de Nieuwstraat (390 en 392). Ten noorden van pand 389 bevindt zich een onbebouwde achteruitgang van het grote perceel van pand 384 aan de Nieuwstraat. Hier weer ten noorden van staat pand 386 aan het Achterom, waarvan een deel zich eveneens op de onderzoekslocatie bevindt.

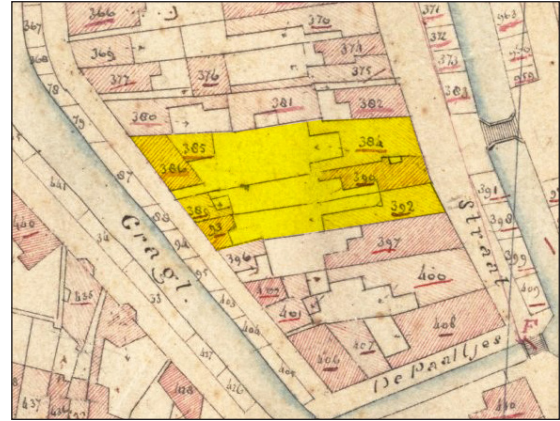
Uit de aanwijzende tafel blijkt dat de kadastrale nummers 384 (huis en erf) en 385 (schuur) in bezit waren van koopman Ewoud Krijgsman (afb. 23 en 34). De nummers 386 (werkplaats), 387 en 388 (wal), 389 (huis en erf) en 390 (huis en erf) waren van timmerman Pieter Oudt. De nummers 392 (huis en erf), 393 (schuurtje) en 391 en 394 (wal) waren in bezit van Jacques



22. Aan het Achterom staan nog enkele huizen die van oorsprong dateren uit de 17^{de} eeuw. Links: foto uit 1962 voorafgaand aan de restauratie / reconstructie (collectie RCE). Rechts: situatie in 2011.



23. Detail van de kadastrale kaart uit 1825 met in blauw het bezit van Ewoud Krijgsman, in geel van Pieter Oudt en in rood van Jacques Rivery.



24. Detail van de kadastrale kaart uit 1825 met in geel de erven waarop het onderzoek heeft plaatsgevonden.

Rivery. Hij was directeur van 's lands werf (de marinewerf in Medemblik).⁹³ Zijn buurman aan de zuidkant was goud- en zilversmid Lucas de Jong.

Een beeld van de kleinschalige bebouwing aan het Achterom verkrijgen we op een aantal oude foto's (afb. 26-27). Het grachtje met in de verte de toren van de kerk was een geliefde fotoplek. De bebouwing bestaat vooral een eenvoudige woningen en schuren zonder verdieping en met zadeldak. Begin 20^{ste} eeuw is ter plekke van de onderzoekslocatie een nieuw woonhuis gebouwd dat in 2011 is gesloopt (afb. 26 en 29).

Het Achterom is als stadsgrachtje behouden gebleven. In 1929 was sprake van demping omdat de daartoe benodigde grond vanwege de Zuiderzeewerken goedkoop kon worden verworven. Dit plan werd in de gemeenteraad besproken, maar ging niet door vanwege het 'schilderachtige' karakter van dit 'bekende antieke grachtje' (bron: Algemeen Handelsblad 29 sep. 1929, afb. 25). Besloten werd wel een 'betere reinhouding krachtig te bevorderen'.



25. Een plan tot demping van het Achterom werd in 1929 verworpen (Algemeen Handelsblad 30 sep. 1929, collectie KB).



26. De bebouwing aan het Achterom in 1916 en 1933.

⁹³ Rivery had in 1817 de eer om koning Willem I tijdens zijn bezoek aan Medemblik in het marinegebouw te mogen ontvangen.



27. Het Achterom in 1916 met rechts tussen de bomen Achterom 14 (collectie RCE).



28. Het Achterom in 2011 met rechts de onderzoekslocatie.



29. Het Achterom in 1933 met rechts tussen de bomen Achterom 14 (collectie NA).



30. Nieuwstraat 78, 76, 74 en 72 in 1962 en 2011. De onderzoekslocatie ligt achter de panden van de Hema (Nieuwstraat 74) aan het Achterom.

2.4 Archeologische achtergrond

Tussen 1967 en 1982 is een serie opgravingen in Medemblik uitgevoerd die zich met name heeft gericht op de Karolingische periode. Deze opgravingen hebben onze kennis over Medemblik sterk vergroot. De oudste vondsten dateren uit circa 700. Langs een riviertje (de Middenleek) ontstond een lint van huizen van zeker 500 meter lang. De resultaten zijn door Jan Besteman in een aantal artikelen gepubliceerd. Geen van de opgravingen is in de vorm van een rapport uitgewerkt.

Na 1982 is het archeologisch onderzoek zo goed als tot stilstand gekomen. Vanuit het IPP zijn geen nieuwe opgravingscampagnes uitgevoerd. In Medemblik is geen stadsarcheoloog aangesteld en er is geen archeologisch beleid vormgegeven. Het gevolg is dat in de binnenstad veel is gebouwd zonder dat archeologisch onderzoek is uitgevoerd waardoor de archeologische waardevolle resten als verloren moeten worden beschouwd.

De Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd vormen een lacune in de archeologische kennis van Medemblik. Vondsten verzameld door verschillende amateurarcheologen geven een beeld van de archeologische potentie. Een voorbeeld hiervan is een complete vaas in *compendiario*-stijl, vervaardigd in Italië in het begin van de 17^{de} eeuw (collectie Oud Medemblik, afb. 31).

Voorafgaand aan de bouw op dit terrein van de Rabobank, waar later de HEMA bij aansluit, zijn in de jaren '70 een aantal fraaie 17^e eeuwse, mogelijk 16^e eeuwse panden gesloopt. Hieruit werden door de Vereniging Oud Medemblik een aantal polychrome wandtegels uit een kleine kelder verzameld uit de eerste helft van de 17^e eeuw. Op de wandtegels waren vogels te zien (mondelijke mededeling Martien Weel 2010).



31. Vaas van Italiaanse faience in *compendiario*, 1600-1650, bodenvondst Medemblik (collectie Oudheidkundige Vereniging Medemblik).

3. Opzet en doel van het onderzoek

3.1 Onderzoeksopdracht

In het Programma van Eisen is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die als leidraad bij het archeologisch onderzoek en de uitwerking daarvan hebben gefungeerd. Dit rapport tracht antwoord op deze onderzoeksvragen te geven. Hieronder worden de vragen met een korte toelichting weergegeven.

Prehistorie

1. Zijn sporen of vondsten uit de prehistorie aanwezig?

1.1 Wijzen deze sporen of vondsten op bewoning ter plaatse?

De kans op het aantreffen van materiaal uit het neolithicum, de bronstijd of de ijzertijd is zeer klein aangezien tot nu toe in de binnenstad van Medemblik nauwelijks vondsten uit deze periode zijn gedaan.

Vroege Middeleeuwen, Karolingische en Ottoonse tijd

2. Behoorde dit deel van Medemblik tot het gebied dat in deze periode werd bewoond?

2.1 Wat was de functie van het gebied?

De kans op het aantreffen van materiaal uit deze periode is klein aangezien in de binnenstad tot nu toe vrijwel alleen langs de Oude Haven sporen en vondsten uit deze perioden zijn aangetroffen.

Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd

3. Wat was het karakter van het onderzoeksgebied voor het einde van de 16^{de} eeuw?

Het gebied viel in deze periode vermoedelijk buiten het bebouwde areaal, maar werd wel gebruikt als erf of als agrarisch land.

4. Wanneer is het onderzoeksgebied voor het eerst bebouwd en hoe ontwikkelt deze bebouwing zich?

4.1 Wat was de aard van de bebouwing?

4.2 Hoe ontwikkelt de bebouwing zich door de tijd?

4.3 Welke informatie geven de resten over de constructie en indeling van de gebouwen?

4.4 Hoe groot waren de percelen?

4.5 Wanneer is de bebouwing gesloopt?

Afgaande op de historische bronnen is de onderzoekslocatie na 1592 bebouwd. Op de kaart van Blaeu uit 1649 wordt bebouwing aangegeven.

5. Wat kan worden gezegd over de sociale laag waartoe de bewoners van het onderzoeksgebied behoorden?

5.1 Wijzigt dit in de loop van de tijd?

5.2 Hoe uit zich dit archeologisch?

Het Achterom behoorde niet tot de hoofdstraten van de stad en kende kleinschalige bebouwing. Het is de vraag of zich dit archeologisch ook laat zien.

6. Hoe ziet de materiële cultuur van de bewoners van het onderzoeksgebied eruit?

6.1 Komt dit overeen met het beeld van de materiële cultuur van de inwoners van Medemblik?

6.2 Geeft de materiële cultuur informatie omtrent de beroepen die door de bewoners van het plangebied werden uitgeoefend?

We weten nog erg weinig over de materiële cultuur van Medemblik. Op basis van vondsten uit Hoorn en Enkhuizen bestaat wel een bepaald verwachtingspatroon, maar het is mogelijk dat de vondsten hiervan afwijken door verschillende handelscontacten en aan- of afwezigheid van lokale productie.

7. Zijn op de erven afvalkuilen, water- en beerputten aanwezig?

7.1 Uit welke periode dateren deze sporen?

7.2 Geven de vondsten uit de gesloten contexten informatie over het consumptiepatroon en de rijkdom van de bijbehorende huishoudens?

3.2 Methode

Bij aanvang van de werkzaamheden zijn vier meetpunten geslagen. De RD-coördinaten van deze punten zijn door de landmeters van de gemeente Hoorn ingemeten. Tevens zijn twee extra grondslagpunten met RD- coördinaten uitgezet. De zes grongslagpunten lagen in twee evenwijdige lijnen haaks op het Achterom.

Werkput 1 kon niet over de volledige lengte worden aangelegd omdat deze zich precies bij de achteruitgang van de Hema bevond. Deze uitgang werd regelmatig gebruikt en vormde tevens de vluchtroute die vrijgehouden moest worden.

Ter plekke van de geplande werkput 1 was tot voor de sloop een onbebouwd straatje aanwezig. Bij aanleg van de werkput bleken hier veel kabels en leidingen te liggen. Deze bleken na navraag reeds afgesloten te zijn, maar er lag wel een nog functionerende glasvezelkabel. De werkput is iets verlegd richting het zuiden.

In werkput 1 bleek verder een zware betonnen fundering van een hekwerk aanwezig te zijn. Sloop zou mogelijk de aanwezige functionerende glasvezelkabel kunnen beschadigen. Besloten



32. De onderzoekslocatie Achterom 14 in 2011.

is deze fundering tijdens het archeologisch onderzoek niet te verwijderen. Hierdoor kon niet de volledige werkput op diepte worden gebracht.

Vlak 1 van werkput 1 had een lengte van 10,5 meter en een breedte van ruim 2 meter. De werkput is in twee afzonderlijke vakken verdiept (vak 1 en vak 2). Vak 1 had een lengte van 3 meter en een breedte van 2 meter; vak 2 had een lengte van 2,5 meter en een breedte van 1,5 meter. Van beide vakken is het noordprofiel getekend.

Vlak 1 van werkput 2 had een lengte van 7,5 meter en een gemiddelde breedte van 2,5 meter. Ook deze werkput is in twee vakken verdiept (vak 1 en vak 2). Vak 1 had een lengte van 4 meter en een breedte van 2,5 meter; vak 2 had een lengte van 2,80 meter en een breedte van 2,30 meter. Van beide vakken is het zuidprofiel getekend.

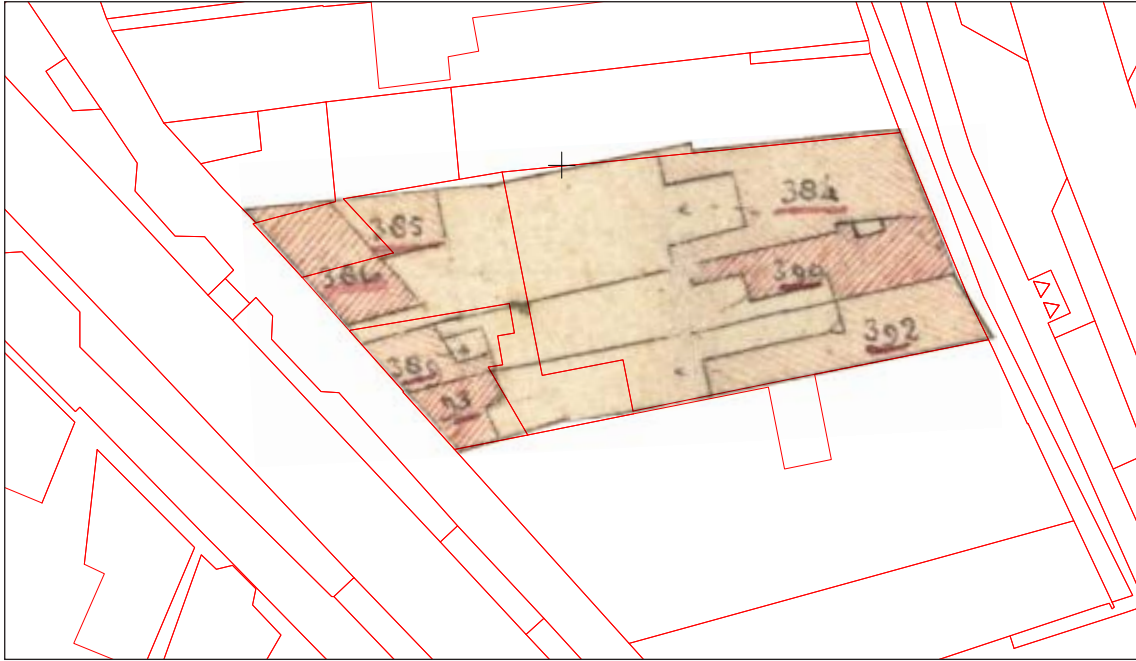
Beide werkputten zijn tot circa 2 meter onder maaiveld verdiept.

Alle sporen zijn op tekening vastgelegd op schaal 1:20. Het vondstmateriaal is met de hand en voor zover mogelijk per spoor verzameld. De opgravingsvlakken en de stort zijn met een metaaldetector afgezocht. Bij de uitwerking zijn de vondsten van keramiek en glas beschreven volgens het classificatiesysteem voor laat- en post-middeleeuwse keramiek en glas, beter bekend als het Deventer-systeem.

Het gravend onderzoek en de uitwerking zijn verricht volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.2 en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn / West-Friesland versie 2009.



33. Het archeologisch onderzoek in volle gang in 2011.



34. Detail van de kadastrale minuut uit 1825 geplot onder de moderne topografie (situatie 2011).



35. Aanleg profiel (bijlage 4 nr. 3) vak 1 werkput 2.

4. De resultaten

4.1 Fasering

De bij de opgraving aangetroffen sporen zijn op basis van de stratigrafie, hun onderlinge samenhang en de datering van het bijbehorende vondstmateriaal ingedeeld in vier gebruiks- of bewoningsfasen. In de kaartbijlagen staan de sporen per fase weergegeven. Hierbij dient te worden opgemerkt dat een kaart niet een bepaald moment in de geschiedenis van het terrein weergeeft, maar alle sporen gedurende een bepaalde periode.

Fase 0

Fase 0 is de periode voorafgaand aan de ontginning van het gebied waartoe Medemblik behoort. Uit deze periode dateren geen sporen die door menselijk handelen in de bodem zijn achtergelaten.

De bovenzijde van de natuurlijke bodem (S43 en S66) bevindt zich op -2,40 NAP. Deze laag laat zich omschrijven als lichtgrijs siltig zand met zandbandjes. Dit is een typerende samenstelling voor een zandige kreekrug. Hierop ligt een dunne 'vuile' laag van donkergrijze zandige klei (S42 en S65) met doorworteling vanuit de bovenliggende veenlaag. De bovenzijde van deze laag bevindt zich op -2,20 NAP. Mogelijk dateert dit niveau uit de Bronstijd, maar sporen of vondsten zijn in de kleine werkputten niet geconstateerd waardoor dit niet met zekerheid valt te zeggen.

Bovenop dit niveau ligt een pakket roodbruin veen (S41 en S64) waarvan de bovenzijde op -1,80 NAP ligt (afb. 37). Dit veenpakket is een restant van het Hollandveen dat na de Bronstijd is gegroeid.

Aangezien in Medemblik vanaf de vroege-Middeleeuwen (Merovingische tijd) bewoning aanwezig moet zijn geweest, is het mogelijk dat het gebied direct aangrenzend aan die bewoning al vanaf die tijd is ontgonnen en gebruikt. We weten hierover nog heel weinig. Aannemelijk is wel dat in de Karolingische tijd het gebied waartoe de onderzoekslocatie behoort, ontgonnen was en agrarisch werd gebruikt. Langs de Oude Haven stonden over een lengte van zeker 500 meter huizen en de bewoners zullen het omringende gebied zeker hebben gebruikt. Bij de opgraving op perceel Achterom 14 zijn geen sporen aangetroffen die met zekerheid zijn toe te wijzen aan de periode vóór de late-Middeleeuwen. In de diepste ophogingslaag (S38-S40) in vak 1 van werkput 1 is wel een fragment van een lensbodem van Badorf-keramiek uit de Duitse Vorgebirge aangetroffen (V12, afb. 36). De scherf heeft een zeer hard baksel en dateert uit de 8^{ste} of 9^{de} eeuw (Karolingische tijd). In dezelfde laag is ook een heel klein fragmentje Pingsdorf-keramiek aangetroffen, waaruit blijkt dat de laag ook materiaal uit de 10^{de}, 11^{de} of 12^{de} eeuw bevat.



36. Bodemscherf van Badorf-keramiek. Schaal 1:2.

Fase 1 (<16^{de} eeuw)

Gedurende fase 1 was nog geen bewoning op het terrein aanwezig. Het water van het Achterom was een stuk breder. In fase 1 werd de oever van het water van het Achterom grootschalig aangeplempt en het terrein opgehoogd (afb. 37 en 39). Het terrein werd ingericht in percelen die haaks op het water stonden.

Fase 2 (17^{de} en 18^{de} eeuw)

In deze periode stonden op het terrein enkele eenvoudige huizen haaks op het Achterom.

Fase 3 (19^{de} en 20^{ste} eeuw)

Op zeker moment verdween de bebouwing en werd het terrein heringericht in percelen in het verlengde van de bebouwing aan de Nieuwstraat. Deze situatie is te zien op de oudste kadastrale kaart.

4.2 Fase 1

Bodemopbouw

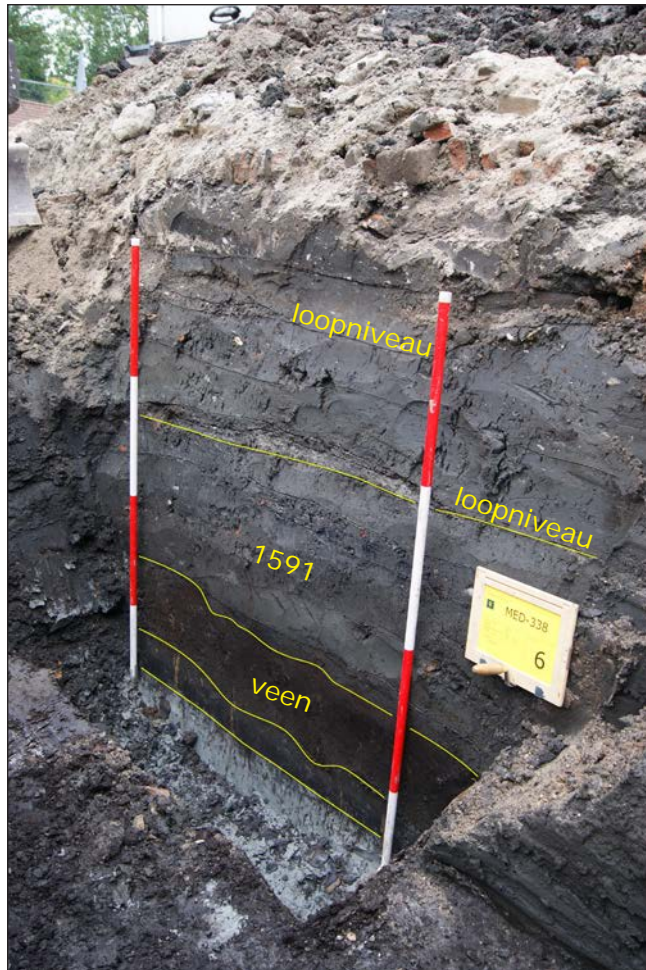
De bodemopbouw van het in de Middeleeuwen droge deel van het terrein kon uitsluitend in het oostelijke deel van het onderzoeksterrein worden bestudeerd. In het westelijke deel van het terrein (vak 2 van werkput 1 en in vak 2 van werkput 2) waren diverse aanplempingslagen van de oever van het water van het Achterom aanwezig.

In het oostelijke deel van het terrein was een veenlaag aanwezig waarvan de bovenzijde op -1,70 tot -1,80 NAP lag (zie paragraaf 4.1). Middeleeuwse

ophogingslagen ontbreken. Het vondstmateriaal uit de lagen op het veen dateert uit de 16^{de} eeuw (fase 2). In de kleilaag direct op het veen zijn wel twee Middeleeuwse scherven aangetroffen (zie paragraaf 4.1). Verder zijn verspreid over het terrein enkele scherven uit de 14^{de} of 15^{de} eeuw gevonden die als opspit in jongere lagen aanwezig zijn.

Oeverzone

Het water van het Achterom had ter plekke van het onderzoeksterrein een brede oeverzone. De aanplempingslagen van de oever strekken zich tot ongeveer 11 meter vanaf de huidige kade over het terrein uit. Een beschoeiing was niet aanwezig. Wel zijn enkele losse paaltjes aangetroffen, waarvan de bovenkanten tussen -1,74 en -2,28 NAP lagen (werkput 2 vak 1). De diepste lagen van de oeverzone zijn mogelijk in de 15^{de} en 16^{de} eeuw gevormd (S44-S46, S53-S55). Hieruit komen enkele 15^{de} eeuwse scherven (V22), maar ook 16^{de}-eeuws vondstmateriaal (V17). Een van de vondsten is een halve baksteen die is overdropen met een dik groenig glazuur (V17, afb. 38). Deze steen is een deel van een ovenwand van of de ovensteun in een (pottenbakkers)oven. Door de hoge temperatuur in de oven is de leem tussen de stenen van de wand samen met glazuurdamp in de oven bij afkoelen gesmolten tot een glasachtige substantie. De vondst toont aan dat in de 16^{de} eeuw een pottenbakker in Medemblik actief was. Ook uit historische bronnen blijkt dat in Medemblik pottenbakkers actief waren. Swart heeft in een



37. Bodemopbouw vak 1 werkput 1. Geheel onderin de natuurlijke bodem met daarop een 'vuile' donkere kleilaag en daarop een bruine veenlaag. Hierop ligt een ophogingspakket van grijze klei uit 1591. De lagen daarboven dateren uit de 17^{de} eeuw en later.

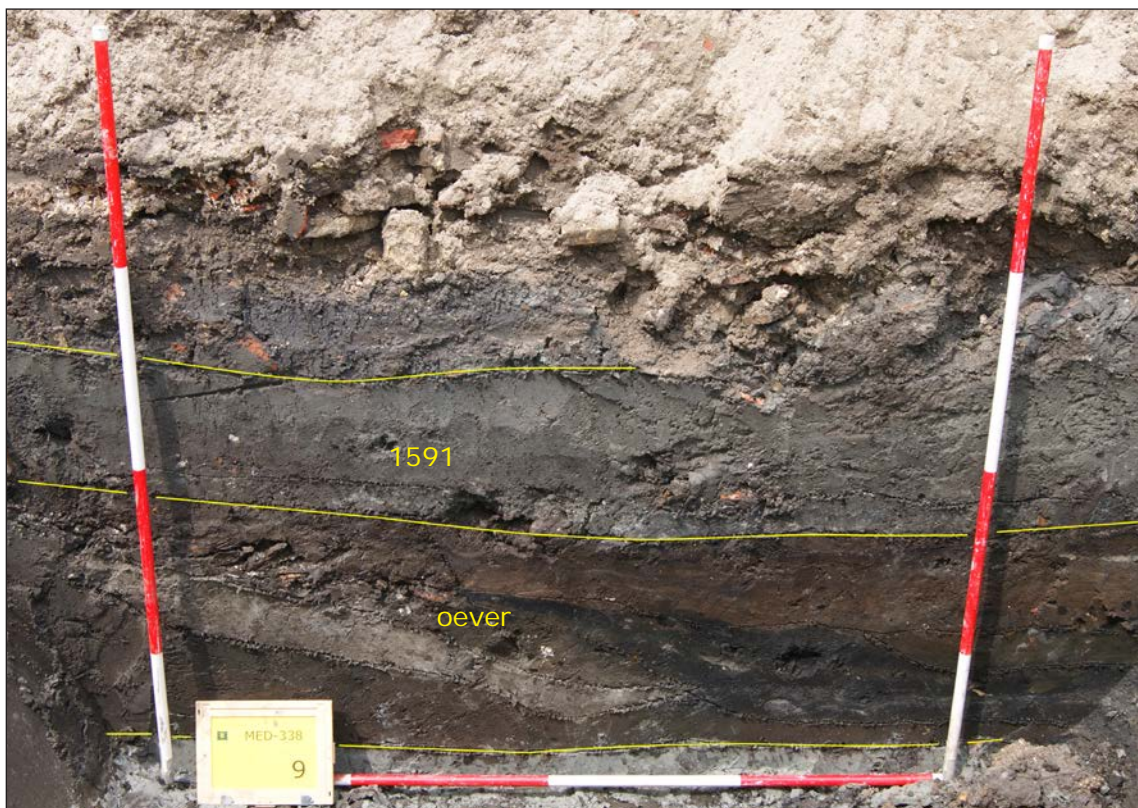
ongedateerd verpondingsregister van omstreeks 1600 de oudste vermelding van een pottenbakker gevonden, namelijk Arent pottebacker.⁹⁴ In het verpondingskohier van 1630 worden twee pottenbakkers vermeld (Jan Ganglofz. en Jocchem Arentsz.).⁹⁵ Waarschijnlijk waren in de 16^{de} en 17^{de} eeuw één of twee pottenbakkers gelijktijdig in Medemblik actief.⁹⁶



38. Baksteen (?x8x3,8) overdropen met een dik grijsgroen glazuur, ovenhulpstuk in een pottenbakkersoven, 16de eeuw (V17).

Aanplemping en ophoging

In fase 1 werd de oeverzone aangeplempt tot het niveau van het toenmalige maaiveld en werd vervolgens het volledige terrein opgehoogd tot een niveau van ongeveer -1,20 NAP (afb. 37 en 39). Een grote hoeveelheid bodemlagen is hieraan te koppelen (S36-S40, S49-S52, S59-S62, S77-S80). Deze lagen bevatten veel afval in de vorm van scherven, dierlijk botmateriaal



39. Bodemopbouw vak 2 werkput 1. Geheel onderin de natuurlijke bodem met daarop diverse organische lagen van de oeverzone van het water van het Achterom. Hierop ligt de ophogingslaag van grijze klei uit 1591.

94 Met dank aan Peter Swart. WFA 0715, inv.nr. 175, bergnr. 894.

95 Ibidem. WFA 0715, inv.nr. 175, berg.nr. 895, fol. 87v.

96 In het archeologisch rapport van het inventariserend veldonderzoek Veilingplein worden twee scherven (een randscherf van een roodbakkende grape en een randscherf van een witbakkende kom) besproken die volgens de auteurs duidelijk pottenbakkersafval zijn. Beide scherven vertonen glazuur op de breuk. Zie: Griffioen 2010, 19. Deze interpretatie is echter niet zeker: keramische voorwerpen met scheur waarin glazuur is gedropen, werden als B-keus op de markt gebracht en kunnen dus ook elders zijn gemaakt.

Materiaal	Rand	%	Totaal	%	MAE	%
steengoed 1	0	0,0	1	0,3	1	0,8
steengoed 2	0	0,0	13	3,9	7	5,8
roodbakkend aw	98	78,4	274	81,3	82	68,3
Werra-aw	2	1,6	2	0,6	2	1,7
witbakkend aw	14	11,2	26	7,7	14	11,7
Weser-aw	3	2,4	7	2,1	5	4,2
majolica	4	3,2	10	3,0	5	4,2
Italiaanse faience	4	3,2	4	1,2	4	3,3
totaal	125	100	337	100	120	100

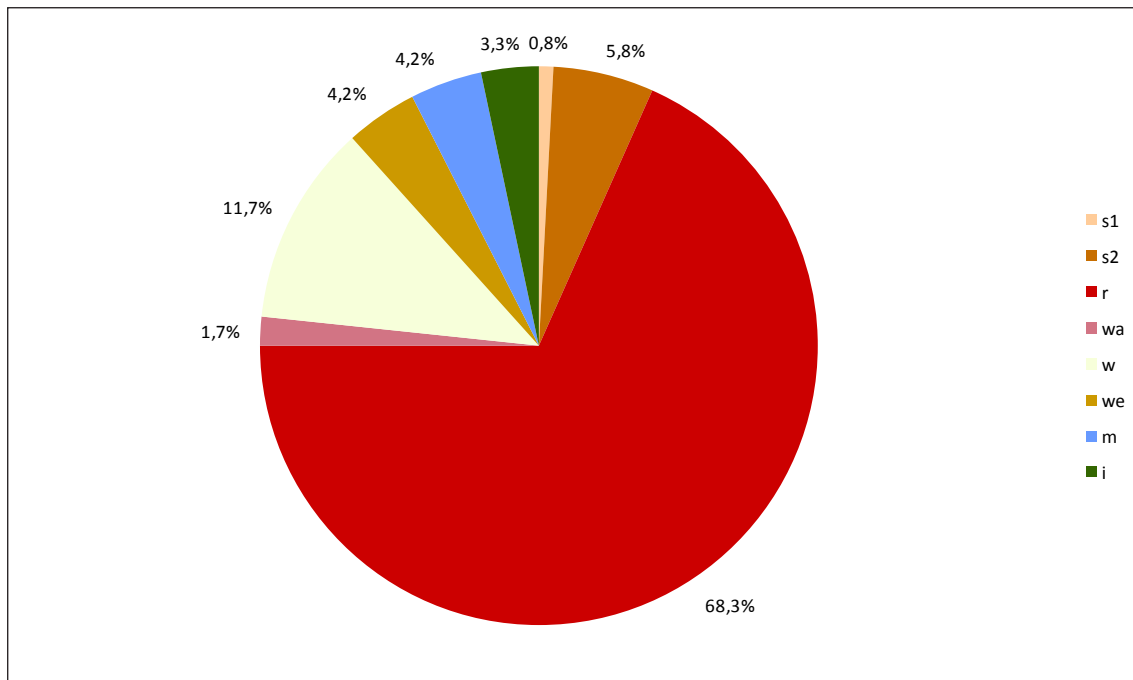
Tabel 1. Aantal fragmenten, MAE en percentages keramieksoorten ophogingslaag 1591

1 en 2). Zij vertegenwoordigen een minimum van 120 exemplaren. Verreweg de grootste categorie wordt gevormd door roodbakkend aardewerk (68% MAE). Het vormenspectrum beperkt zich tot bakpannen, borden, grapes, kommen, koppen, lekschalen, olielampen, pispotten, potten, testen en vuurstolpen. Onder deze vormen bevinden zich types die kenmerkend voor de tweede helft van de 16^{de} eeuw zijn, zoals de bakpan met kleine manchetrans (r-bak-5), borden met korte platte vlag en groene of gele spiegel (r-bor-6), kommen op standring met korte platte vlag die inwendig groen zijn geglaazuurd (r-kom-58), pispotten op standring met platte rand (r-pis-5) en vuurstolpen met platte achterzijde (r-vst-6). Weinig voorwerpen zijn (archeologisch) compleet. Een van deze is een kop op standring (r-kop-2), een zeer standaard model voor de 16^{de} eeuw (19-C01, afb. 40.3).

Tot het roodbakkend aardewerk wordt ook het Noord-Hollands slibaardewerk gerekend. De scherven van minimaal twee borden, een kom en een vuurstolp bevinden zich onder de scherven. Op een van de borden staat een jaartal waarvan de cijfers 158 zijn te lezen (16-C02, afb. 40.2). Het bord is dus tussen 1580 en 1589 gemaakt, mogelijk in Enkhuisen.⁹⁷ Van een ander bord zijn diverse fragmenten gevonden (25-C03, afb. 40.1). De slibversiering op dit

en puin. Uit deze lagen is een hoeveelheid scherfmateriaal verzameld (V08, V11, V14, V16, V19-V21, V24 en V25). Enkele fragmenten onder deze vondstnummers kunnen als 'ruis' worden beschouwd en zijn in de analyse buiten beschouwing gelaten.

In totaal zijn 337 scherven keramiek geanalyseerd (tabel



Figuur 1. Verhoudingen keramieksoorten op basis MAE ophogingslaag 1591

97 Met dank aan S. Venhuis, Santpoort.

Materiaal	Vorm	Type	Totaal	MAE
steengoed 1	indet	s1-	1	1
steengoed 2	kan	s2-kan-	9	4
	indet	s2-	4	3
roodbakkend	bakpan	r-bak-1	3	3
		r-bak-2	1	1
		r-bak-5	2	2
		r-bak-17	1	1
		r-bak-31	5	3
	bord	r-bak-	5	0
		r-bor-1	8	5
		r-bor-6	14	11
		r-bor-	2	0
	grape	r-gra-8	1	1
		r-gra-10	1	1
		r-gra-29	1	1
		r-gra-34	4	4
		r-gra-54	1	1
		r-gra-	14	9
	kom	r-kom-58	8	4
		r-kom-	5	4
	kop	r-kop-2	11	7
		r-kop-	2	2
	lekschaal	r-lek-	1	1
	olielamp	r-oli-	1	1
	pispot	r-pis-5	1	1
		r-pis-	2	1
	pot	r-pot-	4	2
		r-tes-	2	2
	vuurstolp	r-vst-1	5	2
r-vst-6		3	1	
r-vst-		2	2	
indet	r-	164	9	
	werra aardewerk	bord	wa-bor-1	1
witbakkend	bakpan	wa-bor-	1	1
		w-bak-3	1	1
		w-bak-5	5	2
	bord	w-bak-	1	1
		w-bor-12	1	1
		w-gra-	2	2
		w-kom-	1	1
		w-kop-	2	2
		w-vst-	1	1
		w-	12	3
		weser aardewerk	kan	we-kan-
kom	we-kom-1	1	1	
pot	we-pot-2	1	1	
indet	we-	4	2	
majolica	bord	m-bor-5	5	4
		m-bor-	2	0
	ploischotel	m-plo-	3	1
Ital. faience	bord	i-bor-	3	3
		i-kom-	1	1
totaal			337	120

Tabel 2. Typenlijst keramiek ophogingslaag 1591

98 Van Gangelen 1997, 115 en 118.

99 Met dank aan S. Venhuis, Santpoort.

100 Met dank aan S. Venhuis, Santpoort.

bord is sterk aangetast, vermoedelijk als gevolg van vorstschade. Het bord heeft een randdecor van ranken met bladeren en druiventrossen. Dit decor komt ook voor op een bord dat is gevonden in Graft en op een bord met onbekende vindplaats.⁹⁸ Op het bord uit Graft staat een pauw en op het andere bord een uil. Beide borden worden toegeschreven aan decorateur A die werkzaam was in Alkmaar in de periode van circa 1585 tot 1602. Ook het Medemblicker bord is door hem gemaakt.⁹⁹ Op het bord staat een vogelkooi afgebeeld, een voorstelling die slechts van één ander fragment bekend is.¹⁰⁰

Na roodbakkend vormt witbakkend aardewerk de grootste categorie met een minimum van veertien exemplaren (12% MAE). Het vormenspectrum onder het witbakkend aardewerk is kleiner dan bij het roodbakkend aardewerk, namelijk bakpannen, borden, grapes, kommen, koppen en vuurstolpen. Uitsluitend groen en geel glazuur komt voor en nog geen mangaankleurig glazuur.

Steengoed is met acht exemplaren aanwezig (6,7% MAE). Hieronder bevindt zich geglazuurd steengoed uit Siegburg, dat met name typerend voor de periode 1570-1590 is.

Onder de vondsten bevindt zich verder Weser- en Werra-aardewerk. Het Weser-aardewerk omvat vijf exemplaren (4,2% MAE), waaronder zich in ieder geval een kan, kom en pot bevinden. Van de pot is een groot randfragment bewaard gebleven (25-C01, afb. 41.5). De buik van de pot is vlakdekkend voorzien van kleine stempeltjes met daarop accenten in rood en groen. Van Werra-aardewerk



40. Vondsten uit de ophogingslaag uit 1591:
 1. Noord-Hollands slibaardewerk, bord, r-bor-6 (25-C03)
 2. Noord-Hollands slibaardewerk, bord met jaartal 158., r-bor-6 (16-C02)
 3. Roodbakkend aardewerk, kop, r-kop-2 (19-C01)

zijn twee borden aangetroffen (1,7% MAE). Op een van de borden zijn de pootjes van een vogel herkenbaar (25-C04, afb. 41.4). Het bord is net als het eerder besproken Noord-Hollands slibbord sterk aangetast door vorstschade. Zowel Weser- als Werra-aardewerk werd vanaf ongeveer 1580 tot 1630 naar de Hollandse steden geëxporteerd.

Van Nederlandse majolica zijn minimaal vijf exemplaren aangetroffen (4,2% MAE). De borden behoren tot het vroege polychrome decorgroep. Een van de borden is archeologisch compleet (25-C02, afb. 41.1). De spiegel van het bord gaat direct over in de rand en de diameter is daardoor slechts 20,5 cm. Van een ander bord is alleen de spiegel gevonden (16-C01, afb. 41.3). Deze is voorzien van een rozet met rondom panelen. Verder zijn enkele randfragmenten aangetroffen (V16, afb. 41.2).

De importkeramiek uit het Mediterrane gebied omvat uitsluitend Ligurisch berrettino-faience, namelijk drie borden en één kom (3,4% MAE).

De sluitdatum van het vondstcomplex kan op basis van de keramiek geplaatst worden rond 1590. Dit sluit zeer goed aan bij de veronderstelde historische datering van 1591. Het complex bevat Noord-Hollands slibaardewerk waarvan één scherf van een jaartal is voorzien waarvan helaas slechts de eerste drie cijfers leesbaar zijn. Dit bord is geproduceerd tussen 1580 en 1589. Werra- en Weser-aardewerk komt in vondstcomplexen in Enkhuizen en Hoorn vanaf



41. Vondsten uit de ophogingslaag uit 1591:

1. Nederlandse majolica, bord op standring, m-bor-5, diameter 20,5 cm (25-C02)
2. Nederlandse majolica, randscherven borden (V16)
3. Nederlandse majolica, spiegel bord op standring (16-C01)
4. Werra-aardewerk, bord, wa-bor-1, diameter 20,0 cm (25-C04)
5. Weser-aardewerk, pot, we-pot-2, diameter rand 11,5 cm (25-C01)

ongeveer 1580 voor. In Enkhuizen is het vondstmateriaal uit een stadsafval laag uitgewerkt die op basis van de keramiek is gestort rond 1585. Onder de vondsten bevindt zich zowel Werra- als Weser-aardewerk met een gezamenlijk percentage van 3,6% van het MAE.¹⁰¹ Na 1585 nam het aandeel van deze keramieksoorten toe. Het percentage in Medemblik van 5,9% komt hiermee overeen. Het geringe percentage Nederlandse majolica (4,2%) is een normaal percentage voor deze periode. In het complex in Enkhuizen uit 1585 is het aandeel slechts 2,5%.¹⁰² In een ander vondstcomplex in Enkhuizen dat historisch kan worden gedateerd in 1591 is het percentage 3,2%.¹⁰³ Wat betreft lokale keramieksoorten komt het vondstcomplex uit Medemblik goed overeen met het beeld dat we van de samenstelling van de keramiek in deze periode in Hoorn en Enkhuizen hebben. Het aandeel roodbakkend aardewerk is in Enkhuizen in

¹⁰¹ Schrickx 2012, 123.

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ Duijn 2011, 55.

1585 zelfs met exact hetzelfde percentage aanwezig als bij dit complex uit Medemblik (68%).¹⁰⁴ Het vondstcomplex uit Medemblik wijkt echter af wat betreft aantal soorten importkeramiek. Frans wit aardewerk uit Beauvais, Hafneraardewerk uit het Duitse Rijnland en Iberisch aardewerk uit Spanje of Portugal ontbreekt volledig, terwijl deze in Enkhuizen wel aanwezig zijn. In Enkhuizen is in het genoemde vondstcomplex uit 1591 Chinees porselein aanwezig (1,5% MAE), terwijl ook deze keramieksoort in Medemblik nog



42. Vijf loden netverzwaren (V08).



43. Fragment van een snelle uit Siegburg met een afbeelding van Judith met zwaard en het hoofd van Holofernes en daaronder het wapen van Gulik-Kleef-Berg, 1570-1590 (13-C01).

geheel ontbreekt. Wel is Italiaanse faience met een gebruikelijk percentage aanwezig, maar hierbij valt het ontbreken van majolica uit Montelupo op.

Binnen Medemblik is slechts één vondstcomplex bruikbaar als vergelijkingsmateriaal. Dit is een stadsafvallaag op de locatie Gedempt Achterom 45, opgegraven in 2012 door Archeologie West-Friesland. Deze afvallaag is vermoedelijk opgeworpen in 1607, dus ongeveer 16 jaar later dan aan het Achterom. In dat vondstcomplex komt wel Hafneraardewerk, Iberisch aardewerk en Chinees kraakporselein voor.¹⁰⁵ Opmerkelijk is dat aardewerk uit Beauvais daar ook ontbreekt. De percentages importkeramiek liggen een stuk hoger dan bij de ophogingslaag van het Achterom, wat overeenkomt met het algemene beeld dat het aandeel importkeramiek eind 16^{de} en begin 17^{de} eeuw toeneemt.

Uit de aanplempings- en ophogingslagen komen nog enkele andere vondsten. Noemenswaardig is de vondst van vijf grote loden netverzwaren (V08, afb. 42). Netverzwaren zijn een typisch verschijnsel voor havensteden met visserij.

104 Schrickx 2012, 123.

105 Rapport in voorbereiding.

Losse vondsten

Als opspit in de bovenlagen zijn diverse scherven gevonden die dateren uit de 16^{de} eeuw en vermoedelijk afkomstig zijn uit de aanplempings- en ophogingslaag uit 1591. Dit geldt bijvoorbeeld voor een fragment van een snelle uit Siegburg (13-C01, afb. 43). Op het fragment is Judith met het hoofd van Holofernes te zien met de niets aan de verbeelding overlatende tekst KOP AF. De snelle dateert uit de periode 1570-1590.

Een straatje

Na de ophoging van het terrein verschenen niet direct huizen. Bij de opgraving is geen enkel fundament aangetroffen dat in de late 16^{de} eeuw kan worden gedateerd. Wel is een bakstenen spoor aangetroffen dat vermoedelijk moet worden geïnterpreteerd als het restant van een straatje op het erf naar het water. Het spoor bestond uit één laag brokken rode bakstenen en rode plavuizen van diverse maten (S28). Op het spoor was geen mortel aanwezig. Het strekte zich uit over een lengte van slechts 1,40 meter en lag op -1,16 NAP. In het vlak bevond zich een baan schelpgruis dat vermoedelijk een restant van een vloer- of loopniveau is (S34). Verder bevond zich in het opgravingsvlak een kleine asplek waaruit veertien fragmenten keramiek zijn verzameld (S27, V09). Het betreft roodbakkerd aardewerk en een fragment van een bord van Ligurische berrettino-faience. Het materiaal dateert omstreeks 1600.

4.3 Fase 2

In de eerste helft van de 17^{de} eeuw werd het terrein bebouwd. Vermoedelijk is het terrein voorafgaand aan de bouw van de huizen opgehoogd en afgevlakt. In werkput 2 is uit een kleilaag een kleine hoeveelheid vondstmateriaal verzameld waarvan de sluitdatum omstreeks 1625 ligt (V20). Een van de vondsten uit deze laag is een polychrome wandtegel met hoeken in spaartechniek en een voorstelling van een boer met riek (20-C01, afb. 48.5).¹⁰⁶ De bouw van de huizen kan mogelijk omstreeks 1625 worden geplaatst.

Bebouwing

Van het huis op het zuidelijke deel van het terrein (ter plekke van werkput 2) is een aantal muren en vloeren teruggevonden. De meeste sporen waren echter al in het verleden door nieuwbouw weggebroken. Op ongeveer 5 meter uit de rooilijn bevond zich een muur evenwijdig aan de straat die de voorkamer van de achterkamer scheidde (S21, afb. 44). Deze muur



44. Sporen van een 17de-eeuws huis, kijkend richting het noorden.

¹⁰⁶ In 2012 is bij een inpandige waarneming in Nieuwstraat 16 een identieke wandtegel gevonden. Archeologie West-Friesland, vondstmelding 1576.



45. Muur S19 met ingemetselde wandtegels (1625-1675).

bestond uit maximaal vijf lagen bakstenen (18,5x8,5x3,5) en was gefundeerd op een laag schelpgruis. Waarschijnlijk vormde de muur tevens de fundering van een schoorsteen.

In de voorkamer lagen diverse vloeren op elkaar. De onderste vloer bestond uit plavuizen (12x12 cm) op een laagje geel zand met daaronder schelpgruis en lag op -1,02 NAP. De vloer was afgedekt met een laagje mortel (2 cm dik) waarop vervolgens een vloer van bakstenen lag (S26). Deze bakstenen hadden een afmeting van 19,5x9,5x4,5 cm en waren aan de bovenzijde sterk beroet. Dit wijst erop dat ter plekke de hardplaats



46. Wandtegels met ruiter met zwaard en helm en spinnenkoppen in de hoeken, 1650-1700.

heeft gelegen. Vervolgens was ook deze vloer weer afgedekt met een laagje aarde, in dit geval bestaande uit donkergrijs organisch materiaal met houtrestjes. Uit deze laag is een kleine hoeveelheid scherven verzameld die dateren uit de 18^{de} eeuw (V06) en een munt uit Kleef uit de periode 1692-1697. De bovenste vloer bestond uit plavuizen van 14x14 cm (S22). Deze vloer lag op -0,94 NAP. Op deze vloer lag een laag afbraakpuin.

Muur S19 was vermoedelijk een gemeenschappelijke muur van twee huizen. Deze muur bestond uit drie lagen bakstenen (18x8,5x3,5 cm). In de muur waren enkele plavuizen en wandtegels gemetseld als egalisatielaag (afb. 45). Op een van de wandtegels staat vlakvullend een fraai geschilderde soldaat met helm en zwaard te paard afgebeeld (05-C01, afb. 46). De tegel dateert uit de periode 1650-1700. Op een andere tegel staat een bloemvaas binnen een Wanli-rand (05-C02). Deze tegel dateert uit de periode 1625-1675. Vermoedelijk zijn de tegels hergebruikt. Dat houdt in dat muur S19 waarschijnlijk uit de late 17^{de} eeuw dateert.

De muren S18, S16 en S15 behoren tot een huis dat geheel aan de zuidkant van het terrein heeft gestaan. De indeling van het huis is onduidelijk.

Afvalkuil (S57)

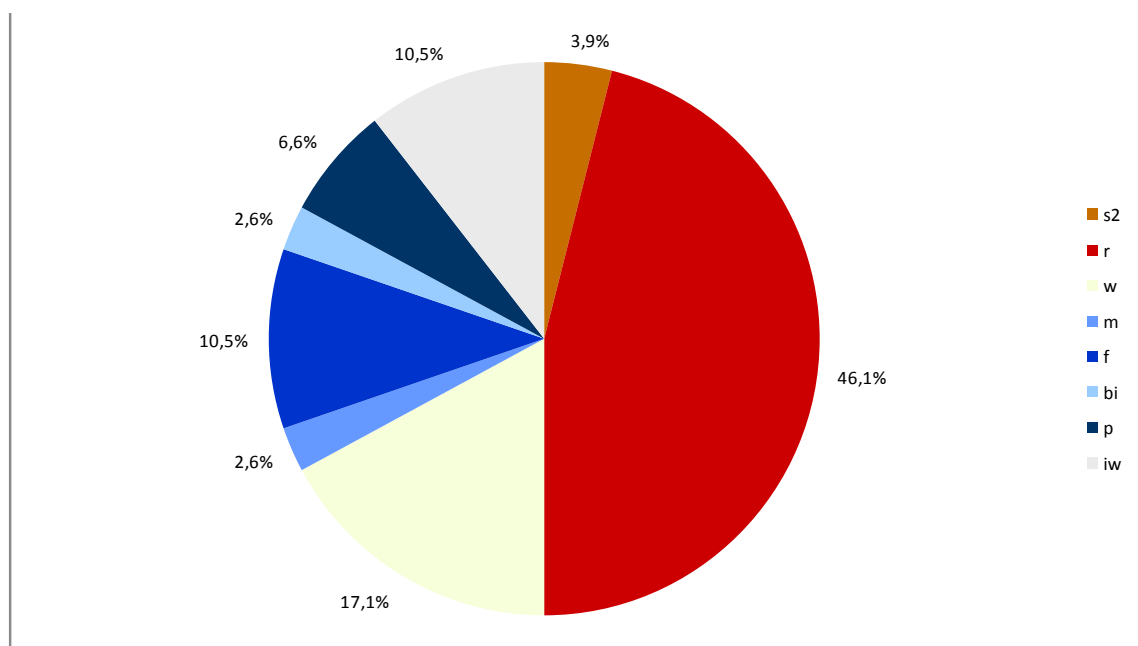
In werkput 3 is een grote afvalkuil (S57) aangetroffen waaruit veel vondstmateriaal is verzameld (V23). Alle vondsten dateren tussen circa 1725 en 1780. Mogelijk dateert de afvalkuil de afbraak van het huis aan het Achterom. Uit de kuil komen in totaal 74 voorwerpen van keramiek, waarvan een groot aantal grotendeels compleet bewaard zijn gebleven. Roodbakkend aardewerk vormt de grootste categorie met 35 voorwerpen (47% MAE), gevolgd door witbakkend aardewerk met 12 voorwerpen (16% MAE). Nederlandse faience en industrieel wit aardewerk zijn beide met acht objecten aanwezig (ieder 11% MAE). Verder zijn vijf voorwerpen van Chinees porselein (6,7% MAE), drie van steengoed (4% MAE), twee van Nederlandse majolica (2,7%) en tot slot twee van biscuit (2,7% MAE) gevonden. De complete stukken staan in de catalogus afgebeeld.

Materiaal	Rand	%	Totaal	%	MAE	%
steengoed 2	1	1,3	5	3,1	3	3,9
roodbakkend aw	39	50,0	91	55,8	35	46,1
witbakkend aw	13	16,7	26	16,0	13	17,1
majolica	1	1,3	2	1,2	2	2,6
faience	14	17,9	21	12,9	8	10,5
biscuit	1	1,3	2	1,2	2	2,6
porselein	2	2,6	6	3,7	5	6,6
industrieel	7	9,0	10	6,1	8	10,5
totaal	78	100	163	100	76	100

Tabel 3. Aantal fragmenten, MAE en percentages keramieksoorten afvalkuil S57

keramieksoort uit het Nederrijnse gebied die het meest voorkomt tussen 1700 en 1760. Het ene bord is compleet uit de kuil gekomen, maar zwaar aangetast door vorstschade (wat vermoedelijk ook de reden is dat deze compleet is weggegooid). Het bord is voorzien van concentrische cirkels. Het tweede bord is een zeer groot exemplaar (diameter 41 cm) met een rand met stippen en een groene broccoli-achtige voorstelling op de spiegel (23-C18). Onder de grapes komt het model met BoZ-rand voor (r-gra-51). Daarnaast komen de r-gra-46

Het roodbakkend aardewerk omvat een relatief groot vormenspectrum: een bloempot, borden, een deksel, grapes, kommen, komforen, koppen, een lekschaal, een olielamp, een pispot, een pot, een steelkom, testen en een vuurstolp. Twee van de vier borden zijn van Nederrijns aardewerk (r-bor-7), een



Figuur 2. Verhoudingen keramieksoorten op basis MAE afvalkuil S57

Materiaal	Vorm	Type	Totaal	MAE
steengoed 2	bord fles/pot kan indet	s2-bor-1	1	1
		s2-	1	1
		s2-kan-	1	1
		s2-	2	0
roodbakkend	bloempot bord	r-blo-26	1	1
		r-bor-3	2	2
		r-bor-7	2	2
		r-dek-	1	1
		r-gra-46	3	3
		r-gra-49	1	1
		r-gra-51	1	1
	grape	r-gra-	7	5
		r-gra?-	1	1
		r-kom-1	2	2
	kom	r-kom-58	1	1
		r-kmf-19	2	2
	komfoor kop	r-kop-4	7	5
		r-lek-	1	1
	lekschaal olielamp	r-oli-2	1	1
		r-pis-	1	1
	pispot pot	r-pot-2?	1	1
		r-stk-11	1	1
	steelkom test	r-tes-1	1	1
		r-tes-	1	1
r-vst-		1	0	
vuurstolp indet	r-	51	1	
	witbakkend	grape	w-gra-22	1
w-gra-			2	1
komfoor kop		w-kmf-	1	1
		w-kop-16	1	1
		w-kop-	2	1
lekschaal pispot		w-lek-	1	1
		w-pis-	1	1
pot test		w-pot-	1	1
		w-tes-	1	1
vergiet zalfpot		w-ver-	1	1
		w-zal-2	4	2
indet		w-	11	1
		majolica	bord	m-bor-12
m-bor-13	1			1
faience	bord	f-bor-3	11	4
		f-bor-8	1	1
		f-bor-	5	0
		f-kan-7	1	1
	kan kop	f-kop-1	3	2
biscuit	bord	fb-bor-3	1	1
		fb-bor-	1	1
porselein	bord	p-bor-6	1	1
		p-bor-	2	2
		p-kop-	3	2
industrieel wit	bord	iw-bor-3	4	3
		iw-bor-	1	1
	deksel kop	iw-dek-1	1	1
		iw-kop-1	2	2
		iw-kop-	2	1
totaal			163	76

Tabel 2. Typenlijst keramiek ophogingslaag 1591

voor, een wijde kookpot met steile wand en massieve steel. Dit model komt voor vanaf het einde van de 17^{de} eeuw. Een andere typerende vorm is de r-gra-49, een hoge grape waarvan de bodem inwendig geel is geglazuurd. Twee kommen zijn voorzien van een zogenaamde gekamde vla-versiering, wat kenmerkend is voor de Friese productie tussen 1675 en 1750. Een van deze is een groot model met twee oren (23-C25). Het vermelden waard is ook een complete olielamp (23-C29), die opnieuw is aangetast door vorstschade. Een opvallend voorwerp is vooral de bloempot op standring met horizontale oren en een omgeslagen rand (23-C23). Het is een nieuw type in het Deventer-systeem (r-blo-26).

Het witbakkend aardewerk laat net als het roodbakkend aardewerk een standaard repertoire aan vormen zien: grapes, een komfoor, koppen, een lekschaal, een pispot, een pot, een test, een vergiet en twee zalfpotten. Een van de koppen is uitgevoerd in zogenaamd vlekkengoed, een versieringswijze die vooral voorkomt tussen 1675 en 1725.

Van Nederlandse faience zijn vijf borden, een kan en twee koppen. Het meest voorkomende model onder de borden is een model met standvlak (f-bor-3). Een kenmerkende versiering is een klein blauw rozet op de spiegel en een blauwe band langs de rand (23-C09). Dit type bord is met name gemaakt in het tweede en derde kwart van de 18^{de} eeuw en behoort tot het goedkope assortiment in die tijd. Op een ander bord staat in blauw in grove lijnen nauwelijks als dusdanig herkenbaar een waterput geschilderd (23-C08). Ook dit bord moet als een goedkoop product worden beschouwd. De kan is vrijwel compleet bewaard gebleven (23-C10, afb. 47). Deze staat op een standvlak, heeft een schenktuit en een platte rand bestemd voor een deksel. De kan heeft een fraaie blauwe beschildering met bloemenvazen,

vogels en vlinders. De twee koppen horen bij elkaar want ze vertonen beide een identieke beschildering (23-C11).

Onder de vondsten bevinden zich twee borden van biscuit. Een van deze is van het model van de f-bor-3 (fb-bor-3, 23-C12). Borden van biscuit komen in de 18^{de} eeuw af en toe voor. Biscuit is een halffabricaat in de faienceproductie. Op het biscuit werd het decor geschilderd en het glazuur aangebracht om het vervolgens een tweede maal te bakken. Borden van biscuit werden als goedkoop product toch op de markt gebracht. Ze worden zo nu en dan gevonden, zoals bijvoorbeeld in een afvalkuil in Westerblokker.¹⁰⁷

VanNederlandsemajolicazijnslechtstwee borden: een diep bord met uitgebogen rand en blauwe beschildering (m-bor-12, 23-C02) en een witte salaadschotel

(pannenkoekenbord; m-bor-13, 23-C03). Op het diepe bord staat in blauw een landschap met kerk afgebeeld. Het bord is nagenoeg compleet en is een fraai voorbeeld van de productie uit Makkum omstreeks 1750. Ook de salaadschotel is vermoedelijk in Makkum gemaakt. De overige keramieksoorten kunnen als importkeramiek worden bestempeld. De grootste groep hierbinnen wordt gevormd door industrieel wit aardewerk uit Engeland. Onder de vondsten van deze keramieksoort bevinden zich twee bij elkaar horende setjes van kop (iw-kop-1) en schotel (iw-bor-3). De eerste bij elkaar horende kop en schotel zijn beide van onversierd creamware (23-C14 en 23-C17). De andere kop en schotel zijn van handbeschilderd creamware (23-C13 en 23-C16). Rond 1750 werd voor het eerst industrieel wit aardewerk in Engeland gemaakt. Deze vroege productie is roomkleurig en wordt daarom creamware genoemd. Later in de 18^{de} eeuw werd de kleur witter. Soms werd creamware gedecoreerd. Aanvankelijk gebeurde dit met de hand, waarvan de kop en schotel uit Medemblik een voorbeeld is. De verf werd bovenop het bovenglazuur aangebracht en is daarom deels in de grond aangetast. Vanaf 1770 werd een onderglazuurbeschildering toegepast. In de tweede helft van de 18^{de} eeuw verschijnen de eerste drukdecors. De handbeschilderde kop en schotel zijn tussen 1750 en 1770 gemaakt. Onder de scherven bevindt zich nog een fragment van een handbeschilderde schotel, maar deze is uitgevoerd in onderglazuurtechniek en dateert dus na 1770. Verder is nog een fragment van een handbeschilderde kop aanwezig. Tot slot toont een klein deksel aan dat tot het theeservies ook een theepot van creamware heeft behoord. De deksel is fraai versierd met een bloem als knop (23-C15).

Chinees porselein is met slechts één object aanwezig. Het is een kapucijner schoteltje met bruine achterzijde. Op de schotel is in blauw een landschap geschilderd. Het voorwerp dateert uit de periode 1680-1720 (Kangxi-periode). Onder de steengoed uit het Duitse Rijnland bevindt zich tot slot een onversierde schotel uit het Westerblokker (23-C01).



47. Kan van Delftse faience met bloemdecor, 1725-1775

107 Schrickx 2012, 57.



48. Wandtegels

1. Voorstelling: tulp, hoekmotief: ossenkoppen, breedte: 13,0 cm (afvalkuil S57)
2. Voorstelling: vogel op tak, hoekmotief: ossenkoppen, breedte: 12,5 cm (afvalkuil S57)
3. Voorstelling: vogel op tak, hoekmotief: ossenkoppen, breedte: 13,5 cm (afvalkuil S57)
4. Voorstelling: vogel op tak, hoekmotief: ossenkoppen, breedte: 13,1 cm (losse vondst)
5. Voorstelling: boer met riek, hoekmotief: spaartechniek, breedte: 13,1 cm (ophogingslaag)
6. Voorstelling: paard binnen aigretterand, hoekmotief: aigrettemotief (bovenlaag)

Het vondstmateriaal kan worden geplaatst in de periode 1725-1775. Opvallend aan de samenstelling van het vondstcomplex is het volledig ontbreken van 17^{de}-eeuwse importkeramiek als Italiaanse, Franse of Portugese faience of Chinees kraakporselein. Deze keramieksoorten waren in de eerste helft van de 17^{de} eeuw een luxueus artikel en komen in Hoorn, Enkhuizen en Stede Broec regelmatig in vondstcomplexen uit de 18^{de} eeuw voor. Kennelijk bleven ze als antieke sierstukken lang in gebruik en overleefden ze generaties. Uit de genoemde afvalkuil uit Westerblokker (zie p. 53, datering 1775-1825) komen bijvoorbeeld scherven Portugese en Franse faience.¹⁰⁸ Dit is geen uitzondering maar een gebruikelijk verschijnsel in West-Friesland. Het niet-voorkomen van deze keramieksoorten wijst op een armoedig milieu.¹⁰⁹ Bij een rijke context zouden in deze periode bovendien meer stukken Chinees porselein en vroeg industrieel aardewerk worden verwacht. De eigenaars van het materiaal konden zich wel de luxe van een theeservies veroorloven, maar een 'modern' eetservies van industrieel aardewerk viel kennelijk buiten de mogelijkheden.

Het aantal pijpenkoppen uit de afvalkuil is opmerkelijk laag, namelijk slechts drie stuks. Twee pijpen zijn voorzien van een hielmerk met gekroond cijfer 33 en de derde pijp heeft als hielmerk een gekroonde hoed. Ze zijn alle in Gouda gemaakt.

Uit de afvalkuil komen verder enkele wandtegels die als bouwafval in de kuil zijn beland (afb. 48). Op een van deze tegels staat een tulp afgebeeld (23-C34). De tegel is voorzien van ossenkoppen als hoekmotieven. Op de achterkant van de tegel zit een dikke laag kalkmortel met een restant van een rode baksteen. Een tweede tegel is geschilderd in dezelfde kleuren als de vorige tegel en eveneens voorzien van ossenkoppen (23-C35). Op deze tegel staat een vogel op een tak afgebeeld. Ook een derde tegel behoort tot deze serie. Net als op de voorgaande tegel staat hierop een vogel op een tak (23-C36). De tegel heeft net als de tulptegel aan de achterkant een dikke laag kalkmortel met een fragment van een rode baksteen. Als losse vondst op het terrein is nog een vierde tegel van dit soort aangetroffen (27-C01). Opnieuw staat op de tegel een vogel op een tak. De tegels dateren uit het tweede kwart van de 17^{de} eeuw en zijn waarschijnlijk afkomstig uit het eerste huis op dit perceel.

De glasvondsten uit de kuil bestaan uit enkele fragmenten vensterglas en de fragmenten van minimaal twee flessen, drie bekers en een kelkglas. Fraai gedecoreerd Boheems glas ontbreekt.

Tot slot heeft de afvalkuil drie munten opgeleverd: een duit uit West-Friesland uit 1780, een duit uit Gelderland uit 1759 en een duit uit West-Friesland met onbekend jaartal. De munt toont aan dat de sluitdatum van de afvalkuil in of na 1780 ligt.

Losse vondsten

Het vondstmateriaal verspreid over het terrein dateert met name uit de 18^{de} eeuw. Dit geldt voor het materiaal uit en onder vlak 1 van werkput 2 (V02: 96 scherven, V07: 48 scherven, V13: 105 scherven). Dit materiaal dateert met name uit de periode 1725-1775, wat overeenkomt met de datering van het vondstmateriaal uit afvalkuil S57. Bijzondere vondsten zijn onder de scherven niet aanwezig. Het vermelden waard zijn drie scherven van een bord van biscuit (V02), een materiaalsoort die ook in afvalkuil S57 voorkomt. Onder de vondsten bevindt zich verder een fragment van een wandtegel met aigrette-versiering (07-C01, afb. 48.6). Centraal

108 Ibidem.

109 Het is lastig om op basis van keramische vondsten uitspraken over sociale welstand te doen. Bij de rijkste klasse kwamen in deze periode ook geen 17^{de}-eeuwse Italiaanse, Franse of Portugese voorwerpen meer voor, maar wel de eigentijdse importstukken uit China (porselein) of Engeland (industrieel aardewerk).



49. Metalen voorwerpen.

1. Rekenpenning, voorzijde: vrouwenbuste, keerzijde: boom en zon, gemaakt door Johann Jakob Dietzel, 1711-1748 (04-M01). Schaal 2:1.

2. Rekenpenning, voorzijde: asculaap, keerzijde: wer wagt gewinnt, gemaakt door Johann Jacob Lauer, 1814-1835 (01-M01). Schaal 2:1.

3. Snorremetaal van lood (03-M01). Schaal 1:1.

staat een paard afgebeeld. Dit type tegel wordt traditioneel toegeschreven aan Haarlem en dateert uit de eerste helft van de 17^{de} eeuw. Ze worden in West-Friesland weinig gevonden. De datering van de vondsten doet vermoeden dat ergens rond 1780 werkzaamheden op het terrein hebben plaatsgevonden. Te denken valt aan de afbraak van het huis en afvlakking / ophoging van het terrein met grond met afval. In de 18^{de} eeuw werden veel huizen in Medemblik afgebroken en nam in samenhang daarmee de bevolkingsomvang af.

Verder valt net als bij de afvalkuil op dat het materiaal een vrij 'armoedige' indruk maakt. Dure overleveringsstukken van Chinees (kraak)porselein of Italiaanse, Portugese of Franse faience ontbreken nagenoeg volledig. Bij de opgraving is slechts één fragment van kraakporselein gevonden (V02), wat zeer weinig is in vergelijking met opgravingen in de VOC-steden Hoorn en Enkhuizen.

Uit deze periode dateren ook twee fraaie rekenpenningen die zijn gemaakt in Neurenberg (Duitsland). Op de eerste penning staat op de voorzijde een vrouwenbuste met de randtekst CAROLINA.DGM.S.F.REG. (04-M01, afb. 49.1). Op de keerzijde staat een boom met daarboven een zon en de randtekst DAT.FRUGTUS.DAXO en de letters RE.PF en I.I.D. Deze laatste letters zijn de initialen van Johann Jakob Dietzel die werkzaam was in periode 1711-1748. Op de tweede penning staat op de voorzijde de tekst WER WAGT GEWINNT binnen een lauwerkrans (01-M01, afb. 49.2). Op de keerzijde staat een asculaap en de randtekst RECHEN PFENNIG en de letters JL. De penning is gemaakt door Johann Jacob Lauer tussen 1814 en 1835.

Een andere metaalvondst die vermoedelijk uit de 17^{de} eeuw dateert en tot het kinderspeelgoed behoort, is een snorremetaal (03-M01, afb. 49.3). Dit is een gekarteld loden schijfje met twee gaatjes dat aan een touw werd bevestigd en bij aantrekken van de touwtjes een zoemend geluid maakte.

4.4 Fase 3

Vlak onder het maaiveld lagen diverse grote funderingen die uit de 19^{de} en 20^{ste} eeuw dateren (afb. 51-52).

Op de noordelijke helft van het terrein lagen de muren S01, S02, S04-S10 en S25. Op de zuidelijke helft van het terrein waren dit muren S12, S13, S14, S17 en S23. Achter het huis lag een grote rechthoekige waterkelder (S11). De kelder was dichtgestort met zand waartussen zich wandtegels bevonden (afb. 53). De kelder is niet uitgegraven, maar wel zijn enkele tegels uit de bovenste vullagen op de foto gezet. De tegels dateren uit circa 1910.

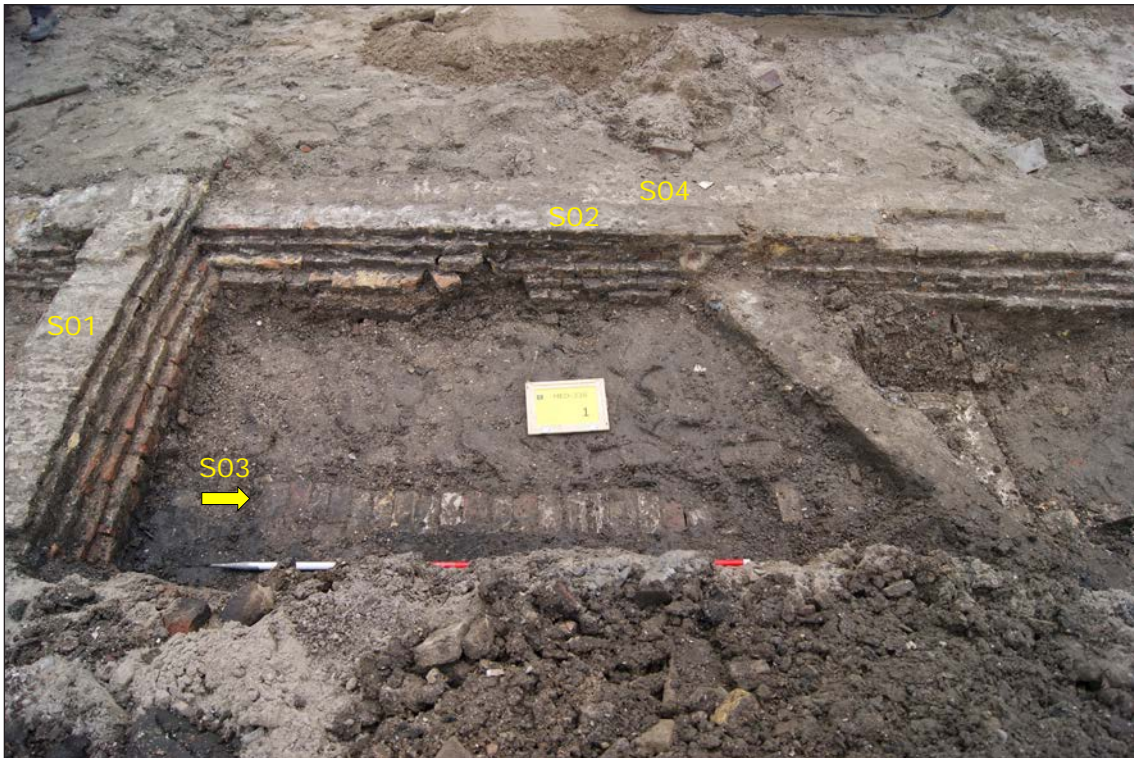


50. Tafelstel van Europees porselein, 1850-1900.

In de meeste funderingen waren hergebruikte bakstenen verwerkt wat het lastig maakt om een datering aan de muren toe te kennen. In de bovenlaag bevindt zich tot aan de onderkant van de funderingen vrijwel uitsluitend 19^{de}-eeuws materiaal.



51. Overzicht vlak 1 van werkput 2 (links) en werkput 1 (rechts), kijkend richting het westen. De muren dateren uit de 19de en 20ste eeuw.



52. Vlak 1 van werkput 1, kijkend richting het zuiden. De muren in de bovenlaag dateren uit de 19de en 20ste eeuw. In het vlak is een restant van een 17de-eeuwse muur S03 zichtbaar (bij de gele pijl).



53. Wandtegels uit waterkelder S11, 1910-1920.

Catalogus van keramiek





- 1**
 1a MED-338-23-C01
 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
 2 s2-bor-1
 3 1700-1750
 4a 11.0 / 3.5
 4b bord met vloeiende overgang
 spiegel-vlag, op standring
 5a steengoed met oppervlakte-
 behandeling
 5b zoutglazuur
 5c
 5d
 6a standring
 6b
 6c compleet
 7 bord
 8 Westerwald
 9

- 2**
 1a MED-338-23-C20
 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
 2 r-bor-3
 3 1700-1800
 4a 22.5 / 5.5
 4b bord met vloeiende overgang
 spiegel-vlag en verdikte
 rand, op standring
 5a roodbakkend aardewerk
 5b boven- en onderzijde
 loodglazuur
 5c
 5d
 6a standring
 6b
 6c compleet
 7 bord
 8
 9

- 3**
 1a MED-338-23-C19
 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
 2 r-bor-7
 3 1700-1750
 4a 27.0 / 5.0
 4b bord met platte vlag en ver-
 dikte rand, op standvlak
 5a roodbakkend aardewerk;
 Nederrijns aardewerk
 5b bovenzijde loodglazuur
 5c spiraalvormig motief in slib
 5d sterk aangetast (door vorst-
 schade)
 6a standvlak
 6b
 6c compleet
 7 bord
 8 Nederrijns gebied (DI)
 9



4

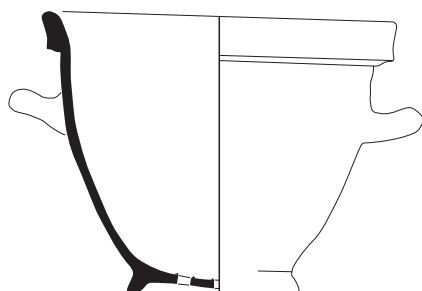
- 1a MED-338-23-C18
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 r-bor-7
- 3 1725-1775
- 4a 27.0 / 5.0
- 4b bord met platte vlag en verdikte rand, op standvlak
- 5a roodbakkend aardewerk; Nederrijns aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c beschildering in slib: stippen op vlag
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c groot fragment
- 7 bord
- 8 Nederrijns gebied (DI)
- 9

5

- 1a MED-338-23-C21
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 r-gra-46
- 3 1675-1750
- 4a 23.5 / 10.0
- 4b wijde grape met scherpe knik bodem-wand, steile wand en brede kraagrand met dekselgeul
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur (behalve onderzijde bodem)
- 5c
- 5d
- 6a drie poten
- 6b steel
- 6c vrijwel compleet
- 7 grape
- 8
- 9

6

- 1a MED-338-23-C30
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 r-gra-46
- 3 1675-1750
- 4a 16.5 / 9.0
- 4b wijde grape met scherpe knik bodem-wand, steile wand en brede kraagrand met dekselgeul
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a drie poten
- 6b gebogen steel
- 6c compleet
- 7 grape
- 8
- 9



7

- 1a MED-338-23-C22
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 r-gra-51
- 3 1725-1775
- 4a 37.5 / -
- 4b wijde grape met scherpe knik bodem-wand, steile wand en Bergen-op-Zoom-rand
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur (behalve onderzijde bodem)
- 5c
- 5d
- 6a drie poten (ontbreken)
- 6b twee schuin geplaatste horizontale oren (ontbreken)
- 6c groot fragment
- 7 grape
- 8 Bergen op Zoom
- 9

8

- 1a MED-338-23-C23
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 r-blo-26
- 3 1700-1800
- 4a 19.0 / 15.0
- 4b bloempot met omgeslagen (bloempot)rand, op standing
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 5d gaten in bodem
- 6a standing
- 6b twee horizontale oren
- 6c vrijwel compleet
- 7 bloempot
- 8
- 9

9

- 1a MED-338-23-C28
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 r-kmf-19
- 3 1700-1800
- 4a 19.0 / 15.0
- 4b komfoor met scherpe knik bodem-wand, steile wand en platte rand met nokken
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur (behalve onderzijde bodem)
- 5c
- 5d luchtgaten in wand
- 6a drie poten
- 6b twee horizontale oren
- 6c groot fragment
- 7 komfoor
- 8
- 9



10

- 1a MED-338-23-C24
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 r-kom-1
- 3 1700-1800
- 4a 18.0 / 9.0
- 4b kom met knik bodem-wand, steile wand en rechte rand, op standing
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur (behalve onderzijde bodem)
- 5c slibboogjes op buitenzijde wand, inwendig ringeloor
- 5d
- 6a standing
- 6b twee horizontale driehoekige oren
- 6c groot fragment
- 7 kom (klein model)
- 8 Friesland
- 9

11

- 1a MED-338-23-C25
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 r-kom-1
- 3 1700-1800
- 4a 38.0 / 19.5
- 4b kom met knik bodem-wand, steile wand en rechte rand, op standing
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur (behalve onderzijde bodem)
- 5c slibboogjes op buitenzijde wand, inwendig ringeloor
- 5d inwendig aanslag
- 6a standing
- 6b twee horizontale driehoekige oren
- 6c vrijwel compleet
- 7 kom (groot model)
- 8 Friesland
- 9



12

- 1a MED-338-23-C27
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 r-kop-4
- 3 1700-1800
- 4a 11.5 / 7.0
- 4b kop met knik bodem-wand, steile wand en rechte rand, op standring
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur (behalve onderzijde bodem)
- 5c slibboogjes op buitenzijde wand, inwendig witte slib op bodem
- 5d
- 6a standring
- 6b één verticaal oor
- 6c vrijwel compleet
- 7 kop
- 8 Friesland
- 9

13

- 1a MED-338-23-C29
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 r-oli-2
- 3 1700-1800
- 4a 13.5 / 8.0
- 4b olielamp met schaal met geknikte rand en ophangoor
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a
- 6b één ophangoor
- 6c compleet
- 7 olielamp
- 8
- 9

14

- 1a MED-338-23-C31
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 r-stk-11
- 3 1700-1800
- 4a 15.5 / 8.0
- 4b steelkom met buikknik en afgeronde kraagrand
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a drie poten
- 6b platte steel
- 6c fragment
- 7 steelkom
- 8
- 9



15

- 1a MED-338-23-C32
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 r-tes-1
- 3 1700-1800
- 4a - / 7.5
- 4b test met vierkante bak en scherpe buikknik, op poten
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a drie poten
- 6b één verticaal oor
- 6c fragment
- 7 test
- 8
- 9

16

- 1a MED-338-23-C33
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 r-pot-2
- 3 1700-1800
- 4a - / 7.5
- 4b pot met kraagrand met ribbel, op standing
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 5d sterk aangetast (door vorstschade)
- 6a standing
- 6b twee verticale oren
- 6c vrijwel compleet
- 7 pot
- 8
- 9



17

- 1a MED-338-23-C04
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 w-gra-22
- 3 1700-1800
- 4a 17.0 / 15.0
- 4b grape met afgeronde buikknik en iets uitstaande rand
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur (geel), uitwendig loodglazuur met koperoxide (groen)
- 5c
- 5d
- 6a drie poten
- 6b één verticaal oor
- 6c vrijwel compleet
- 7 grape
- 8
- 9

18

- 1a MED-338-23-C05
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 w-kop-16
- 3 1700-1800
- 4a 13.0 / 6.5
- 4b kop met afgeronde buikknik, ribbel op schouder en iets uitstaande rand, op standvlak
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur (geel), uitwendig loodglazuur met koperoxide (groen)
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b één verticaal oor
- 6c vrijwel compleet
- 7 kop
- 8
- 9

19

- 1a MED-338-23-C06
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 w-zal-2
- 3 1700-1800
- 4a 8.0 / 4.5
- 4b zalfpot met iets uitstaande rand, op standvlak
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur (geel)
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 zalfpot
- 8
- 9



20

- 1a MED-338-23-C02
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 m-bor-12
- 3 1725-1775
- 4a 31.0 / 9.0
- 4b diep bord met vloeiende overgang spiegel-vlag en iets naar buiten geknikte rand, op standring
- 5a majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c blauwe beschildering op spiegel: landschap met kerk
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord
- 8 Makkum (Friesland)
- 9

21

- 1a MED-338-23-C02
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 m-bor-13
- 3 1725-1775
- 4a 35.5 / 7.5
- 4b bord met knik spiegel-vlag en bolle spiegel, op standing
- 5a majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 bord, salaadschotel (pannenkoekenschotel)
- 8 Makkum (Friesland)
- 9



1:2



22

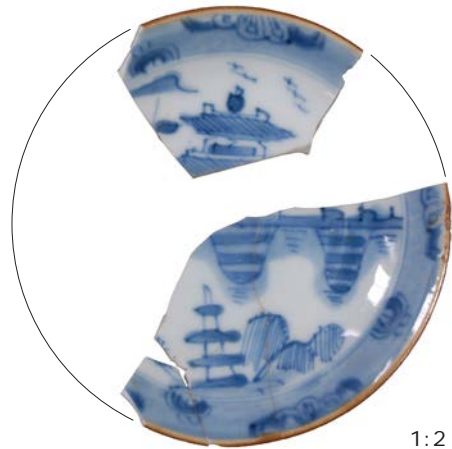
- 1a MED-338-23-C08
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 f-bor-3
- 3 1725-1775
- 4a 22.0 / 4.5
- 4b bord met knik spiegel-vlag, op standvlag
- 5a faïence
- 5b tinglazuur
- 5c blauwe beschildering op spiegel: landschap met waterput
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 bord
- 8
- 9

23

- 1a MED-338-23-C09
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 f-bor-3
- 3 1725-1775
- 4a 22.0 / 4.0
- 4b bord met knik spiegel-vlag, op standvlag
- 5a faïence
- 5b tinglazuur
- 5c blauwe beschildering op spiegel: rozet, op vlag: blauwe band
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8
- 9

24

- 1a MED-338-23-C10
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 f-kan-7
- 3 1725-1775
- 4a 9.0 / 13.5
- 4b kan met bolle buik en sluitrand voor deksel, op standring
- 5a faïence
- 5b tinglazuur
- 5c blauwe beschildering: bloemenvazen met vogels en vlinders
- 5d schenktuit
- 6a standring
- 6b één verticaal oor
- 6c vrijwel compleet
- 7 kan
- 8
- 9



1:2



1:2



25

- 1a MED-338-23-C11
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 f-kop-1
- 3 1725-1775
- 4a 6.5 / 3.5
- 4b kop met rechte rand, op standring
- 5a faience
- 5b tinglazuur
- 5c blauwe beschildering: bloemen
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 kop
- 8
- 9

26

- 1a MED-338-23-C12
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 fb-bor-3
- 3 1700-1800
- 4a 22.5 / 4.0
- 4b bord met knik spiegel-vlag, op standvlak
- 5a biscuit
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 bord
- 8
- 9

27

- 1a MED-338-23-C12
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 p-bor-6
- 3 1675-1725
- 4a 11.5 / 2.5
- 4b bord met vloeiende overgang spiegel-vlag, op standring
- 5a Chinees porselein
- 5b veldspaatglazuur
- 5c bovenzijde blauwe beschildering: landschap, onderzijde vlag bruin
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord, schotel
- 8
- 9



28 + 29

- 1a MED-338-23-C14 en C17
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 iw-bor-3
iw-kop-1
- 3 1760-1800
- 4a bord: 10.5 / 2.7
kop: 7.0 / 4.2
- 4b bord met vloeiende overgang
spiegel-vlag, op standing;
kop met rechte rand, op
standing
- 5a industrieel wit aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c onbeschilderd
- 5d
- 6a standing
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 kop en schotel
- 8 Engeland
- 9

30 + 31

- 1a MED-338-23-C13 en C16
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 iw-bor-3
iw-kop-1
- 3 1760-1800
- 4a bord: 10.5 / 2.5
kop: 6.5 / 4.0
- 4b bord met vloeiende overgang
spiegel-vlag, op standing;
kop met rechte rand, op
standing
- 5a industrieel wit aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c handbeschilderd: bloemen
- 5d
- 6a standing
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 kop en schotel
- 8 Engeland
- 9

32

- 1a MED-338-C15
- 1b afvalkuil S57 (1725-1780)
- 2 iw-dek-1
- 3 1760-1800
- 4a 6.0 / -
- 4b deksel
- 5a industrieel wit aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c bloem als knop van deksel
- 5d
- 6a
- 6b
- 6c compleet
- 7 deksel
- 8 Engeland
- 9

5. Beantwoording onderzoeksvragen

Prehistorie

De kans op het aantreffen van materiaal uit het neolithicum, de bronstijd of de ijzertijd werd in het PvE zeer klein geacht aangezien tot nu toe in de binnenstad van Medemblik nauwelijks vondsten uit deze periode zijn gedaan. De onderzoekslocatie is zeer gering van omvang en is slechts op enkele kleine plekken verdiept tot op de natuurlijke ondergrond. Een groot deel van het terrein bleek als oeverzone van het water van het Achterom te hebben gefungeerd. Op de oostelijke helft was tussen de natuurlijke bodem (lichtgrijs siltig zand) en een daarboven gelegen veenlaag een 'vuile' grijze kleilaag aanwezig die mogelijk als een niveau uit de bronstijd kan worden geïnterpreteerd. Sporen of vondsten zijn in deze laag niet aangetroffen waardoor dit niet met zekerheid valt te zeggen.

Vroege Middeleeuwen, Karolingische en Ottoonse tijd

De kans op het aantreffen van materiaal uit deze periode werd in het PvE klein geacht aangezien in de binnenstad van Medemblik tot nu toe vrijwel alleen langs de Oude Haven sporen en vondsten uit die periode zijn aangetroffen. Bij het onderzoek zijn inderdaad geen archeologische resten uit deze periode aangetroffen. Een deel van het terrein was een oeverzone van het water van het Achterom.

Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd

3. Wat was het karakter van het onderzoeksgebied voor het einde van de 16^{de} eeuw?

Het onderzoeksgebied ligt aan het Achterom. Op de kaart van Van Deventer uit circa 1560 is dit een water waaraan nog geen straat met bebouwing aanwezig is. Ter plekke van het onderzoeksterrein had dit water een bredere loop dan tegenwoordig het geval is. De bodemlagen die samenhangen met de oeverzone strekten zich uit tot ongeveer 11 meter ten oosten van de huidige kade. Enkele paaltjes vormen mogelijk het restant van een eenvoudige beschoeiing. Voor het einde van de 16^{de} eeuw was het onderzoeksterrein een achtererf van de huizen aan de Nieuwstraat (huidige Hema).

4. Wanneer is het onderzoeksgebied voor het eerst bebouwd en hoe ontwikkelt deze bebouwing zich?

In 1591 besloot het stadsbestuur tot aanleg van een straat langs het water van het Achterom. Ter plekke van het onderzoeksterrein werd de oever aangeplempt en opgehoogd en een beschoeiing op de plek van de huidige kade gemaakt. Een dik pakket van verschillende grondlagen met afval is hiermee in verband te brengen. Het hierin aangetroffen scherfmateriaal sluit goed aan bij een datering in 1591.

Sporen van bebouwing uit het einde van de 16^{de} eeuw zijn niet aangetroffen. Waarschijnlijk is pas in de loop van de eerste helft van de 17^{de} eeuw (rond 1625) voor het eerst een huis op het terrein verschenen.

4.1 Wat was de aard van de bebouwing?

De bebouwing was zeer eenvoudig van aard en heeft nauwelijks sporen in de bodem achtergelaten. Voorraadkelders, waterputten of beerputten zijn niet aangetroffen. De muren zijn grotendeels door latere bebouwing verdwenen. Slechts enkele fundamenten en vloeren zijn aangetroffen. Op basis van deze weinige resten valt de bebouwing niet meer te reconstrueren.

4.2 Hoe ontwikkelt de bebouwing zich door de tijd?

De eenvoudige huizen uit de 17^{de} eeuw zijn vermoedelijk in de 18^{de} eeuw gesloopt. Een aanwijzing hiervoor vormt een grote afvalkuil die zich middenin een van de huizen bevond. De sluitdatum van het vondstmateriaal uit deze kuil ligt rond 1780. Verspreid over het terrein is vondstmateriaal uit de 18^{de} eeuw aangetroffen wat erop wijst dat het terrein als erf in gebruik was. In de 19^{de} eeuw verschenen eenvoudige bedrijfsgebouwen. Op de kadastrale kaart van 1825 staan een timmerwerkplaats, een heel klein huisje en een schuurtje weergegeven. Een indruk van de 19^{de}-eeuwse bebouwing wordt verkregen op enkele oude foto's.

5. Wat kan worden gezegd over de sociale laag waartoe de bewoners van het onderzoeksgebied behoorden?

6. Hoe ziet de materiële cultuur van de bewoners van het onderzoeksgebied eruit?

Een deel van het vondstmateriaal is afkomstig uit de aanplempings- en ophogingslagen van de oeverzone van het water van het Achterom. Op basis van historische bronnen kan worden verondersteld dat dit in 1591 heeft plaatsgevonden. De datering van het vondstmateriaal sluit hier goed op aan, waarmee we een historische sluitdatum voor het complex hebben. Het vondstmateriaal kan niet worden gekoppeld aan de bewoners van het onderzoeksgebied want het materiaal kan als ingezameld afval van elders uit de stad komen. Wel geven de vondsten een beeld van de materiële cultuur van Medemblik omstreeks 1590. Deels geven de vondsten het gebruikelijke beeld van West-Friesland in deze tijd. Naast rood- en witbakkend aardewerk, majolica en steengoed, komt ook importaardewerk (over zee aangevoerd) voor. Het importaardewerk valt uiteen in twee groepen: aardewerk uit het Weser- en Werra-gebied en faïence uit Italië. Afwijkend ten opzichte van vondstcomplexen uit dezelfde periode uit Enkhuizen en Hoorn is het volledig ontbreken van aardewerk uit Beauvais in Frankrijk en porselein uit China. Daarnaast bestaat de faïence uit Italië uitsluitend uit berrettino-faïence uit Ligurië. Andere typen Italiaanse keramiek, zoals majolica uit Montelupo, ontbreken. De materiële cultuur van Medemblik is omstreeks 1590 dus minder gevarieerd dan van Enkhuizen en Hoorn, voor zover op basis van dit ene vondstcomplex valt te zeggen.

Een beeld van de materiële cultuur uit de 17^{de} eeuw wordt op basis van dit onderzoek niet verkregen. In deze periode was het terrein bebouwd en is nauwelijks vondstmateriaal in de bodem beland. Wel zijn in 18^{de}-eeuwse context een aantal 17^{de}-eeuwse wandtegels gevonden die vermoedelijk uit een van de huizen aan het Achterom afkomstig zijn. Het zijn fraaie veelkleurige tegels met vogels en bloemen.

Uit de 18^{de} eeuw dateert een afvalkuil met veel compleet materiaal. De vondsten kunnen worden gekoppeld aan de bewoners van een van de huizen aan het Achterom. Opmerkelijk aan de samenstelling is het volledig ontbreken van Chinees kraakporselein en importkeramiek uit Italië, Frankrijk en Portugal. De indruk bestaat dat deze 17^{de}-eeuwse keramieksoorten in Enkhuizen en Hoorn en de dorpen in de omgeving van die steden vrijwel altijd voorkomen in 18^{de}-eeuwse complexen. De voorwerpen overleefden als sierstukken op tafel, op een kast of aan de wand generaties en werden vaak pas in de 18^{de} eeuw als antieke spullen weggegooid. Mogelijk wijst het ontbreken van dergelijke stukken in de afvalkuil uit Medemblik er op dat deze voorwerpen in deze stad in die tijd niet of nauwelijks in omloop waren. In hoeverre het materiaal uit de afvalkuil een representatief beeld voor Medemblik geeft, is de vraag. De vondsten wijzen op een lage sociale klasse. Een van de voorwerpen is een bord van biscuit en deze behoort tot de allergegoedkoopste borden die te koop waren. De afvalkuil bevat bovendien zeer weinig 18^{de}-eeuws Chinees porselein en een beperkt assortiment aan industrieel aardewerk.

Literatuur

Aa, A.J. van der, 1846: *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*, zevende deel.

Alders, G.P., 1991: 'Medemblik: Oosterpoort' in: P.J. Woltering (red.), *Archeologische kroniek van Holland over 1990*, I Noord-Holland, *Holland* 23, 325.

Alders, G.P., 2009: 'Windmolenarcheologie aan de Oosterdijk te Medemblik', *West-Frieslands Oud en Nieuw* 76, 83-98.

Bartels, M.H., 2011: *Het Gedempt Achterom 45 te Medemblik*, *Archeologisch Bureauonderzoek*, Hoorn.

Beenakker, J., 1988: *Van Rentersluze tot strijkmolen: de waterstaatgeschiedenis en landschapsontwikkeling van de Schager- en Nedorperkoggen tot 1653*.

Belonje, J. en R. Kaptein, 'Een kroniek van Medemblik', *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* deel 64, 45-107.

Berg, H.M. van den, 1955: *De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst. Deel VIII De Provincie Noordholland*, 's-Gravenhage.

Bergh, L.P.C. van den, 1866: *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*.

Berkel, G. van en K. Samplonius; 1995: *Prisma Nederlandse plaatsnamen. De herkomst en betekenis van onze plaatsnamen*, Utrecht.

Besselsen, E., 2010: *Bureauonderzoek naar de archeologische waarde van locatie Achterom achter Nieuwstraat 74 in de gemeente Medemblik*. ILAHSreeks2, Amsterdam.

Besteman, J.C., 1989a: 'The pre-urban development of Medemblik: from an early medieval trading centre to a medieval town' in: H.A. Heidinga en H.H. van Regteren Altena (red.), *Medemblik ans Monnickendam. Aspects of Medieval Urbanization in northern Holland*, 1-30.

Besteman, J.C., 1989b: 'De pre-stedelijke ontwikkeling van Medemblik van vroeg-middeleeuwse handelsplaats naar middeleeuwse stad' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 13-38.

Blok, D.P., 1959: 'Naar aanleiding van de naam Medemblik', *West-Frieslands Oud en Nieuw*, 26e bundel, 18-21.

Boon, P., 1989: 'Medemblik en de zeevaart' in: in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 55-66.

Bremer, J.T., 1989: 'De Marine in Medemblik' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 77-86.

Brieffies, W.F.M., 1989: 'De Pekelharinghaven' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 67-76.

Burger van Schoorel, D., 1767: *Chronyk van de stad Medemblik*, Hoorn.

De Jonge, J.H.R.M., 1860: *Nederlandsche zeewezen*. Derde deel, Haarlem.

Duijn, D.M., 2011: Het verhaal van een West-Friese wereldstad. Een onderzoek naar de opkomst, bloei en neergang van Enkhuizen tot 1800 aan de hand van archeologische en historische bronnen. *West-Friese Archeologische Rapporten* 31.

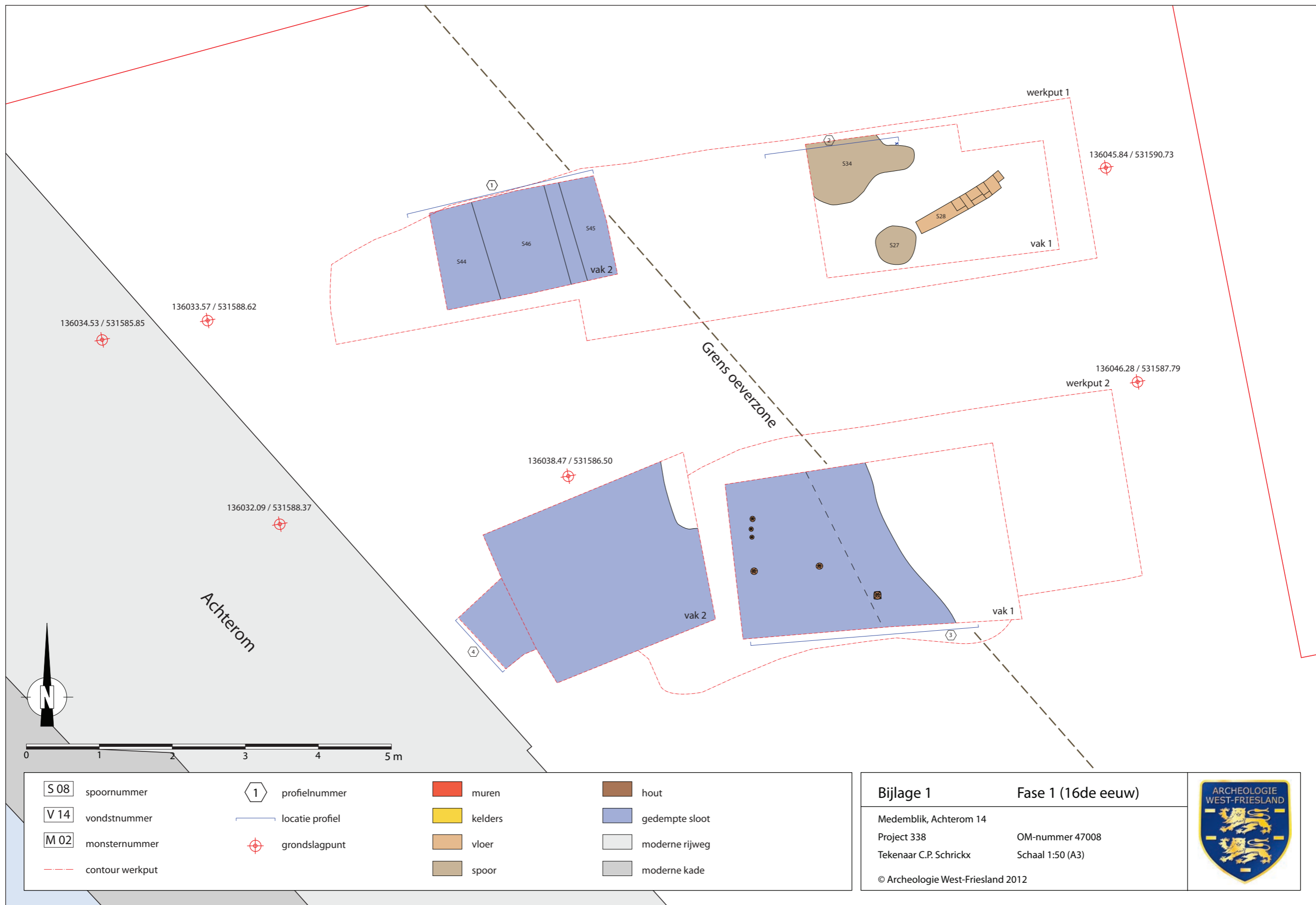
Egmond, W.S. van, 2005: 'Radbod van de Friezen, een aristocraat in de periferie', *Millennium tijdschrift voor middeleeuwse studies* jaargang 19, 24-44.

Gelder, H.E. van, 1959: 'De munt te Medemblik', *West-Frieslands Oud en Nieuw*, 26e bundel, 26-29.

Graaf, R.P. de, 1996: *Oorlog om Holland, 1000-1375*.

Griffioen, A., 2010: *Bij het oude marktcafé. Inventariserend veldonderzoek te Medemblik-Veilingplein*. Hollandia-reeks 282.

- Halbertsma, H., 1982: *Frieslands oudheid. Het rijk van de Friese koningen, opkomst en ondergang*.
- Hamaker, H.G., 1876: *De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis*.
- Illisch, P., 1997: 'Münzprägung im Hertogtum Niederlotharingen', *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 84/85.
- Junius, H.: *Holland is een eiland. De Batavia van Hadrianus Junius (1511-1575)*. Inleiding en vertaling door Nico de Glas, 2011, Hilversum.
- Kamma, A., 2008: 'De interne strijd (tegen het water) in De Vier Noorder Koggen', *Jaaruitgave 2007-2008 Oudheidkundige Vereniging "Medenblick" opgericht 1962*, 3-11.
- Koch, A.C.F. e.a., 1970: *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, Den Haag.
- Lesger, C.M., 1990: *Hoorn als stedelijk knooppunt. Stedensystemen tijdens de late middeleeuwen en vroegmoderne tijd*.
- Mieris, F. van, 1753: *Groot Charterboek der Graven van Holland, van Zeeland en Heeren van Vriesland, beginnende met de eerste en eindigende met Jacoba van Beyeren*, Leiden.
- Mulder, E.F.J. de & J.H.A. Bosch, 1982: Holocene stratigraphy, radiocarbon datings and palaeogeography of central and northern North-Holland (The Netherlands), *Mededelingen Rijks Geologische Dienst* 36, 111-116.
- Oppermann, O., 1919: *Untersuchungen zur nordniederlandischen Geschichte des 10. bis 13. Jahrhunderts*, Utrecht.
- Swart, P., 2008: 'Wij willen Haarlemmer bier! Bier, bierhandelaren en bierbrouwerijen in Medemblik', *Jaaruitgave 2007-2008 Oudheidkundige Vereniging "Medenblick" opgericht 1962*, 13-27.
- Swart, P., 2009a: 'De Zuidermeelmolen van Medemblik', in: *Medemblik, Jaaruitgave 2009 Oudheidkundige Vereniging "Medenblick" opgericht 1962*, 4-10.
- Swart, P. 2009b: 'Medemblik en de West-Friese admiraliteit', *Westfrieslands Oud en Nieuw* 76, 28-57.
- Teeling, P.S., 1988: *De zeven eerste eeuwen van het stadsbestaan van Medemblik 1289-19^e eeuw*.
- Teeling, P.S., 1989: 'Landmeters in Medemblik' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 100-105.
- Tirion, I., 1744: *Hedendaagsche historie of tegenwoordige staat van alle volkeren; XVde deel*, Amsterdam.
- Winsemius, P., 1622: *Chronique ofte historische geschiedenis van Vrieslant*.



136034.53 / 531585.85

136033.57 / 531588.62

136032.09 / 531588.37

136038.47 / 531586.50

136045.84 / 531590.73

136046.28 / 531587.79

Achterom

Grens oeverzone

werkput 1

werkput 2

vak 2

vak 1

vak 2

vak 1

S 08

spoornummer

1

profielnummer

muren

hout

V 14

vondstnummer

locatie profiel

kelders

gedempte sloot

M 02

monsternummer

grondslagpunt

vloer

moderne rijweg

contour werkput

spoor

moderne kade

Bijlage 1

Fase 1 (16de eeuw)

Medemblik, Achterom 14

Project 338

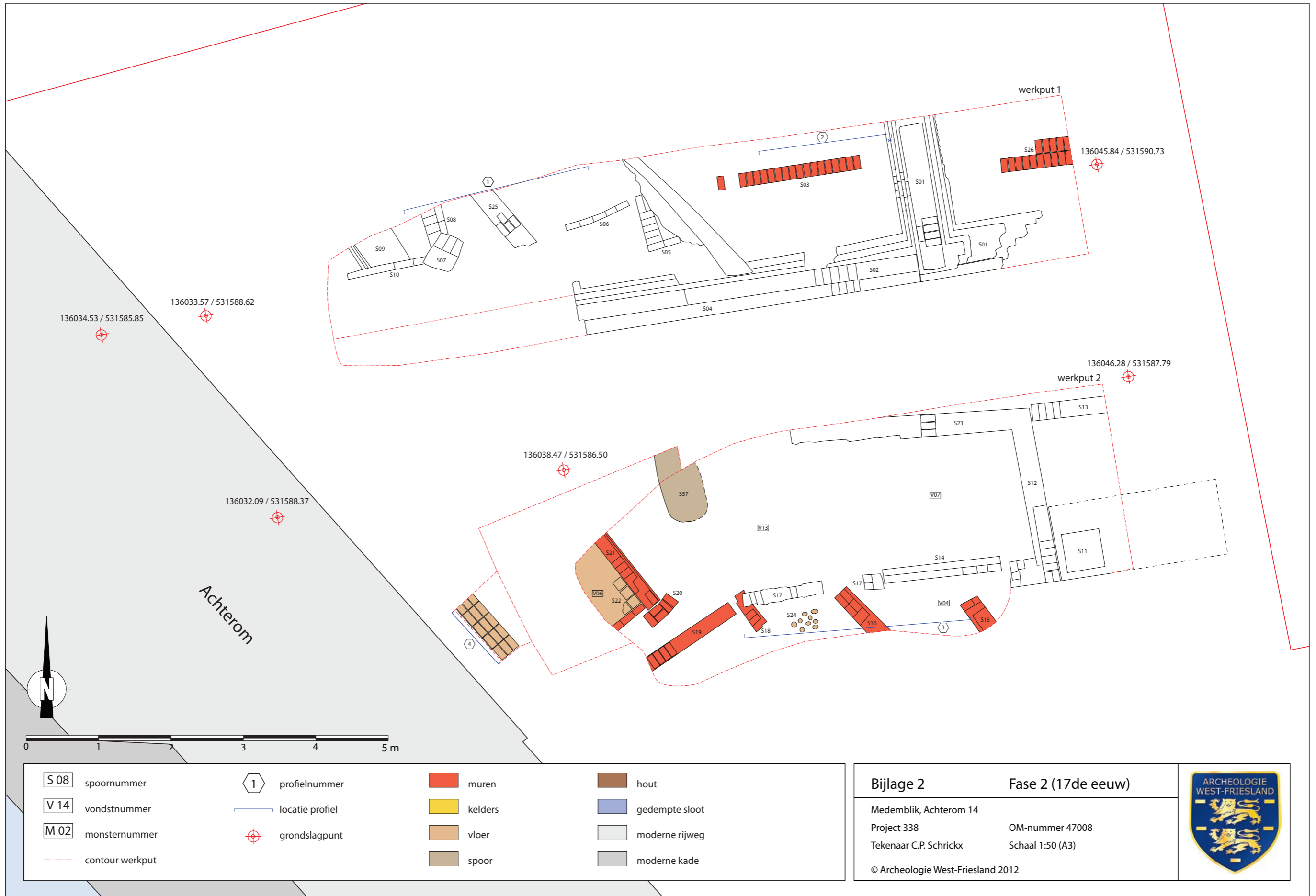
OM-nummer 47008

Tekenaar C.P. Schrickx

Schaal 1:50 (A3)

© Archeologie West-Friesland 2012





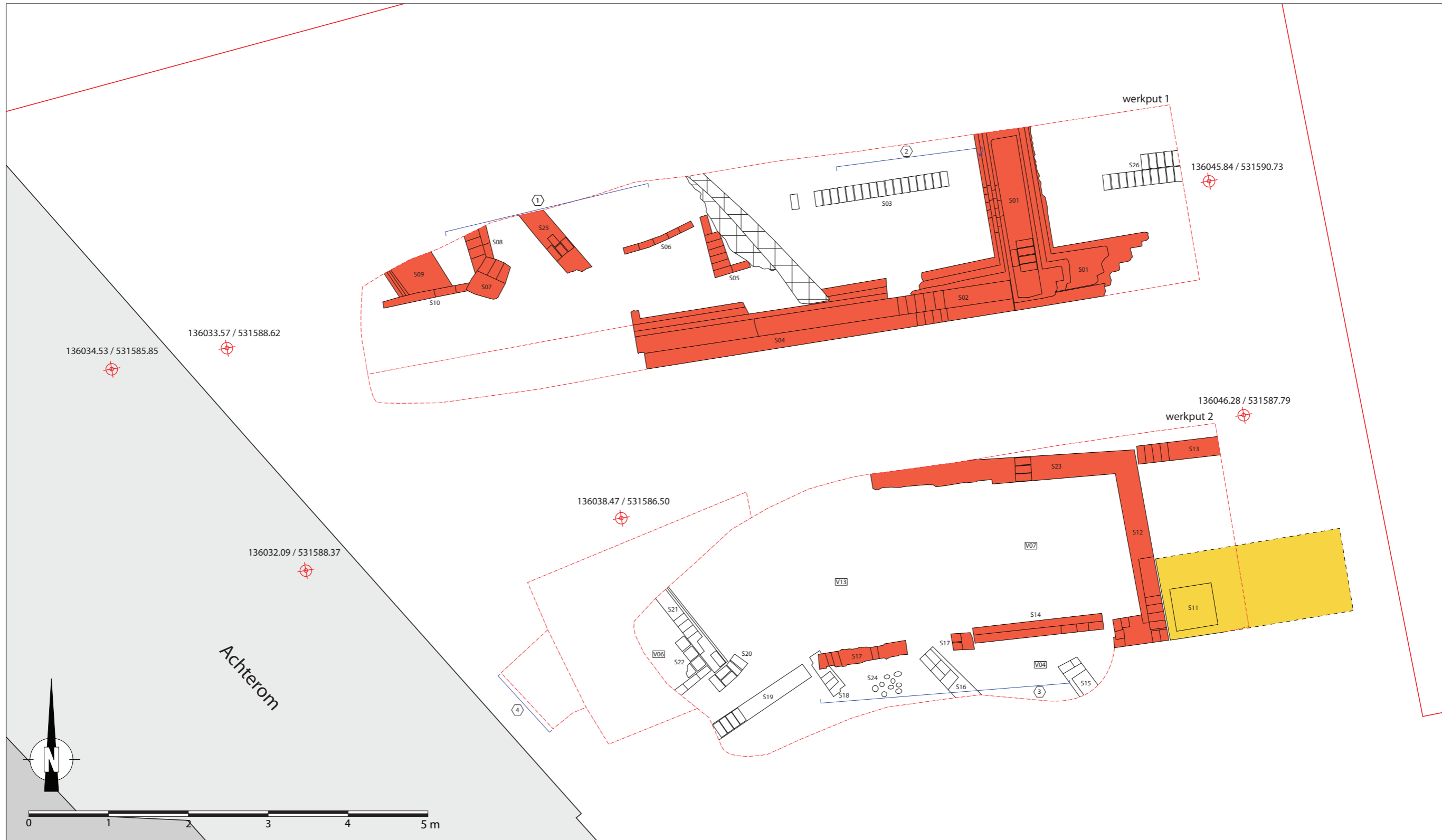
S 08 spoornummer	1 profielnummer	muren	hout
V 14 vondstnummer	locatie profiel	kelders	gedempte sloot
M 02 monsternummer	grondslagpunt	vloer	moderne rijweg
contour werkput		spoor	moderne kade

Bijlage 2 **Fase 2 (17de eeuw)**

Medemblik, Achterom 14
 Project 338 OM-nummer 47008
 Tekenaar C.P. Schrickx Schaal 1:50 (A3)

© Archeologie West-Friesland 2012





S 08	spoornummer	1	profielnummer		muren		hout
V 14	vondstnummer		locatie profiel		kelders		gedempte sloot
M 02	monsternummer		grondslagpunt		vloer		moderne rijweg
	contour werkput				spoor		moderne kade

Bijlage 3 **Fase 3 (18de-19de eeuw)**

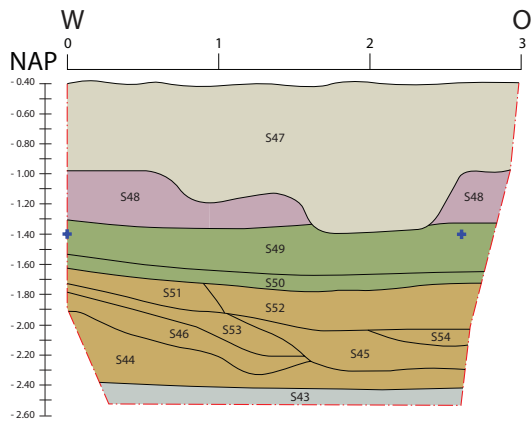
Medemblik, Achterom 14
 Project 338
 Tekenaar C.P. Schrickx

OM-nummer 47008
 Schaal 1:50 (A3)

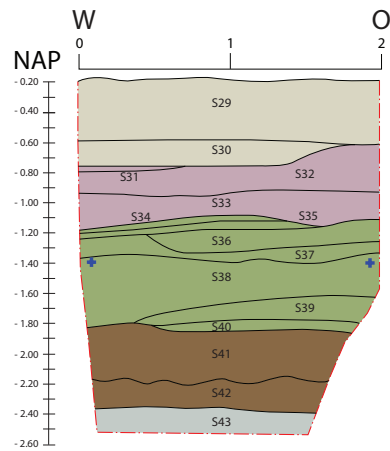
© Archeologie West-Friesland 2012



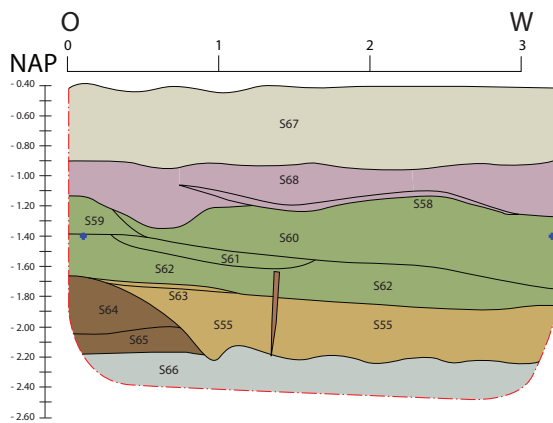
1 Noordprofiel werkput 1 vak 2



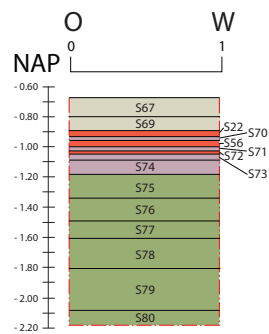
2 Noordprofiel werkput 1 vak 1













3 Zuidprofiel werkput 2 vak 1



4 Westprofiel werkput 2 vak 2



S 08	spoonnummer		vloeren		fase 1: 16de eeuw (oeverzone)
V 14	vondstnummer		hout		fase 1: 16de eeuw (ophogingen)
	contour profiel		natuurlijke klei		fase 2: 17de eeuw (ophogingen)
	profielnummer		Hollandveen		fase 3: 18de eeuw en later

Bijlage 4

Profielen

Medemblik, Achterom 14

Project 338

Tekenaar C.P. Schrickx

© Archeologie West-Friesland 2012

OM-nummer 47008

Schaal 1:50 (A4)



16	0	1	ophogingslaag	1550	1590	roodbakkend		bord	r-bor-	0	1	1	1	1475	1525	sgraffito, klein fragment
						majolica		bord	m-bor-	0	1	0	1525	1575	1575	polychroom, vroege majolica
						majolica	C01	bord	m-bor-5	2	1	3	1525	1575	1575	1 holle steel
						roodbakkend		bakpan	r-bak-	0	4	4	1500	1600	1600	
						roodbakkend		bakpan	r-bak-2	1	0	1				
						roodbakkend		bakpan	r-bak-31	2	0	2				
						roodbakkend		bord	r-bor-	0	1	1	1570	1600	1600	NH-slib
						roodbakkend		bord	r-bor-1	1	0	1	1500	1550	1550	sgraffito
						roodbakkend		bord	r-bor-1	2	0	2	1500	1600	1600	sibboogversiering
						roodbakkend	C02	bord	r-bor-1	2	0	2	1580	1589	1589	NH-slib met jaartal 158...
						roodbakkend		bord	r-bor-6	1	0	1	1550	1600	1600	1 spiegel groen
						roodbakkend		bord	r-bor-6	4	0	4				hoge grape, fijne ribbeld op hals
						roodbakkend		grape	r-gra-	1	0	1				
						roodbakkend		grape	r-gra-	3	0	3				
						roodbakkend		indet	r-	5	50	55				
						roodbakkend		kom	r-kom-	0	2	2	1570	1600	1600	NH-slib
						roodbakkend		kop	r-kop-2	2	0	2				
						roodbakkend		pispot	r-plis-	2	0	2				
						roodbakkend		vuurstolp	r-vst-1	3	2	5	1500	1600	1600	buikknik, uitgebogen rand (verwant aan r-plis-5) modellen, vrijwel ongeglaazuurd
						roodbakkend		vuurstolp	r-vst-6	3	0	3	1550	1600	1600	plat model, geglaazuurd, oor, duimindrukken, grote scherf
						steengoed 2		kan	s2-kan-	0	2	2	1570	1600	1600	grape of pot
						weser aardewerk		indet	we-	0	1	1	1570	1600	1600	smalle hoge hals
						weser aardewerk		kan	we-kan-	0	1	1				afgeronde kraagrand, steilwandig, groen
						witbakkend		grape	w-gra-	1	0	1				
						witbakkend		indet	w-	1	3	4				
						witbakkend		vuurstolp	w-vst-	0	1	1				
17	44	1	ophogingslaag	1500	1600	roodbakkend		grape	r-gra-	0	1	1				
						roodbakkend		indet	r-	0	2	2	1530	1570	1570	Keulen, relief
						steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1				
18	45	1	sloot	1550	1600	roodbakkend		grape	r-gra-	1	0	1	1525	1600	1600	onverdikte rand, ribbel op schouder
						roodbakkend		indet	r-	0	1	0				
						steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1550	1600	1600	ragment standvoet
19	0	1	stort	1550	1600	roodbakkend		indet	r-	1	6	7				
						roodbakkend		kom	r-kom-58	1	0	1	1570	1600	1600	NH-slib
						roodbakkend		kop	r-kop-2	3	0	3				
						roodbakkend	C01	kop	r-kop-2	1	0	1				
						roodbakkend		vuurstolp	r-vst-	1	0	1				zwaar beroet

industrieel wit	bord	iw-bor-	0	1	1	1	1760	1800	creamware handbeschilderd blauw landschap
industrieel wit	C13 bord	iw-bor-3	1	0	1	1760	1800	creamware handbeschilderd bloemen, hoort bij 23-C16	
industrieel wit	C14 bord	iw-bor-3	1	0	1	1760	1800	creamware onbeschilderd	
industrieel wit	bord	iw-bor-3	1	1	2	1760	1800	creamware onbeschilderd theepot, creamware deksel van bloem als knop	
industrieel wit	C15 deksel	iw-dek-1	1	0	1	1760	1800	creamware handbeschilderd bloemen, hoort bij 23-C13	
industrieel wit	kop	iw-kop-	1	1	2	1760	1800	creamware onbeschilderd	
industrieel wit	C16 kop	iw-kop-1	1	0	1	1760	1800	creamware handbeschilderd bloemen, hoort bij 23-C13	
industrieel wit	C17 kop	iw-kop-1	1	0	1	1760	1800	creamware onbeschilderd	
majolica	C02 bord	m-bor-12	1	0	1	1700	1750	compleet, Makkum Friesland, landschap vrijwel compleet, Makkum Friesland, witte salaadschotel	
majolica	C03 bord	m-bor-13	1	0	1			hoed gekroond, 33 gekroond 2x, opspit	
majolica	bord	m-bor-5	1	0	1		1660	opspit	
pijpaarde	pijpenkop	-	3	3	6	1630			
porselein	pijpenkop	-	1	0	1				
porselein	bord	p-bor-	1	0	1				
porselein	bord	p-bor-	0	1	1				
porselein	bord	p-bor-6	1	0	1	1675	1725	binnenzijde met reliëfversiering fragment, kapucijnporselein, blauw landschap	
porselein	C07 kop	p-kop-	0	3	3	1500	1600	1 met kamdecor	
roodbakkend	bakpan	r-bak-1	1	1	2	1550	1650	opspit	
roodbakkend	bakpan	r-bak-5	1	0	1			opspit	
roodbakkend	bloempot	r-blo-26	1	0	1			standing, omgeslagen (bloempot) rand, horizontale oren	
roodbakkend	bord	r-bor-3	1	0	1				
roodbakkend	bord	r-bor-3	1	0	1				
roodbakkend	bord	r-bor-6	1	0	1	1550	1600	opspit	
roodbakkend	bord	r-bor-6	1	0	1	1550	1600	spiegel groen, opspit	
roodbakkend	C18 bord	r-bor-7	1	0	1	1725	1775	Nederrijns aw groot bord	
roodbakkend	C19 bord	r-bor-7	1	0	1	1725	1775	Nederrijns aw, compleet, sterk aangetast (vorst) ongeglazuurd	
roodbakkend	deksel	r-dek-	1	0	1				
roodbakkend	grape	r-gra-	7	0	7			fragmentarische bovenkant	
roodbakkend	C21 grape	r-gra-46	1	0	1				
roodbakkend	grape	r-gra-46	1	0	1			inwendig bodem geel	
roodbakkend	C30 grape	r-gra-46	1	0	1			BopZ-rand	
roodbakkend	grape	r-gra-49	1	0	1			lage wijde vorm op	
roodbakkend	grape	r-gra-51	1	0	1			poten, ongeglazuurd, niet beroet = test?	
roodbakkend	grape?	r-gra?-	1	0	1			divers	
roodbakkend	indet	r-	1	50	51				

Bijlage 6 Determinatielijst bouwkeramiek

V-nr	S-nr	Complex	Complexdat.	Materiaal	ID	Vorm	Aantal	Datering	Omschrijving
1	0	aanleg vlak 1	1750-1900	majolica		wandtegels	1	1600-1650	Wanli-hoek
2	0	aanleg vlak 1	1725-1775	faience majolica majolica majolica		wandtegels wandtegels wandtegels wandtegels	1 1 2 1	1650-1750 1650-1700 1600-1650 1600-1650	blauw landschap polychroom, vogel polychroom, postzegel Wanli-hoek
5	19	in muur gemetseld	1600-1700	majolica faience	C02 C01	wandtegels wandtegels	1 1	1600-1650 1625-1675	compleet, Wanli-hoeken, blauw bloemvaas, aangetast, 13,0 x 13,0 cm compleet, spinnenkoppen, blauw ruit, 12,6 x 12,6 cm
7	0	verdiepen vlak 1	1725-1775	faience majolica majolica majolica		wandtegels wandtegels wandtegels wandtegels	1 1 1 1	1650-1750 1600-1650 1600-1650 1600-1650	mangaan polychroom, postzegel bloem polychroom, bloem aigretterand en hoekmotief, paard; fragment
13	0	ophogingslaag	1700-1800	faience		wandtegels	1	1700-1800	wit
23	57	afvalkuil	1725-1780	faience majolica majolica majolica majolica majolica majolica	C34 C35 C36	wandtegels wandtegels wandtegels wandtegels wandtegels wandtegels wandtegels	1 1 1 4 1 1 6	1700-1800 1700-1800 1600-1650 1600-1650 1600-1650 1600-1650 1625-1675 1600-1650 1600-1750	mangaan met blauwe voorstelling herder polychroom, tulp, achterkant mortel + rode baksteen, 12,7x12,7 cm polychroom, papegaai, 12,6x12,6 cm polychroom, vogel, achterkant mortel + rode baksteen, 13,6x13,6 cm fragmenten als C34, C35 en C36 schepentegel menstegel, bladeren als hoekmotief diverse fragmenten
27	0	los	1600-1800	faience majolica majolica		wandtegels wandtegels wandtegels	1 1 1	1650-1750 1600-1650 1600-1650	blauw, kinderspel (boogschieten) polychroom, vogel, als 23-C34, C35 en C36, 13,2 x 13,2 cm polychroom, fruit
							32		

Bijlage 7 Determinatielijst glas

V-nr	S-nr	Fase	Complex	Complexdat.	Vorm	Type	Aantal	MAE	Omschrijving
1	0	2/3	aanleg vlak 1	1750-1900	fles	gl-fle-	1	1	flacon
2	0	2	aanleg vlak 1	1725-1775	fles	gl-fle-	1	1	hals van bolle groene fles
13	0	2	ophogingslaag	1700-1800	fles	gl-fle-	1	1	hals van klein flesje
23	57	2	afvalkuil	1725-1780	vensterglas	gl-	4	1	fragment bolle fles
				1725-1780	fles	gl-fle-	1	1	3 bodems bekers kleurloos glas
				1725-1780	beker	gl-bek-	3	3	fragment rechte stam keikglas
				1725-1780	keikglas	gl-kei-	1	1	blauwgroen glas, onderdeel keikglas?
				1725-1780	indet	gl-	1	1	
							13	10	

Bijlage 8 Determinatielijst metaal

V-nr	S-nr	Fase	Complex	Complexdat.	ID	Materiaal	Vorm	Aantal	MAE	Datering	Omschrijving
1	0	2/3	aanleg vlak 1	1750-1900		koper	munt	1	1	1700-1800	duit Gelderland
					M01	koper	munt	1	1		indet
						koper	rekenpenning	1	1		
						lood	indet	1	1		
						messing	tapkraan	1	1		kraan van een tapkraan, driepas
2	0	2	aanleg vlak 1	1725-1775		blik	indet	1	1		Erdal garantie merk
					M01	koper	munt	1	1		1/2 cent
						koper	munt	1	1	1558-1572	Hollandse penning
						messing	nagel	1	1		ronde kop (voor stoelzitting o.i.d.)
						messing	sleutel	1	1		of raampen
						messing	vingerhoed	2	2		oorlogsmunt
						zink	munt	1	1		
3	0	2/3	stort	1600-1900		koper	munt	1	1	1883	2 1/2 cent
						koper	munt	1	1		1 cent
						lood	indet	1	1		gekartelde schijf met twee gaatjes
					M01	lood	snorremetaal	1	1		
4	0	2	vlakvondst	1700-1800	M01	koper	rekenpenning	1	1		duit Kleef
6	22	2	onder S22	1700-1800		koper	munt	1	1	1692-1698	geen stempel zichtbaar
7	0	2	verdiepen vlak 1	1725-1775		koper	munt	1	1		West-Frisia halve munt
8	0	1	ophogingslaag	1550-1600		koper	munt	1	1		kleine loden musketkogel
						lood	kogel	1	1		5 loden netverzwaren
					M01	lood	netverzwaren	5	5		

9	0	1	asplek	1550-1600	lood	werpkoot	1	1	1	benen koot met lood, uit elkaar gevallen
15	0	2	bovenlaag	1500-1600	ijzer messing	indet	1	1	1	
16	0	1	ophogingslaag	1550-1590	ijzer lood messing	mes indet indet	1 1 1	1 1 1	1	lemmet van mes vierkant plaatje
18	0	1	sloot	1550-1600	ijzer	ring	2	2	2	ijzeren ringen van gereedschap
19	0	1	stort	1550-1600	lood lood lood lood messing messing	indet lakenlood spinlood werpkoot indet ring	3 1 1 1 2 1 1	1 1 1 2 1 1	1	deelbewerkingslood, initialen + XX vermoedelijk twee uitgebroken vullingen werpkoten
20	0	1	ophogingslaag	1550-1625	lood	indet	1	1	1	
21	0	1	ophogingslaag	1550-1600	lood	raamlood	1	1	1	
23	57	2	afvalkuil	1725-1780	koper koper koper	munt munt munt	1 1 1	1 1 1	1780 1759	duit West-Friesland duit West-Friesland duit Gelderland
24	0	1	bovenlaag	1500-1625	ijzer ijzer koper koper lood lood lood messing messing messing messing messing	indet mes munt munt kogel kogel lakenlood raamlood gesp mesheft mesheft ring ring	1 1 1 1 2 2 1 1 1 1 1 1 1 1	1 1 1 1 2 2 1 1 1 1 1 1 1	1617	lemmet van mes duit Friesland duit Holland musketkogels musketkogels onduidelijk stempel D-vormige gesp deel heftplaat, ovale vorm heftbekroning
							64	62	62	

Bijlage 9 Determinatielijst overig

V-nr	S-nr	Fase	Complex	Complexdat.	ID	Materiaal	Vorm	Aantal	MAE	Datering	Omschrijving
2	0	2	aanleg vlak 1	1725-1775	B01	bot	heft	1	1		eenvoudig onversierd benen mesheft
								1	1		

